

Campiniana

74

TIJDSCHRIFT VOOR LITERATUUR EN KUNST IN DE KEMPEN

CAMPINIANA 74

Campiniana

74

TIJDSCHRIFT VOOR LITERATUUR EN KUNST IN DE KEMPEN

*Herdenkingen, huldingen, gedichten,
voordrachten, verhalen en kunstwerken
van Kempische schrijvers en kunstenaars*

VERENIGING VAN KEMPISCHE SCHRIJVERS
ANTWERPEN 2024

Sint-Gummaruskerk Lier, 11 november 2023 (foto © Frank-Ivo Van Damme)

Woord ten geleide

DOOR PETER THOBEN

In dit nummer van de *Campiniana* treft u de beschikbare, schriftelijke neerslag aan van de bijeenkomsten in het Kasteel de Renesse te Oostmalle op 13 mei 2023 en in het Hof van Aragon te Lier op 11 november 2023. Daarnaast plaatsen we ook enkele foto's van het bezoek en petit comité op 16 september 2023 aan de kunstenaarswoning 't Vosseveld van kunstschilder Marten Melsen te Stabroek.

De voorjaarsvergadering vindt – zoals reeds vele jaren – plaats in het sfeervolle Kasteel de Renesse te Oostmalle. Zo'n 50 personen, leden al dan niet met partner, hebben zich op deze mooie lentedag voor de bijeenkomst ingeschreven. Bij de uitnodiging is een bijlage gevoegd, waarin het bestuur de leden oproept om nieuwe leden aan te dragen, want het ledenbestand neemt elk jaar sterker af dan dat er nieuwe leden bijkomen.

Na de verwelkoming door voorzitter Frans Aldelhof krijgt Maïka De Keyzer, professor aan de KU Leuven bij de Onderzoeksgroep Middeleeuwen, het woord en geeft een voordracht over haar specialiteit, de rurale middeleeuwse landbouw, onder de titel *500 jaar collectieve actie. Het landbouwsysteem in de Kempen (1250-1750)*. Ze weet het verhaal mede door het getoonde beeldmateriaal inzichtelijk te brengen. Dit jaar hebben wij een groot aantal leden die in het zonnetje gezet worden. Peter Thoben mag de leden Francis De Preter en Johan Biemans naar aanleiding van hun negentigste verjaardag huldigen. Voor Francis ligt die mijlpaal al weer een jaar achter hem en voor Johan Biemans moet de datum eerst over twee maanden komen. Vervolgens wordt oud-voorzitter Marc Somers ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag door Frans Aldelhof toegesproken en wordt hij voor zijn vele verdiensten voor de vereniging als secretaris en voorzitter hartelijk bedankt. Marc neemt de geboden gelegenheid te baat om terug te kijken op zijn 40-jarige bemoeienis met de vereniging. Na de pauze, waarin gratis de trappist van de paters van Westmalle door de meesten met smaak genuttigd is, huldigen Frans Aldelhof en Rik Van Braband de vijfentachtigjarigen, te weten Frans Depeuter, Robin Hannelore, Joke Van den Brandt en Walter Raeymaekers. Op de vorige bijeenkomst te Geel moest vanwege tijdgebrek het voorlezen van Willem Adelaar en Pit van Nes uit hun nieuwe bundels *Fragmentarium* en *Imbroglia* kort zijn. Daarom krijgen ze nu een herkansing met meer tijd. Hierna licht Julius Schellens de nieuwe historische roman *Een nieuw leven in een nieuw land* als vervolg op de roman *Oproer in de Kempen 1798-1830* toe en zijn partner Anne Van Moere leest fragmenten uit het werk voor.

Tot slot stelt hoofdredacteur Peter Thoben *Campiniana* 73 voor en mag hij het eerste exemplaar aanbieden aan burgemeester Sanne Van Looy, die Harry Hendrickx is opgevolgd. Hierna wordt de jaarlijkse groepsfoto door Stanny Correwyn genomen en staat er een aperitief klaar. De warme maaltijd van kippenbouillon, varkenswangetjes in biersaus met witloofsalade en aardappelkroketten, ijs en noordkrieken en koffie na smaakt vergezeld van trappist, wijn en/of bruis- of plaatwater uitstekend. Een geslaagde en boeiende dag in een inspirerende omgeving.

Bij de presentatie van de *Campiniana* vraagt de hoofdredacteur zich hardop af, of door de terugloop van leden het blad in de toekomst wel kan blijven verschijnen. Immers minder leden, betekent minder inkomsten. Daarnaast zullen de concrete plannen voor het opzetten van een eigen webstek van de Vereniging van Kempische Schrijvers met het doel de vereniging beter zichtbaar te maken ook aanspraak op onze financiën maken. Het zal uit de lengte of de breedte moeten. Een verhoging van de lidmaatschapsbijdrage ligt dan in het verschiet. Enkele weken later ontvang de hoofdredacteur van ons lid Staf Versweyvelde een complimenteuze e-mail, waarvan ik u de inhoud niet wil onthouden: *In de afgelopen weken heb ik nauwgezet en met aandacht het nummer 73 van Campiniana geconsumeerd. Naarmate het lezen vorderde, steeg mijn bewondering en appreciatie voor het tijdschrift dat thans grotendeels toch uw project en geesteskind is. Hier passen woorden als geïnspireerd, keurig, onberispelijk, nauwgezet, kortom van een kwaliteit die men heden ten dage in deze vluchtige tijden nauwelijks nog aantreft. Prachtig vakwerk ook en erg mooi uitgegeven. Omdat het mij door mijn beroepsverleden bekend is hoeveel inspanning, taalvaardigheid en volharding dat alles vergt, zijn mijn felicitaties waarachtig en welgemeend. Het is een kleine parel op de Kempische kroon.* Een reactie met pluim waar de hoofdredacteur content mee is.

Voor het bezoek aan de nagenoeg onveranderd gebleven kunstenaarswoning 't Vosseveld van kunstschilder Marten Melsen aan het Hoogeind te Strabroek onder leiding van ons lid Jan H. Melsen op zaterdag 16 september is de belangstelling met vijf leden gering te noemen. Bij de rondleiding door het huis vertelt Jan met verve over zijn grootvader, diens schilderijen en de familie. Na afloop steken wij schuin de weg over om bij bistro De Neus op het zonnige terras de middaglunch te gebruiken. Het is te hopen dat de Stichting Marten Melsen financiën zal vinden om dit unieke culturele erfgoed voor het nageslacht in stand te houden.

Voor de jaarlijkse 11 november-bijeenkomst komen dit jaar 44 leden en partners samen in het bekende Hof van Aragon te Lier en raken bij de ontvangst met koffie en Liers Vlaaike al geanimeerd met elkaar in gesprek. In zijn welkomstwoord stelt voorzitter Frans Aldelhof naar aanleiding van de bijeenkomst van

literaire organisaties in het Letterenhuis te Antwerpen op 27 oktober jl. vast: *Het voortbestaan van de meeste verenigingen zoals de Vereniging van Kempische Schrijvers wordt met de dag meer en meer een actueel probleem. Cultuur en literatuur liggen nu eenmaal niet goed in de markt en met pijn in het hart stellen we vast dat het bestand langzaam uitdunt. De toetreding van nieuwe leden in 2023 laat echter vermoeden dat het bestaan van de VKS niet is bedreigd.* Jan Bulsink, Karel Segers en Eddy Huyghe worden voorgesteld aan de vergadering, mevrouw Yo Van Braband wordt als sympathiserend lid verwelkomd. Verder deelt hij mee dat Peter Thoben de vacante bestuursfunctie van ondervoorzitter gaat vervullen. Drie overleden leden zijn er te betreuren, namelijk Gommaar Timmermans, Wim Van Gelder en Peter Moreaux. Ze worden respectievelijk herdacht door Frans Aldelhof, Jan Vosselmans en Jan H. Melsen. Onlangs is dichter Willem Adelaar 70 jaar geworden en Peter Thoben mag hem huldigen. Daarna leest vriendin Pit van Nes uit diens oeuvre een achttal gedichten voor. Na de pauze lezen de nieuwe leden Jan Bulsink en Karel Segers – met het pseudoniem Karel Sergen – uit eigen werk voor. Nieuw lid Eddy Huyghe is helaas verhinderd. Als vervolg op zijn eerdere lezing over kunstschilder en VKS-lid Gerard Baksteen houdt Peter Thoben in verband met nieuw ontdekte gegevens een causerie *Gerard Baksteen en de Tweede Wereldoorlog*. Kees van Kemenade sluit af met de voordracht *Geschiedenisles in toneelvorm* naar aanleiding van zijn succesvolle openluchtspel over de pilotenlijn in de Tweede Wereldoorlog. Op het aperitief volgt voor de 34 ingeschreven leden een uitstekende maaltijd bestaande uit tomatengroentesoep, speenvarkensfilet in beenhouwerssaus met oventomaat, witloofsla en Luikse aardappelen, als dessert strudel van rode vruchten met vanille-ijs en koffie na. Gelet op de reacties gaat iedereen voldaan huiswaarts.

Zoals gebruikelijk sluit deze *Campiniana* af met een foto-impressie van de genoemde activiteiten, zodat gezichten, namen en sfeerbeelden beklijven.

Herdenkingen

In memoriam Gommaar Timmermans (1930-2023)

DOOR FRANS ALDELHOF

Gommaar Timmermans – 2012
(foto © Michiel Hendryckx op internet)

Gommaar Timmermans overleed op 6 mei 2023. De jongste telg van het gezin Timmermans-Janssens, geboren op 15 augustus 1930, bereikte de leeftijd van 92 jaar. In 1976 werd hij lid van de Vereniging van Kempische Schrijvers in het spoor van zijn vader Felix. Vermeldenswaard is dat ook zijn zussen Lia en Clara ooit lid van de Vereniging waren. Na zijn opleiding aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten en aan het Nationaal Hoger Instituut voor Bouwkunde en Stedenbouw te Antwerpen, startte Gommaar met technisch tekenwerk. Nadien was hij werkzaam bij uitgeverij Desclée De Brouwer te Brugge waarna hij als zelfstandig tekenaar en schrijver aan de slag ging.

In 1958, het jaar dat de interesse voor Vlaamse kleinkunst stilaan een aanvang

nam, debuteerde Gommaar met cartoons onder het pseudoniem GoT en vanaf dan nam hij geregeld deel aan verscheidene cartoontentoonstellingen, o.m. aan het destijds jaarlijkse ‘Salon van de Vlaamse humor’, meestal in gezelschap van kompanen als Hugoké, Ray Gilles, Pil en Ploeg die in de Vlaamse cartoonwereld een opvallende plaats gingen innemen. Nog voor hij als cartoonist in de kijker kwam, verschenen reeds stripverhalen van zijn hand in de weekbladen *Kuifje* en *Het Volkske* en werkte hij samen met tekenaar Bob De Moor.

In de jaren 1960 en 1970 tekende Gommaar Timmermans strips en illustraties voor kranten van de Standaardgroep. In de wekelijkse kinderbijlage *Pats* pakte hij uit met de kolderieke strip *Fideel, de fluwelen ridder*, een reeks die zeer in de smaak viel van het jonge lezerspubliek. In die periode publiceerde Gommaar diverse stripbundels: de stripverhalen *De nieuwe ark* en vooral *Jonas in de wonderwinkel* die voor de BRT-televisie als een animatiereeks werd

Gezin Timmermans in de tuin met v.l.n.r. Gommaar, Marieke, Clara, Tonet, Lia en Felix Timmermans (foto © collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis)

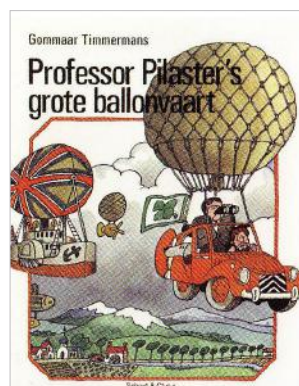
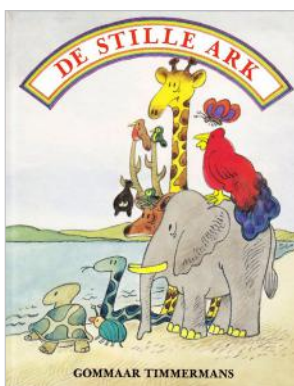
uitgezonden, kenden veel succes in Vlaanderen.

Toon Horsten, uitgever en goede vriend van Gommaar, vond dat zijn strips zich kenmerken door een uniek en ontspoord gevoel voor humor.

In de jaren 1970 ging Gommaar Timmermans strips voor een volwassen publiek tekenen. In de bladen *Knack* en *Avenue* werden geregeld korte stripverhalen en cartoons gepubliceerd.

Gommaar Timmermans zal in de jaren 1970 en 1980, naast zijn medewerking als illustrator, een vaste columnist bij *Knack-Magazine* worden. Na een hartinfarct in 1982 koos hij meer voor het schrijven: tot 1999 verschenen zijn humoristische stukjes, die hij van een illustratie voorzag, wekelijks in *Knack*.

Met het overlijden van Gommaar Timmermans verdween een belangrijk figuur uit de Vereniging van Kempische Schrijvers, maar nog meer uit de geschiedenis van de Vlaamse krantenstrip.

In memoriam Wim Van Gelder (1933-2023)

DOOR JAN VORSSELMANS

Exact 20 jaar geleden, tijdens onze 11 novemberbijeenkomst in Tongerlo, mocht ik schrijver-avonturier-globetrotter Wim Van Gelder huldigen ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag.¹ Nu, anno 2023, werd mij gevraagd een in memoriam uit te spreken. Wim overleed te Boechout op 5 augustus 2023 en zou op 27 november 90 jaar worden. Het mocht niet zijn.

Zoekend in het leven

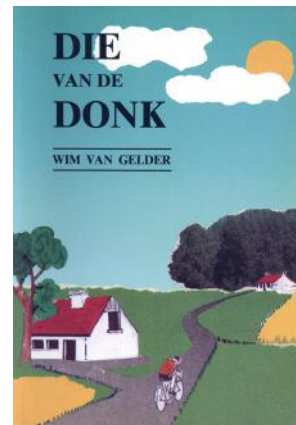
Ikzelf heb Wim altijd ervaren als een uiterst actief persoon. Een man van extremen ook, want hij oefende allerlei beroepen uit, gaande van zeeman tot slagershulp, studiemeester in een school en journalist-auteur. Hij was, zeg maar, zijn hele leven getekend door een soort van onrust, steeds zijn weg zoekend in het leven. Zelfs de laatste jaren van zijn leven was hij zoekende, want hij verbleef respectievelijk eerst in Woonzorgcentrum Paradijs in Lier en daarna in Woonzorgcentrum Sint-Mathildis in Boechout, waar hij overleed op 5 augustus 2023. Deze ‘boom van een kerel’, steeds recht voor de raap in zijn geschriften en voordrachten, kreeg een ferme knak na het overlijden van zijn echtgenote Lutgarde De Greef (1937-2019). Uiteindelijk liet zijn gezondheid het eveneens afweten, waarna hij overleed.

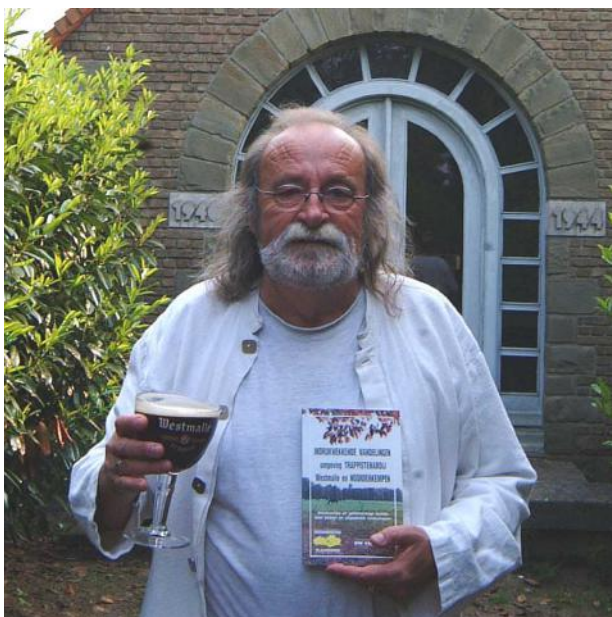
Toerisme

Sinds Wim in 2003 zijn negentigste boek schreef, zijn er nog tientallen bijgekomen. Hij publiceerde toeristische werken, poëzie, toneel, essays, cursiefjes, verhalen, novellen en (jeugd)romans. Een rijkgevuuld palet dus.

In zijn oeuvre stond altijd het aspect ‘vertellen’ centraal. Wat zijn toeristische werken betreft, vermeld ik graag deze uitspraak van hem: *Ik bezocht vele landen, maar onze Kempen behoort tot de mooiste streken op aarde.*

Dat zei hij tijdens de voorstelling van zijn *Indrukwekkende wandelingen omgeving trappistenabdij Westmalle en Noorderkempen* (2003).² Andere titels in de reeks *Ontdekkingsreiziger in Vlaanderen* zijn onder meer: *Avontuurlijk wandelen in de Vallei van de Kleine Nete* (1988) en *Avontuurlijk wandelen in bossen en landschappen in de Kempen* (2001). Al deze beschreven wandelingen worden opgefleurd met weetjes over de streek. Ook het bourgondische aspect, want hij was een levensgenieter, speelt mee: elke wandeling vertrekt vanuit een horecazaak en onderweg kom je er vaak nog andere tegen. Hij zei

Wim Van Gelder bij de Sint-Bernarduskapel te Westmalle – 2003 (foto © Mia Uydens)

daarover: *Je kunt een wandeling moeilijk starten in het midden van een bos, dus een taverne als begin en eindpunt is een pluspunt.* Wie zijn wij om dat in twijfel te trekken? Voor de Toeristische Federatie Provincie Antwerpen (nu Toerisme Provincie Antwerpen) schreef hij in 1986 de tekst van de brochure *Netelandpad en Arkelpad*, waarin hij de bezienswaardigheden van beide door zeshoekige bordjes bewegwijzerde fietsroutes belichtte. Inmiddels zijn die routebordjes (helaas) uit het landschap verdwenen.

Vertellen

In de reeks *Vertellingen van bij ons ...* publiceerde Wim titels als *Gebloemde patatten*, *Frikadellen met krieken*, *Onze vava vertelt* enz. Lier, zijn geboortestad, lag hem na aan het hart. Zo publiceerde hij een trilogie over Sint-Gummarus, de patroonheilige van Lier. *Het zijn eigen verhalen over het leven van Gummarus, gebracht op een humoristische wijze*, sprak hij daarover in 2017. Twee jaar geleden bracht Wim nog een herdruk uit van zijn woordenboek *Krumfee* over het Lierse dialect. Ook over het Hof van Aragon en zijn geschiedenis gaf hij een boekje uit: *De wonderlijke geschiedenis van het Hof van Aragon*.

In 2010 ontving hij de cultuurlprijs van de stad Lier voor zijn schrijversloopbaan.

Kersttoneel

In Zoersel stond hij dan weer bekend als schrijver van een volks kersttoneel dat vele jaren lang in het gehucht Eindhoven werd opgevoerd. Het is gebaseerd op zijn eerder geschreven volkse toneelstuk *De zalige Kerstmis van Trees Lawijt en Tist*

Wim Van Gelder – 2017 (foto © Peter Thoben)

de Stille. In de aangepaste Zoerselse versie heet Trees Lawijt Moe Melle en Tist de Stille is de Stopnaald. Dat koppel woonde tot het einde van de jaren '60 van de vorige eeuw in het bekende Boshuisje (nu een populaire taverne), waar Hendrik Conscience het verhaal van *De Loteling* aanhoorde.

Opvolging

Voor opvolging in de literatuur is in familiekring inmiddels al gezorgd. Zoon Ludwig (Wim had drie zonen) was correspondent voor de *Gazet van Antwerpen*. Kleindochter Dorien Van Gelder (27) woont in Affligem en publiceerde een (jeugd)thriller met als titel *Vijf minuten voorsprong* (2022).

De uitvaart van Wim Van Gelder vond in intieme kring plaats.³ Zijn actieve leven heeft nu, na bijna 90 jaar, dan toch een rustpunt bereikt.

Noten

- 1 Jan Vosselmans, Wim Van Gelder 70, in: *Campiniana* 49-53 (2005), 147-149
- 2 Jan Vosselmans, Kempense natuur verkennen vanuit trappistencafé, in: *Gazet van Antwerpen* van 31 mei 2003, 38 (editie Metropool Noord)
- 3 Filip Spoelders, Volksschrijver Wim Van Gelder (89) overleden. “Hij maakte van zijn hobby zijn beroep”, in: *Gazet van Antwerpen* van 9 augustus 2024, 20 (editie Stad en Rand)

In memoriam Peter Moreaux (1937-2023)

DOOR JAN H. MELSEN

In september 1947 sprak de grootoom van Peter Moreaux, de bekende Vlaamse letterkundige Emmanuel De Bom, een dankwoord uit bij het ‘in memoriam kunstschilder Marten Melsen’ aan de kerk te Stabroek, samen met conservator Jozef Muls. Vandaag, als kleinzoon van de kunstschilder is het mij een eer om dat ook te mogen doen voor u, Peter.

Uw grootoom Mane De Bom en mijn grootvader Marten Melsen waren meer dan 40 jaar bevriend; hun vriendschap werd op gevoelige wijze geuit in Melsens tekening *Twee vrienden*, waardig geïllustreerd op de omslag van De Boms biografie over Melsen die in 1942 werd gepubliceerd. Melsen stelt de *Twee vrienden* voor met elk hun instrument van kunstuiting, de veer en het penseel.

Toen ik in 1994 begon met mijn onderzoek naar het oeuvre van mijn grootvader, kwam ik uiteraard snel in contact met De Boms achterneef Peter Moreaux. Ik mocht ettelijke verhalen aanhoren over *nonkel Mane*, die heel nuttig waren voor mijn onderzoek. Hij vertelde over de kunstzinnige en letterkundige bezoeken van Mane, waar kleine neef Peter mee aanwezig mocht zijn. Zo was Peter een van de laatsten die nog op bezoek is geweest bij James Ensor te Oostende. Rond 1943 bezochten ze 't Vosseveld, huize Marten Melsen, waar *nonkel Mane* veel over vertelde. *Nonkel Mane* informeerde zijn vrienden Maurice Gilliams, Felix Timmermans, Marc Tralbaut,

Stijn Streuvels en anderen, waaronder kleine Peter, over de keelkanker die Melsen vanaf 1943 ontwikkelde en die hem uiteindelijk fataal zal worden. Peter Moreaux schreef het volgende daarover in een brief in 2001 aan de dochter van Marten Melsen: *Marten Melsen heb ik maar éénmaal ontmoet. Alhoewel als kind goed voorbereid door mijn vader Jos Moreaux (1890-1975), kwam hij over als een vriendelijke, doch gereserveerde, profeet uit een bijbelverhaal gestapt. Tijdens de oorlog woonden wij in Schoten, en er was van alles tekort, vooral aardappelen en groenten.*

Peter Moreaux – Stabroek 2011 (foto © Peter Thoben)

Marten Melsen, *Oude Smidse* – 1919, ets/papier (nr 22/30) 160 x 220 mm (gift aan Stijn Streuvels in 1943), collectie Stichting Melsen

In de herfst van 1943 had mijn vader heel even een driewieler in bruikleen. Zijn oom Emmanuel de Bom was vermoedelijk bemiddelaar en er kon een partij worden opgehaald in 'Huize 't Vossevelt'. Als kind was ik de afleiding voor mogelijke controle en zat boven op de laadbak. Peter hield van dergelijke anekdotes; velen kennen zijn verhaal waarbij hij uit curiositeit op een dag contact zocht met een Franse actrice die ook Moreau heette – ook al werd die naam zonder x geschreven. De theater en filmactrice Jeanne Moreau vond het idee sympathiek en nodigde Peter zelfs uit in Parijs. Daar zou hij enkele dagen hebben gelogeed bij deze wereldster thuis, en waar ze samen zouden hebben genoten van het Parijse culturele leven. Dat soort ontmoetingen kon alleen Peter meemaken.

Anderen zullen zich herinneren hoe *Willem Elsschot* bij Peters eerste bezoek hem een loer had gedraaid. Veel later nam Peter geamuseerd wraak. Hij nam de Belgische officiële postdiensten in de maling tijdens het Elsschotjaar. Hij nodigde vrienden en kennissen uit om een niet-officiële herinneringspostzegel van Elsschot alsof die echt was, op een briefomslag te kleven en te posten in een officiële brievenbus ... Verrassend genoeg zijn er verscheidene daadwerkelijk aangekomen!

De bijna overdadig enthousiaste Peter Moreaux werkte actief samen met diegenen die Vlaamse letterkunde en kunst terug op het podium wilden krijgen. Ik denk dan aan De Boms vrienden aan beide kanten van de Moerdijk, waaronder Simons, Streuvels, Muls, Albert Van Dyck, Baekelmans, Lode Zielens, Herman De Man, Tralbaut en anderen. Peters vele relaties, precies feitgericht geheugen en enorme culturele kennis waren uitermate nuttig voor hedendaagse onderzoekers zoals Stijn Vanclooster, Chris Ceulemans, Marc Somers en anderen. Ook het behoud van de nalatenschap van kunstschilder Marten Melsen kreeg zijn volste medewerking en meerdere deuren zouden zonder zijn invloed niet zijn opengegaan.

We zagen Peter op vele culturele evenementen: van de Gentse academie naar Pol

Marten Melsen, *Kermis aan de molen*, litho/papier 260 x 327 mm (met opdracht 'aan onze Mane'), collectie Stichting Melsen

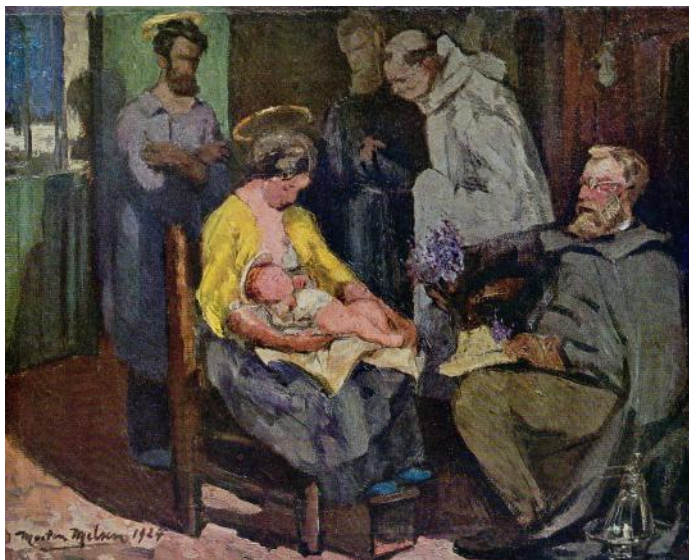
Van Esbroecks in memoriam tot in het Museum Kempenland te Eindhoven, waar in 2004 de toenmalige conservator-directeur Peter Thoben van Peters mateloze overtuigingskracht kon proeven, die er op stond om documenten rond *nonkel Mane* mee in een Melsen-retrospectieve te krijgen aldaar. Dat was dan ook (al weer) mooi gelukt.

Peters telefoongesprekken konden lang duren en waren soms monologen overgoten van heel interessante details en anekdotes die hun gelijken in Vlaanderen niet kenden. Peter kon verder ook politieke en culturele autoriteiten daadwerkelijk beïnvloeden, niet in het minst door hen kordaat op hun culturele verantwoordelijkheid te wijzen. De belangrijke invloed die zijn *nonkel Mane* tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw had gehad in de kunst- en literatuurwereld

Peter Moreaux en Mariëtte Coppens op het ereperk van de begraafplaats Schoonselhof Antwerpen – 27 juli 2011 (foto © Peter Thoben)

Marten Melsen,
De aanbidding der wijzen – 1925, olie
 op doek, vroeger
 verzameling Wil-
 lem Gijssels.

van Vlaanderen en Nederland, werd door Peter zeer waardig bestendigd. We zullen die mooie zomerdag van 2006 nooit vergeten, toen hij had aangedrongen bij Isa Lateur om een door Melsen aan Streuvels gedoneerde litho terug te schenken aan het toekomstige museum Marten Melsen. Die wens werd werkelijkheid die dag, toen Peter, samen met Marc Somers en familieleden van zowel Streuvels als Marten Melsen, een bezoek brachten aan het Lijsternest, en samen bij Isa van een heerlijke taart mochten genieten, teneinde de officiële teruggave van de litho te vieren.

Peter deed hetzelfde met een litho die Melsen tijdens WO II aan *nonkel Mane* had geschonken. Belangeloos schonk hij deze litho terug aan de Stichting Melsen. Een frappante anekdote die Peter in die context graag vertelde, speelde zich af bij een bezoek aan Melsens huis't Vosseveld, bij de twee dochters te Stabroek: Cecile (toen reeds 87-88 jaar) en Nathalie Melsen 13 jaar jonger. Peter wist goed dat de oudste dochter Cecile soms autoritair troonde over haar 13 jaar jongere zus Nathalie. Peter zou Peter niet zijn als hij niet minstens éénmaal probeerde de rollen om te keren en Cecile jaloers te maken door bij aankomst niet éérs Cecile te groeten, maar door met Nathalie achteraan in de tuin een lang gesprek aan te knopen. Dergelijke morele bijsturing schonk hem plezier en tegelijkertijd weer een nieuwe anekdote om verder te vertellen.

Peter, je kon heel emotioneel zijn, soms rolden er tranen langs je wangen als je sprak over je lieve *nonkel Mane* of over persoonlijke vrienden. Je rust nu samen met *nonkel Mane* op de begraafplaats te Kalmthout, met de prachtig in witmarmeren gehouwen grafzerk die je had laten maken door beeldhouwer Marc Melsen uit Merksem ter ere van *nonkel Mane* enkele jaren vroeger. Familiale samenhang was zeer belangrijk voor je en je behoefte daaraan beschreef je

Jan H. Melsen aan het woord op de herdenking Peter Moreaux en het in april 2015 onthulde eregraf van Emmanuel De Bom waarop zijn naam ook is aangebracht, Kalmthout 10 juni 2023 (foto © Peter Thoben)

mooi in die brief aan de dochters van kunstschilder Marten Melsen: *In 1924, na de geboorte van Nathalie Melsen, maakt de kunstenaar Melsen een zeer bijzonder en opvallend werk. Uit pure vreugde en zaligheid penseelt hij 'De Aanbidding der Wijzen'. Melsen zet zichzelf, zijn echtgenote en het gelegenheids'kerstekind' Nathalie een aureool boven het hoofd, en verklaart zijn familie 'heilig' te Stabroek.*

Twée der wijzen zijn kunstbroeders: Louis Houwaert, ook schilder en frater in de abdij van Maredsous. Vooraan knielend spitsbroeder Mane met heidebloempjes en een echte witheer Pater Moreau (geen familie). Het doek bevond zich in de verzameling van dichter Willem Gijssels, maar is thans onvindbaar. In dit tafereel is Melsen erin geslaagd om de liefde en de samenhang in een familie te verbinden met levenslange vriendschap. Gelukkig bezitten wij een kleurenafdruk in de monografie van De Bom: Oolijk schilder der boeren uit het polderland.

Peter beschouwde dit werk als een waarachtig symbool van de voor hem zo belangrijke vriendschap; hij liet er kleurenkopies van verspreiden bij vrienden en kennissen.

Je dankbaarheid heeft ons steeds getroffen, Peter, je sprak die regelmatig letterlijk uit, écht gemeend. Die uitdrukkelijke dankbaarheid zal een blijvende herinnering zijn bij de vrienden van de Kempische Schrijvers. Dank u voor die belangrijke les, die we al te snel vergeten.

Noot

- 1 Deze tekst van Jan H. Melsen is zowel uitgesproken op de herdenking van Peter Moreaux te Kalmthout op 10 juni 2023, georganiseerd door zijn zus Nora

Moreaux en Chris Ceustermans, als op de herdenking door de Vereniging van Kempische Schrijvers op 11 november 2023.

Scheerlicht

voor Peter Moreaux zaliger

*‘Waar zijn de Zuilen van de Schepping
en waar de neuriënde koeien?’
zo krassen zeven zatte raven
de zon bloeddorstig lust geen tover
een vloed van vuur slaat niemand over
alleen een moeder bij de graven
het hek heeft zes verroeste ogen
accordeon die zucht, de heide:
‘de bommen laken mededogen’
ginds ligt de immo-torenstad er
verweesd bij, muren zwart geblakerd
vijf maanden nog dan komt de regen
vier weken later valt de sneeuw en
drie schuintamboers gaan naar het zuiden
hun trommels maken geen geluiden
kamelenlied ‘twee droge kelen’
de sterren koud, de djinns met velen*

Hoor, de oude minnaars –

van as tot mos, ooit blauw de wereld
de aarde baart een boom, daar fluit een
witte merel

Peter Holvoet-Hanssen

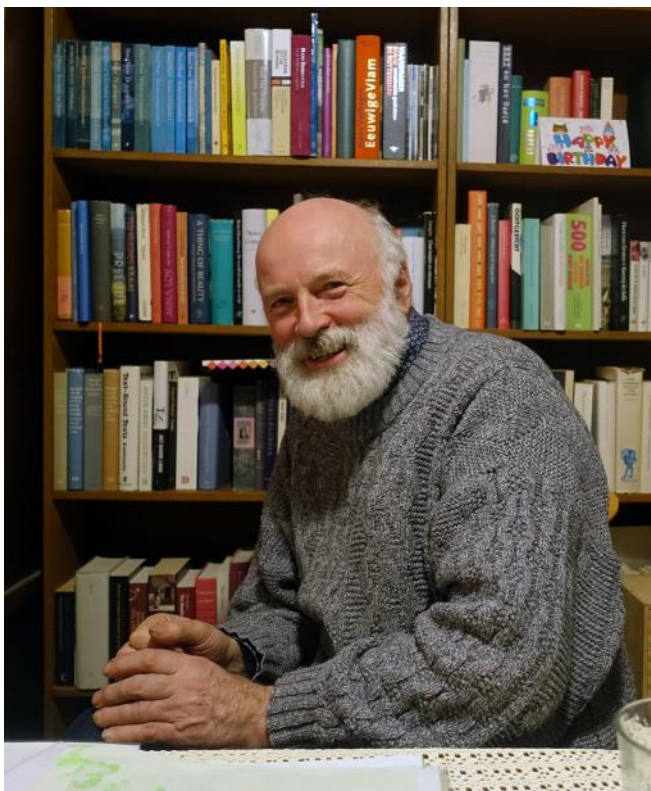
Huldigingen

Willem Adelaar 70 jaar

Een dwarsdenker die experimenteert met woorden, kleuren en vormen

DOOR PETER THOBEN

De dichter Willem Adelaar uit Eindhoven heb ik beter leren kennen in 2010, wanneer Pierre Maréchal, Willem Adelaar en mijn persoontje het Boekenkast-programma onder auspiciën van de PoëzieClub Eindhoven beginnen als uitvloeisel van Pierre's boek *All Art is Quite Useless*. Wij hebben achtereenvolgens de levens behandeld van Louis Vrijdag alias Lodewijk van Woensel, Annie Pepers alias Maria van der Steen, Joop C. Oversteegen, Jef van Turnhout, Nathalie

van den Eerenbeemt en Willem Adelaar – 2023 (foto © Peter Thoben)

Frans Babylon. Binnen

het trio is Willem de declamator van de gedichten van de desbetreffende dichters. Onder de titel *Woorden worden muziek* hebben wij een verkort programma voor de Vereniging van Kempische Schrijvers in Malle op 25 mei 2013 verzorgd en over Frans Babylon aldaar op 21 april 2018. Het overlijden van Pierre heeft de rem op het project gezet.

Familie en opleiding

Wilhelmus Gerardus Petrus Adriaans alias Willem Adelaar als dichter wordt op 18 oktober 1953 in Eindhoven geboren als zoon van Piet Adriaans en Liesbeth

Simons. Hij is dus onlangs 70 jaar geworden, vandaar deze huldiging. Samen met compagnon Van Netten heeft vader Adriaans het bedrijf NEAD dat aanhaakt bij het nieuwe fenomeen de televisie. Ze houden zich bezig met het plaatsen van antennes op daken en de reparatie van televisietoestellen. Wanneer vader met een nieuwe compagnon Hans van Dalen verder moet, leidt dat omstreeks 1968 tot een nieuwe situatie: moeder kiest voor een relatie met Hans van Dalen en vader gaat een relatie aan met diens vrouw Tonnie van Bakel. Moeder hertrouwt met Hans van Dalen, die al twee kinderen heeft, zodat Willem er een stiefbroer Rob en stiefzuster Marijke bij krijgt. Wanneer zijn vader een jonger buurmeisje Tonnie Hoek met gebroken pols naar het ziekenhuis brengt, volgt uiteindelijk een huwelijk, hoewel zij 25 jaar jonger is en wordt halfzus Cindy geboren. Voor een opgroeiende jongen is de thuissituatie verwarrend, onoverzichtelijk en lastig, wat zijn neerslag heeft op zijn gevoelsleven en schoolprestaties. Willem groeit op in de Tweede Akkermuntstraat 35 in Stratum en bezoekt in Tivoli de lagere school van legendarische meester Theo Panken (1907-1973). Na een tussenjaar op de VGLO (= Voortgezet Gewoon Lager Onderwijs) op het Sint-Trudoplein gaat hij naar de Sint-Augustinus Mulo aan de Le Sage ten Broeklaan. Op 17-jarige leeftijd sluit hij die af met Mulo A- en Middenstandsdiploma. Vervolgens begint hij aan de MEAO (= Middelbaar Economisch en Administratief Onderwijs) aan de Genneperweg, maar na anderhalf jaar vertrekt hij er. Hij hoeft niet op te komen voor militaire dienst. Bij de supermarktketen Jac. Hermans gaat hij werken, eerst in Nuenen en later in Valkenswaard, maar houdt het er na zes jaar voor gezien.

Dichter en huwelijk

Op de Mulo heeft Willem het dichten ontdekt, toen hij voor de Vredesweek een gedicht moest schrijven. Hij merkt dat het voor hem een goede uitlaatklep is om allerlei zaken van zich af te schrijven. Hij begint gedichten te lezen van Hans Lodeizen, Ed Hoornik en anderen. Hij wil zelf gedichten schrijven die in bibliotheken komen te staan (tussen Gerrit Achterberg en Hans Andreus). Naast allerlei baantjes via uitzendbureaus (bijv. als grondwerker of bij de Campina) volgt hij 's avonds de HAVO om zijn kennis te vergroten. Hij heeft het geluk Jos Liebens als bevlogen leraar te hebben, die hem meer vertrouwd maakt met de literatuur. Ook zoekt hij aansluiting bij het Eindhovense dichterswereldje en leest zijn eerste gedichten in 1978 voor bij Opwenteling, die in De Krabbedans samenkomt. Daarnaast krijgt hij gelegenheid om zijn eerste gedichten in uitgaven van Opwenteling te publiceren; in de bundels *Naar Morgen 38* en *Lyriek uit Brabant*. De oprichter van de Eindhovense Coöperatieve Schrijvers Associatie Opwenteling in 1962 is Joop Oversteegen, die Willem vraagt om bij de groep Het Vrije Woord te komen die bij hem thuis aan de Princesselaan 3 samenkomt en waar aan ook Ibolya Horvath, Jo van Laarhoven, Marijke Peters e.a. deelnemen. Voor

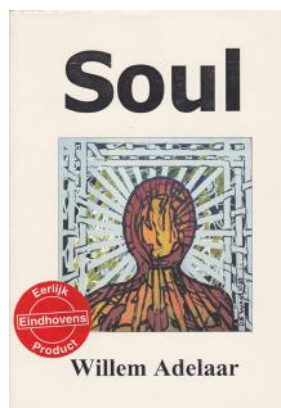
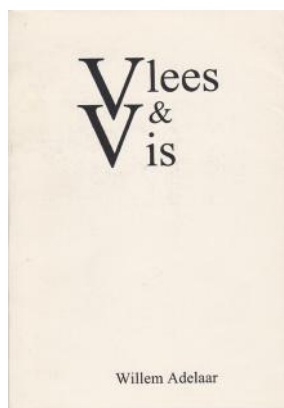
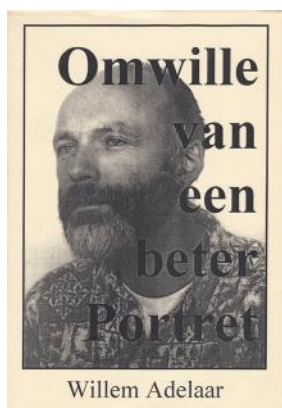
Willem voelen Joop Oversteegen en diens vrouw An Blokker als een warm nest en als een soort vader en moeder, die hij node mist gelet op de moeilijke omstandigheden thuis. Via Ibolya Horvath wordt Willem gevraagd te gaan corresponderen met een Hongaarse om haar Nederlands te verbeteren. Na enkele brieven wordt hij uitgenodigd in september 1981 naar Hongarije, naar Fonyód aan het Balatonmeer te komen, waar hij in de watten wordt gelegd en zijn toekomstige vrouw Agnes Zsuzsuanna Mozner leert kennen. Na een paar maanden verloven ze zich en op 6 maart 1982 wordt het huwelijk in Budapest voltrokken met een

Willem Adelaar leest voor in De Effenaar
Eindhoven – 1979

tolk. Door de bureaucratie duurt het nog een maand voordat Willem zijn vrouw naar Eindhoven kan meevoeren. Ze gaan wonen in de Frans van Mierislaan 31. Willem vindt werk in de productie van landbouwmachines bij de firma Zweegers in Geldrop en spijkt zijn kennis over metaal bij op de Vakopleiding Metaal van het REA College aan de Ukkelstraat. Met de geboorte van de kinderen Willem in 1985 en Agnes in 1988 wordt voor Wil-

lem het leven steeds zwaarder, mede omdat zijn Hongaarse vrouw niet goed kan aarden en door heimwee naar haar familie lam geslagen raakt. Het voorbeeld van zijn ouders staat hem als schrikbeeld voor ogen en daarom wil hij ten koste van alles de vrede bewaren, maar hij raakt te zeer in zijn huwelijk opgesloten. Midden jaren 1990 besluit hij naar de dichtersbijeenkomsten in café Kraaij & Balder te gaan en neemt in 1997 het besluit thuis op te stappen om er zelf niet aan onderdoor te gaan. Bij Zweegers loopt hij een acute hernia op en kan eigenlijk niets meer. Willem stort zich volledig op het dichten en schrijven. Via een zogeheten Melkertbaan mag hij één jaar (2001-2002) voor het wijkblad *De Stratummer*. *Maandelijks info-blad voor het stadsdeel Stratum* schrijven, wat hem bijzonder goed bevalt. Na dat jaar wordt hij bij kringloopwinkel Het Goed gestald, waar hij de boekenafdeling onder zijn hoede krijgt, eerst in Eindhoven en later in Geldrop. Het is een baan die hem op het lijf is geschreven, want als bibliofiel krijgt hij veelsoortige boeken onder ogen en kan hij zijn eigen kennis enorm opkrikken. Hij voelt er zich als een vis in het water, zoals wij veelvuldig hebben kunnen constateren bij bezoeken aan de kringloop. In februari 2020 kort voor de coronapandemie met lockdown kan hij met pensioen. Dan heeft Willem dichteres Pit van Nes uit Breda leren kennen, die naar de Eindhovense dichterspodia in Malle

Abbe en S-Plaza komt. Ze gaan elkaar iedere dag schrijven, waardoor als vanzelf de wederzijdse genegenheid en intimiteit tot liefde opbloeit. In juni 2020 besluit Pit naar Eindhoven te verhuizen, maar wel in een eigen appartement.

Willem is een belezen mens en daarbij beperkt hij zich niet tot de Nederlandse literatuur, maar ook buitenlandse grootheden zoals Louis Borges, Thomas Eliot,

Zijn credo:

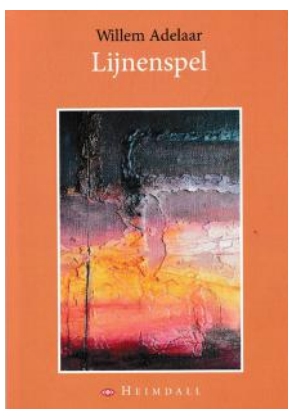
‘Schrijven is tijd hebben voor taal’

Herman Hesse, Knut Hamsum, Pablo Nerudo, Rainer Maria Rilke, Anton Tsjechov en vele anderen neemt hij tot zich. Het bijzondere is dat hij niet alleen de wetenswaardigheden van hen onthoudt, maar soms hele stukken tekst uit het hoofd kan reciteren; hij heeft een

‘taalgeheugen’ ontwikkeld, waar je u tegen zegt. Daarnaast kent hij de klassieken en heeft de filosofiegeschiedenis zijn grote interesse. Willem is leergierig en nieuwsgierig en wil het leven in al zijn facetten onbevangen, onbevooroordeeld en zo objectief mogelijk leren kennen. Daarmee neemt hij met zijn encyclopedische boekenkennis de houding aan van een homo universalis. Zonder pen en papier kan hij niet leven. Maar wie Willem beter kent, weet dat hij een dwarsdenker is met humor, zoekende, experimenterende en bang om bij het dichten in een maniertje te vervallen. Bewust kiest hij er voor om patronen te doorbreken. Zijn gedichten zijn qua onderwerp gebaseerd op waarnemingen van of gedachten over alledaagse zaken, actualiteit, menselijk gedrag etc. Toch moeten ze niet te bedacht zijn, maar eenvoudig, een zekere lichtheid en speelsheid in zich hebben met een clou of tegenstelling. Voor Willem is een gedicht eigenlijk een goede mop, zoals hij het zelf stelt. Mensen moeten door zijn gedicht enigszins op het verkeerde been gezet worden. Of zoals hij eens heeft opgemerkt:

Ik zie dichten als het reinigen van je wezen en het ordenen van iets vreemds als je eigen gemoed. Dichten is tegelijkertijd een manier van vragen stellen. Vragen aan het leven. Vragen bij het raadsel van de taal. Een vragen dat met spelvreugde gepaard gaat.

In het Eindhovense dichterswereldje speelt Willem een rol o.a. als voorzitter van de Stichting Raamwerk Letterexploitatie Eindhoven, bestuurslid van de

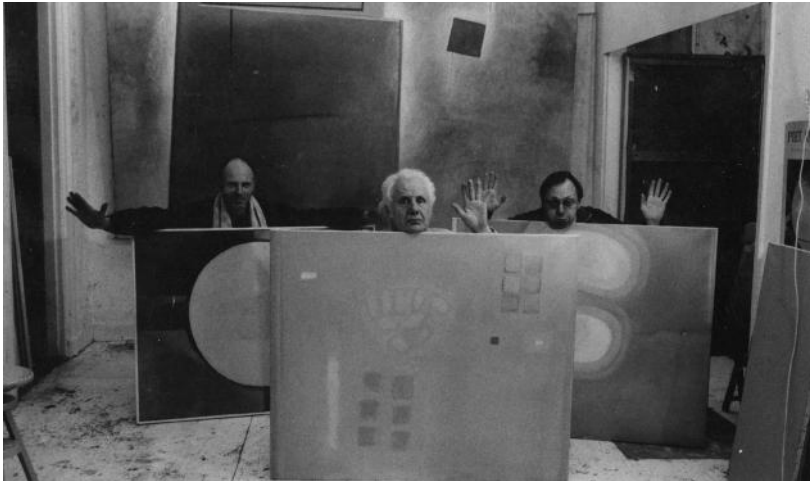

Stichting Literair Landschap Eindhoven en van de PoëzieClub Eindhoven. Een stimulans gaat uit van collega-dichters Job van Atten, Donald Hugens, Pierre Maréchal, Derrel Niemeyer, Robert Tau, Erwin Troost, ACG Vianen e.a. Door de jaren heen heeft Willem zijn gedichten op vele podia voorgedragen, want voor een optreden is hij altijd in en beschikbaar. En dat doet hij met verve, waarbij zijn performance sterk geïnspireerd is op de dadaïsten, Charles Bukowski of Johnny de Selfkicker c.q. Johnny van Doorn. Ook van de optredens samen met pianist Erik Engelen heeft hij qua voordracht veel geleerd. Als dichter moet je in je gedicht kruipen om het over te kunnen brengen. Hij houdt zijn optredens niet bij, maar het zou mij niets verwonderen dat het richting de 1000 gaat en door het hele land: in Eindhoven op tal van plekken bij Kraaij & Balder, Gouden Bal, Het Klein, Galerie Peninsula, Boekencafé, d'Oude Rechtbank, Barney's, Malle Abbe, Sint-Catharinakerk, Bibliotheek, 't Rozenknopje, NatLab, Evoluon, Van Lennepark, verder in de plaatsen Aalst, Alphen aan de Rijn, Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Bergeijk, Breda (De Groene Fee), Deurne (De Wieger), Gilze (De Steen-

fabriek), Goirle, Nijmegen, Nuenen, Rotterdam (Van Swietenhof Festival), Tilburg ... Antwerpen (Sprekende Ezels) en bij de Vereniging van Kempische Schrijvers. In Amsterdam in café Festina Lente aan de Looiersgracht wint hij in 2000 de Poetry Slam met het gedicht *Sacre du printemps*.

Willem Adelaar bij de presentatie van de bundel *Fragmentarium* in 't Rozenknopje, Eindhoven 2 oktober 2022 (foto © Peter Thoben)

Voorbereiding voor de presentatie *Dansen in het ozonlicht* in het atelier van Piet Smisjaert achter ozonistische schilderijen van links naar rechts Willem Adelaar, Piet Smisjaert en Robert Tau – 2000 (foto met zelfontspanner door Piet Smisjaert)

Collages en tentoonstelling

Naast het dichten – met proza laat hij zich niet in, omdat je dan academischer en gedetailleerder moet schrijven – houdt Willem zich met het maken van beeldend werk bezig. De aanleiding om met collages te beginnen ligt bij zijn werk in de kringloop, waar hij onverkoopbare kunstboeken en tijdschriften zoals *Openbaar Kunstbezit* moet weggooien omdat niemand die wil hebben. Hij begint te knippen en te plakken, te experimenteren met het visueel mengen van kleuren tot beelden, waarbij dadaïsten, constructivisten en surrealisten hem de weg wijzen in het bijzonder dadaïst Kurt Schwitters. Voor hem is het naast het dagelijks werk – en als het schrijven niet wil vloten – een ontspannen bezigheid met krijt, schaar en lijm, waarbij verrassende effecten bereikt kunnen worden. Hij moet scheppen, moet creëren. Inmiddels heeft hij er honderden, zo niet duizenden gemaakt. Ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag wordt een selectie van zijn collages tezamen met tekeningen en enkele schilderijen geëxposeerd onder de titel *Dichter bij het beeld* in het weekend van 9 en 10 december a.s. in de Kruisruimte, een expositiezaal in Eindhoven. Al geruime tijd zijn we gezamenlijk bezig deze expositievorm te geven. Voor Willem is het de eerste keer dat hij zijn twee- en driedimensionaal werk toont en is nu al zenuwachtig. Ook verschijnt dan zijn nieuwe bundel *Schikzaal. Een bloemlezing uit zijn gedichten*.

Vandaag krijgt Willem hier een voorproefje van wat hem bij de opening te wachten staat. Pit van Nes zal nu enkele van zijn gedichten voordragen, zodat u ‘dichter bij dichter Willem’ komt. Tegelijkertijd zullen wat afbeeldingen op het scherm de revue passeren. Over Willem is natuurlijk nog veel meer te vertellen, maar dat bewaren we, gelet op de toegemeten tijd, voor een andere keer. Tot slot een aardige haiku van Willem: *De leegte van een wit papier is de stilte van een vrouw die luistert*.

wat ik leerde van de liefdespoëzie

*poëzie moet niet dienen
maar moet puur op zichzelf staan
het gedicht is het isolement van
woorden waar zij zichzelf zijn
hun onafhankelijkheid tonen*

*zij moeten niet willen veroveren
zij moeten gewoonweg niet willen
zij moeten keizerlijk onaangedaan blijven
door de wereld onaangeraakt voortschrijden*

*zij hebben vanaf nu
geen persoonlijk doel of nut
het zijn slechts sterren
ter verraadseling ter vervreemding*

*de woorden
als ze ergens toe gaan dienen
dan verliezen ze hun goddelijkheid*

*ik schrijf voor niemand meer
ik schrijf alleen nog voor de woorden zelf*

Moe

*Te moe om woorden mooi te vinden
Gedichten zijn niet meer dan rafels tekst
Ik zie een schaars geklede bladzij
Waarvan ik het koud noch warm krijg*

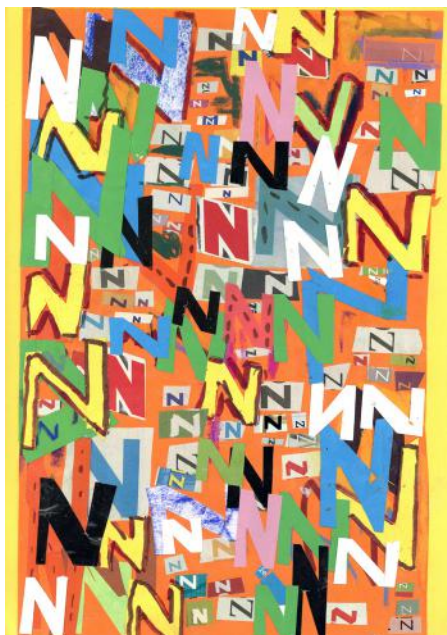
*Elk teken staat de slaap in de weg
Elk teken is te luid*

*Ik zoek in de woorden nu
Niet de betekenis*

Maar de stilte

Figures in space – 2018, gemengde techniek
300 x 210 mm

N of Z – 2017, gemengde techniek
300 x 210 mm

Boerenbruiloftsdans – 2017, gemengde techniek 210 x 300 mm

Ars profetica

*Kijk zegt hij
Hier praat ik over
En hij haalt van zijn tong
Een woord
Een duidelijk woord
Maar voor 1 uitleg opvatbaar*

*Met dit woord zegt hij
Maak ik een einde
Aan alle verwarring
Die er heerst
Want dit woord zegt hij
Is het einde*

*Dit compacte woord
Dat alle woorden omvat
Zal ik van hand tot hand
Laten gaan zodat ieder kan
Voelen wat ik bedoel*

*En alles wat ik zeg zegt hij
Zal niet alleen het oor of
Het oog ingaan maar ook
Het bloed het hart
Het woord zal voortaan
Een lichaamsfunctie krijgen*

*Want ieder mens wenst
Te worden verstaan
En zegt hij zeg ik
Het woord zal brood zijn
Het woord zal wijn zijn
Het woord zal liefhebben
Vanaf nu*

Blauwe herfst – 2021, gemengde techniek
300 x 210 mm

Ritmisch paard – 2022, gemengde techniek
300 x 230 mm

Glow – 2019, gemengde techniek 210 x 300 mm

Literatuur

- Gedichten, in: *Poemskrant. De grootste luxe*, Tilburg 1977, 7
- Beeldspraak. Amateur-schrijvers, dichters, fotografen uit de agglomeratie Eindhoven, Kunststichting Eindhoven z.j. [1979], 1, 19 en 33
- Willem Adelaar, *Weerwoord*, Opwenteling Eindhoven z.j.
- Willem Adelaar, *Doelwit. Bundel gedichten van Willem Adelaar*, uitgeverij De Escapist 1980
- Dorette van Kalmthout (samenst.), *Naar morgen* 38, Opwenteling Eindhoven 1980 (= nr 151), 2-4
- Dorette van Kalmthout (samenst.), *Naar morgen* 42/43. *Lyriek uit Brabant*, Opwenteling Eindhoven 1981 (= nr 164/165)
- Wim van Til, "Want ieder mens wenst te worden verstaan" De poëzie van Willem Adelaar: een weerwoord aan de onmacht, in: *Naar Morgen* 47, Opwenteling Eindhoven 1983 (= nr 176), 36-38
- Frank Barens en Erik de Waard, *Stilte*, Luisiter naar mij, in: *Magenta* van maart 1984
- Tom Cornuit en Wim van Til (samenst.), *Woorden verlengen de tijd. 25 jaar Opwentelingdichters. Bloemlezing*, Opwenteling Eindhoven 1987 (= nr 200), 86-87
- Gerard Janssen en Marieke van Roessel (red.), De lange zoektocht naar het perfecte gedicht, in: *Eindhovens Dagblad* van 28 december 1996, 15
- Willem Adelaar, *Omwille van een beter Portret. Gedichten*, Stichting Raamwerk Letterexploitatie Eindhoven 1996 (= RW 57)
- Willem Adelaar, *Vlees & Vis*, Stichting Raamwerk Letterexploitatie Eindhoven 1997 (= RW 67)
- Eindhoven Dichtstad I*, Stichting Raamwerk Letterexploitatie Eindhoven z.j. [mei 1997]
- Literaire manifestatie. Lichtstad tijdelijk Dichtstad, in: *Trompetter Eindhoven* van 20 mei 1997, 5
- 'Eindhoven Dichtstad' van start in de Effenaar, in: *Eindhovens Dagblad* van 27 mei 1997, 11
- Eindhoven Dichtstad II*, Stichting Raamwerk Letterexploitatie Eindhoven 1997, 93-94

- Willem Adelaar, *Soul*, Stichting Raamwerk Letterexploitatie Eindhoven z.j. [1998]
- Willem Adelaar, *Weerwoord/Doelwit*, Stichting Raamwerk Letterexploitatie Eindhoven 1999 (= RW 78)
- Literair Landschap op zoek naar kopij over Eindhoven, in: *Groot Eindhoven* van 28 april 1999
- Willem Adelaar, Luctor en Emergo. Bevrijding door kunst, in: *Brochure Hans de Waal* t.g.v. Expositie Binnenstad Eindhoven mei 1999, 5, 7, 9, 11
- Donald Hugens, Robert Tau en Willem Adelaar (samenst.), *Eindhoven Dichtstad 3. De Lichtstad in Poëzie*, Stichting Literair Landschap Eindhoven 1999 en 2000², 16-19 – gedicht *Carnaval der verwarden* en 52 – nawoord Willem Adelaar
- Marjolein van Hoof, Derde deel 'Eindhoven Dichtstad'. Lichtstad letterlijk in het licht, in: *Groot Eindhoven* van .. oktober 1999
- Miel Timmers, "Taal letterlijk in het licht zetten". Gedichten van Eindhovenaren gebundeld, in: *Eindhovens Dagblad* van 12 oktober 1999, 14
- Willem Adelaar, *Soul*, Stg Raamwerk Letterexploitatie Eindhoven 2000 (= RW 83)

Life Hurts – 2022, gemengde techniek
300 x 210 mm

- Piet Smislaert, Willem Adelaar en Robert Tau, *Dansen in het ozonlicht. Poëzie van nieuwe spectrale kleuren*, Eindhoven 2000 (programmaboekje bij dichterspresentatie rondom de ozonistische schilderijen van Piet Smislaert in Theater Het Klein te Eindhoven op 12 april 2000)
- Karlijn Meulman, Presentatie dichtwerk. Een opschrijfboekje om mooie regels op heterdaad te betrappen, in: *Groot Eindhoven* van 12 juli 2000, 10
- Pieter Peters, Van Lichtstad naar Dichtstad. Stichting wil Eindhoven op de literaire kaart zetten, in: *Groot Eindhoven* van 24 januari 2001, 23 en van 21 maart 2001, W2
- Willem Adelaar en Edwin Troost (red.), *De slag bij Eindhoven*. Gedichten van Thomas Pie, Ivo Kamsteeg, Rob Passchier, Kees Godefrooij, Annette van den Bosch, Uitgeverij Literair Landschap Eindhoven 2001
- Martina Roovers, Poëzie Literair Landschap op het internet. Dichtkunst van papier naar speaker, in: *Trompetter Eindhoven* van 29 mei 2001, 5
- Gedicht *Bolero*, in: *Brabants Dagblad* van 1 juni 2001, 11
- Gedicht *Ars profetica*, in: *Brabants Dagblad* van 20 juli 2001, 9
- H.H. Crielaard, *Jet*, z. pl. [Den Haag] 2001, gedichten *Ook was ik maar* en *Een liedje van wind*
- De Zin van Bernheze* in *De Wis te Loosbroek* 4 oktober 2002 (vouwblad)
- Jack van Hoek (samenst.) en Kees Kraaij (eindred.), *Beslagen Ramen. K & B Literair nr 1*. Uitgave ter gelegenheid van zevenhalf jaar Literair Open Podium in Café Kraaij & Balder, Eindhoven oktober 2002, 12 en achterzijde omslag
- Vera van den Hout, Toos van Raaij en Jan Smeets (red.), *Eindhoven Ontmoet Zijn Dichters*. Een uitgave bij gelegenheid van de poëziemanifestatie in het Stadhuis op 24 november 2002, Opwenteling Eindhoven 2002, 6
- Edwin Troost, *De slag te pakken*, Eindhoven 2003, gedicht *Herkent u dit?*
- De taal van de liefde*. Een geschenk uit de bloementuin van de Dichterskring Helmond e.o. 2, Helmond 2003, 37-39
- De taal van de liefde*. Een geschenk uit de bloementuin van de Dichterskring Helmond e.o. 3, Helmond 2004, 33-35
- De taal van de liefde*. Een geschenk uit de bloementuin van de Dichterskring Helmond e.o. 4, Helmond juni 2004, 29
- Willem Adelaar, *Niet meer dan dit*, Eindhoven juli 2004 en december 2006²
- Jacob Bisschop, Janneke Bloesem e.a. (red.), *Een keten van licht en donker*, Uitgave GGZE Eindhoven 2004, 14
- Erwin Troost en ACG Vianen, *NIETS verandert echt*, Eindhoven oktober 2004, 14-17 – gedicht *Vrolijke Mannelijke Elegie*
- De taal van de liefde*. Een geschenk uit de bloementuin van de Dichterskring Helmond e.o. 6, Helmond 2005, 34-35
- Willem Adelaar, Pierre Maréchal en Robert Tau (red.), *10 jaar Kraaij & Balder & Literair Open Podium. Bloemlezing 1995-2005*, Stichting Literair Landschap Eindhoven 2005
- Gedicht *Ontdekkingen*, in: *Brabant Cultureel* 54 (2005), nr 3 van april/mei, 60
- Kelly Diederer, Carolien Gerards, Anke Smits, Willem-Sjoerd van Vliet (red.), *Op ruwe planken* No 4. Een stad jrg IV, nummer 4, mei 2005, 36-37 – *Macro mens* (tevens *Een Stad. Schrijversboek* 2005)
- De taal van de liefde*. Een geschenk uit de bloementuin van de Stichting Dichterskring Helmond e.o. 7, Helmond juni 2006, 14-15
- Tini van Ree (samenst.), *De Tien Woorden. Gedichten bij de Tien Geboden*, uitgeverij Kok Kampen 2006, 65 gedicht *Tweemaal Tweesprong* en 67 – gedicht *Honger*
- Willem Adelaar, Frans Mouws en Robert Tau (red.), *Eindhoven Dichtstad 4*, Eindhoven 2006
- Peter van Vlerken, *De vleugels van Willem Adelaar*, in: *Eindhovens Dagblad* van 7 oktober 2006, V2
- Willem Adelaar en Robert Tau (samenst.), *Eindhoven Dichtstad 5*, Eindhoven 2007 en 2008², 14-19 – interview Tony Vos en 45
- Willem Adelaar, *Soul. Gedichten*, De Troubadour Veldhoven 2007 (heruitgave)

Tentoonstelling
Dichter bij het beeld.
 Willem Adelaar 70,
 de Kruisruimte
 Eindhoven 9 en 10
 december 2023 (foto
 © Peter Thoben)

Willem Adelaar, *Een schuchtere confrontatie.*
Gedichten, Uitgeverij Janase Eindhoven
 2008

Suzanne Grijpink, Nieuwe gedichtenbundel Willem Adelaar. 'Aan het eind van de tunnel is er een gedicht', in: *Trompetter Eindhoven* van 9 april 2008

Peter van Vlerken, Schuchtere confrontatie in gedichten, in: *Eindhovens Dagblad* van 12 april 2008

Willem Adelaar en Maarten Gulden, *Een effectieve methode voor totale onverstaanbaarheid.* *Gedichten*, Waterstof Den Haag 2008

De PoëzieClub presenteert Open Podium in de Oude Rechtbank 2, Eindhoven 2010, 5

Theo Smit (red.), *Vijf dichters, één stem ... Eb en vloed.* Willem Adelaar, Nicole Loeve, Pierre Maréchal, Angela Polderman & Theo Smit, PoëzieClub Eindhoven 2011 (Deel 3), 5-16

Theo Smit (red.), *Zes dichters, één stem ... zwelgen in ... Nostalgie*, PoëzieClub Eindhoven 2011 (Deel 4), 5-14

Theo Smit (red.), *Zes dichters, één stem ... nemen een ... Momentopname*, PoëzieClub Eindhoven 2011 (Deel 5), 5-14

Theo Smit (red.), *Vijf dichters, één stem ... gaan ... Down Town*, PoëzieClub Eindhoven 2011 (Deel 6), 5-14

Theo Smit (red.), *Vijf dichters, één stem ... deinen mee ... Op de golfslag van de tijd*, PoëzieClub Eindhoven 2012 (Deel 7), 5-14

Pierre Maréchal (samenst.), *Boekenkast. Frans Babylon 1924-1968*, Eindhoven 2012, 6-7

Theo Smit (red.), *Zes dichters, één stem ... dromen van ... Dromen*, PoëzieClub Eindhoven 2012 (Deel 8), 15-24

Theo Smit (red.), *Zes dichters, één stem ... maken een ... Pelgrimstocht*, PoëzieClub Eindhoven 2012 (Deel 9), 9-18

Boekenkast 2. Lodewijk van Woensel (1913-1994) en Maria van der Steen (1906-1987), Eindhoven 2012

Theo Smit (red.), *Zes dichters, één stem ... vieren ... Kerstmis*, PoëzieClub Eindhoven 2012 (Deel 10), 5-14

Theo Smit (red.), *De PoëzieClub over ... Modern ongerief*, PoëzieClub Eindhoven 2013 (Deel 11), 7-18

Theo Smit (red.), *De PoëzieClub over Een nieuwe lente ...*, PoëzieClub Eindhoven 2013 (Deel 12), 7-16

Boekenkast 3. Joop (Johan Cesar) Oversteegen (1900-1994) en Opwenteling (1962-), Eindhoven 2012

Theo Smit (red.), *Emaphthie.. De PoëzieClub 1*, Eindhoven 2013

Theo Smit (red.), *De toekomst. De PoëzieClub 2*, Eindhoven 2013, 11-21

Peter Thoben, Woorden worden muziek. Ter inleiding, in: *Campiniana* 65 (2013), 67
Spraak Saam. Jubileumbundel van Zuidoost-Brabants Dichters- en Schrijversgezelschap Explanade 2013-2014, Waalre maart 2014,

- 20, 33, 45, 55, 68, 81
 Willem Adelaar, *De persoonlijkheid van een democratie*, 2014
- Martina Roovers, De vis op het droge vond water, in: *Zondagsnieuws* van 2 februari 2014, 3
- Theo Smit (red.), *Verwondering. De PoëzieClub* 3. Veertien dichters over het onderwerp van de Gedichtenweek 2014, Eindhoven 2014, 7-14
- Theo Smit (red.), *Verwondering. De PoëzieClub*, Eindhoven 2014, 7-12
- Poëtisch Eindhoven*. Een bloemlezing met werk van Klara Smeets, Piet van den Boom, Frans van Hoof, Jack van Hoek, Alexander Franken, Ruud van Neerven, Von Solo, Hans F. Marijnissen, Arnoud Rigter, Willem Adelaar, Theo Smit, Marc Tiefenthal, Derrel Niemeijer, Patrick Wiercx, Angela Polderman, Mattie Goedegebuur en Nanna Dillen, Heimdall Waalre 2015
- Mijn zus had een poëzie-album, ik schreef liever zelf, in: *Groot Eindhoven* van .. januari 2015
- Willem Adelaar, *Lijnenspel. Een bloemlezing*, Heimdall Waalre 2015
- Boekenkast 4. Jef van Turnhout (Woensel 1919 – Amsterdam 1970)*, Eindhoven 2015
- Gedichten Taal en blik en Vervoer*, in: *Campiniana* 67 (2015), 44-45
- Tot op het bot*. Bloemlezing met werk van Jack van Hoek, Rick van der Made, Willem Adelaar, Marc Tiefenthal, Hans F. Marijnissen, Klaas de Graaff, Camiel Aarts, Nanna Dillen, Auguste van der Molenschot, Anne Karine Dijkstra, Theo Smit, Amy de la Haye, Ruud van Neerven, Mattie Goedegebuur, A.H. van der Elst en Marijke Strijbosch, Heimdall Waalre 2016
- De poëzieboot*. Bloemlezing met werk van Jack van Hoek, Rick van der Made, Willem Adelaar, Hans F. Marijnissen, Klaas de Graaff, Camiel Aarts, Nanna Dillen, Auguste van der Molenschot, Amy de La Haye, Ruud van Neerven, Anna Djerek en Mattie Goedegebuur, Heimdall Waalre 2016, 15-16
- Op weg met ED Poëzieboot, in: *Groot Eindhoven* van 4 mei 2016, 31
- Boekenkast 5. Nathalie van den Eerenbeemt Den Bosch 1939 – Eindhoven 2010*, Eindhoven 2016
- Pierre Maréchal (eindred.), *PoëzieClub Eindhoven Gedichtenpodia. De mooiste gedichten van 2017*, PoëzieClub Eindhoven 2018, 4 – gedichten *Evolutie* en *Andere dans*
- Van Swietenhoffestival treurt en swingt, in: *Carnisser Courier* van 3 september 2018, 4
- Hans F. Marijnissen (eindred.), *De mooiste van 2018*, PoëzieClub Eindhoven 2019
- Peter Thoben, In memoriam Pierre Maréchal (1946-2018), in: *Campiniana* 71 (2019), 5-14
- Eindhoven Hans F. Marijnissen (eindred.), *PoëzieClub Eindhoven Gedichtenpodia, De mooiste gedichten van 2019*, PoëzieClub Eindhoven 2020, 4-5 – *Doden en Molen*
- Hans F. Marijnissen (eindred.), *Poëzie verbeeld. Nico Keuning, illustraties*, PoëzieClub Eindhoven 2020, 9 – *Hogere spelerie*, 11 – *Gevleugelde gedachte*
- Hans F. Marijnissen (eindred.), *Poëzie verbeeld. Foto's van Luuk den Hartog bij 72 dichters*, PoëzieClub Eindhoven 2021, 9 – *Pen*, 11 – *Schetsje*, 13 – *Pet*
- Werklicht # Fenix 1. 100 kunstenaars & 100 dichters op Katendrecht*, Verhalenhuis Belvédère Rotterdam 2021, 121
- Eindhoven Hans F. Marijnissen (eindred.), *PoëzieClub Eindhoven Gedichtenpodia. De mooiste gedichten van 2021*, PoëzieClub Eindhoven 2022, 1-1 – *Vertel, Palestina, de ontkenning, De noodzaak van een muur en Allegorie*
- Hans F. Marijnissen (eindred. Willem Adelaar, Luuk den Hartog, Jurjen K. Vanderhoek), *Onderuit. 72 gedichten in 72 dagen*, Uitgeverij Leeuwenhof Oostburg 2022
- Willem Adelaar, *Fragmentarium*, Uitgeverij de Wilg Assen 2022
- Hans F. Marijnissen en Jan Post, *Schuld en vrede. Reacties op Anselm Kiefer, Paul Celan en Ingeborg Bachmann*, Manastha Eindhoven 2023, 12-19 en 140
- Willem Adelaar, *Schikzaal. Bloemlezing uit zijn gedichten*, Uitgeverij Leeuwenhof Oostburg 2023

Johan Biemans 90 jaar

DOOR PETER THOBEN

Johan Biemans op de viering van het 75-jarig bestaan van de Kempische Schrijvers te Tilburg, 26 september 2009 (foto © Peter Thoben)

Wie een respectabele leeftijd bereikt, loopt de kans meer dan eens bij de Vereniging van Kempische Schrijvers gehuldigd te worden. Zo is Johan Biemans – vanaf 1989 VKS-lid – bij zijn 70ste verjaardag door zijn vriend (en peter) Willy Copmans gehuldigd en bij zijn 75ste verjaardag door Marc Somers.¹ Ik mag nu een derde poging ondernemen in aanloop naar zijn 90ste verjaardag. Johan heeft vanaf 1953 – zijn eerste gedichten in dialect verschijnen in de *Sint-Jansklokken* – altijd veel geschreven en heeft het afgelopen decennium zijn herinneringen in enkele uitgaven te boek gesteld.² Dat is handig voor degene die de huldiging mag brengen, maar ook lastig omdat er in het overvloedige materiaal omwille van de beschikbare tijd enorm gesnoeid en geselecteerd moet worden met gevolg een beknopt overzicht.

Al gauw na mijn aantreden in april 1981 als directeur-conservator van Museum Kempenland te Eindhoven moet ik Johan Biemans hebben leren kennen als conservator en collega van het Eicha Museum voor archeologie in Bergeijk; vermoedelijk bij mijn rondgang als nieuwkomer langs de musea in de regio, op een van de vergaderingen van de Vereniging van Musea in Brabant of bij de manifestatie *Musement* van de gezamenlijke Brabantse musea in Kasteel Heeze in 1982. Voor de groots opgezette tentoonstelling *Helse hartstochten. 150 jaar archeologie in Noord-Brabant* in 1987 heb ik in ieder geval bruiklenen bij het Eicha Museum

Jopie en Johan bij de uitreiking van De Vergulde Klomp – 2008 (foto © Claud Biemans)

opgehaald. Daarna heeft Johan in Museum Kempenland als ‘volksverteller en -schrijver’ meer dan eens een opening met een passende voordracht opgeluisterd en zijn act als pastoor herinner ik mij nog goed bij de jubileumbijeenkomst ter gelegenheid van het zestigjarig bestaan van het museum in 1992.

Seminarie-opleiding, werk en huwelijk

Johannes Henricus Cornelis Biemans is op 14 juli 1933 in Bergeijk geboren. Dus Johan bereikt pas over twee maanden de leeftijd van 90 jaar. Zijn vader Jan (Johannes) Biemans (1906-2004) uit Eerde bij Veghel is tuinman in Bergeijk bij het klooster van de ursulinen – vanaf 1939 bij de assumptionisten als die het kloostercomplex overnemen – en trouwt er in 1930 met de Bergeijkse Lien (Elisabeth Barthelina) Sengers (1905-1988). Als oudste gaat Johan naar de Mulo en heeft enkele baantjes, voordat hij in 1953 besluit in te treden bij de paters assumptionisten op Kasteel Stapelen in Boxtel. Na het noviciaat in Steenberg en in Taintegnies (Wallonië) als Frère Jeroen begint hij aan de filosofie op het grootseminarie in zijn geboortedorp. Binnen het jaar valt zijn besluit uit te treden. In Bergeijk kan hij in 1958 direct aan de slag met het opzetten van het Gemeenschapswerk, waarvoor hij o.a. door burgemeester J.A. Linders, dokter Albert Smulders en pater-overste Thomas de Leeuw van de assumptionisten wordt gevraagd. Daarnaast loopt hij vier jaar colleges sociale pedagogiek aan de

Johan Biemans – 2023 (foto © Peter Thoben)

Katholieke Universiteit Nijmegen, maar zal niet afstuderen. In 1961 trouwt hij met modinette en coupeuse Jopie (Johanna Catharina Theresia) Reijnen (1928-2012), dochter van een zadelmaker uit Boxmeer. Achtereenvolgens worden hun kinderen Claud, Vincent, Hugo en Paul geboren.

Archeologie en conservator

In de jaren 1960 vinden er opgravingen in Bergeijk en omgeving plaats, waardoor de wens van een museum op de agenda van de Stichting Gemeenschaps-
werk komt te staan. De vondsten komen in Cultureel Centrum 't Hof terecht en in 1976 wordt de Stichting Eicha statutair opgericht met het oog op de exploitatie van het museum.³ Het Eicha Museum verhuist in 1993 mee naar de nieuwbouw van het cultureel centrum De Kattendans. Directeur Biemans kan dan met vervroegd pensioen, maar blijft er als conservator van het Eicha Museum komen. In 2009 gaat het museum over naar het Bezoekerscentrum Teutenhuis en wordt opnieuw ingericht. Sinds 2021 valt het museum onder het Cultuurhuis Bergeijk en Johan kan na bijna 40 jaar eindelijk afscheid nemen van 'zijn' museum. Het is niet alleen de archeologie die Johan bezighoudt, maar hij schrijft ook heemkundige artikelen in *Brabants. Kwartaalblad over Brabantse taal, Brabants Heem, De Keersopper, De Rosdoek, Devotionalia, In Brabant, Merckenswaert, Te Lomele op die Campine* enz. Over de Bergeijkse geschiedenis verschijnt een reeks boeken met

name bij jubilea van verenigingen, instellingen en bedrijven. Het zijn er teveel om ze allemaal op te sommen. Op Johans website worden ze allemaal keurig vermeld.⁴ Toch wil ik er enkele noemen: *Echo der Kempen. 100 Jaar Koninklijke Harmonie Echo der Kempen – 't Hermenieke van Bergeijk* (1986), *Mozaïek van Het Stoom. Zuivelindustrie Bergeijk 1894-2001* (2002), *Bergeijk, De Weebosch. Parochie Sint Gerardus Majella* (2007), *Oude glorie van de Bergeijkse sigaar en spiritus* (2014), *Bergeijk in oorlogstijd* (2015). Indrukwekkend is het monumentale boek *Bergeijk in kaart. Historische geografie en toponymie, verkenning van grondbezit en grondgebruik, vanaf de middeleeuwen tot onze tijd* (2009), dat hij samen met Daniel Vangheluwe, Kik de Nooijer en Roger Knaepen samenstelt en een vervolg krijgt met *Westerhoven, Riethoven, Borkel & Schaft in kaart* (2022). Daarnaast werkt hij al jaren aan een boek over Bergeijk en de Kempen in de Eerste Wereldoorlog. Daarvoor heeft hij alle Nederlandse kranten met berichten over gebeurtenissen uit deze periode op een rij gezet. Verder heeft hij informatie uit dagboeken en verzonden prentbriefkaarten verzameld. Hij is langzamerhand er zover mee dat het kan verschijnen.

Met de Bergeijkse schoolmeester Petrus Norbertus Panken (1819-1904) heeft Johan bijna vanzelfsprekend iets. Voor het boek *Spokerijen in de Kempen* (1973) bewerkt hij diens volksverhalen. Voor de website van Cubra verzorgt Johan diens manuscript 'Geschiedenis van Noordbrabant – vernieuwd en gerangschikt 1898' in 2008 en diens handschrift 'Kempisch dialect' heeft hij in 2010 voor de website klaargemaakt en van een inleiding en woordenlijst voorzien. Een mooie ontsluiting van bronnenpublicaties.⁵

Verhalenverteller en talloze optredens

Maar naast dit (cultuur)historisch werk is Johan in de eerste plaats een verhalenverteller en causeur pur sang en het liefst in het dialect van Bergeijk c.q. Kempenland. Op de website van Erfgoed Brabant wordt Johan geafficheerd als 'verhalenprofessor' en er staan legio verhalen van en podcasts met hem op.⁶ Op de website van 'n Lutske Brabants schrijft hij een kort dialectverhaal, waarna de betekenis van het gebezigde dialectwoord geraden moet worden.⁷

Van 1976 tot en met 1983 is Johan voorzitter van de Commissie Brabants Streek-eigen van de Culturele Raad Noord-Brabant en vanaf 1979 tot en met 1982 verzorgt hij wekelijks voordrachten in dialect voor Omroep Brabant. Die verhalen worden gebundeld in *Over bij wijze van spréke gesproken* deel II (1981) en deel III (1982), waardoor hij een grote populariteit krijgt. Ook zijn verhalenboeken *Brabantse humor op klompen* (1983) en *Wonder boven wonder* met mirakel- en kerstvertellingen (1984) hebben daartoe bijgedragen. Twee tot drie keer per week is hij op stap om een voordracht te geven voor allerlei gremia van boerinnen- en ouderenbonden, heemkundekringen tot personeelsverenigingen en serviceclubs. Alles bij elkaar moeten het er zo'n 1500 geweest zijn, die Johan nauwkeurig heeft genoteerd. Recente bundelingen van vertelsels zijn *Lachspiegelingen rond de koffiepote*

Johan Biemans opent de tentoonstelling van Louis Ector in 't Weefhuis te Nuenen, 30 oktober 1982 (foto © Maarten Ector)

(2020) en *Lachebekjes alias Eyckelbergse Vertellingen* (2021). Ook in de *Campiniana* zijn enkele verhalen opgenomen.⁸

Veel van Johans boeken heb ik in de boekenkast staan en deze huldiging is aanleiding geweest om ze opnieuw in de hand te nemen, door te bladeren en deels te herlezen. Wat daarbij treft, is dat Johan een ware verteller is, die in gewone woorden met een glimlach en humor het alledaagse, gewone onderhoudend en zelfs boeiend weet te noteren, zodat een beeld ontstaat hoe het er vroeger aan toe ging. Het regiolect met zijn eigen woorden en uitdrukkingen heeft hij met de paplepel ingegoten gekregen en kan dat als een van de laatsten uitstekend voor het voetlicht brengen. Hij hoort derhalve thuis in de rij van Nol van Roesel, Thieu Sijbers, Willem Iven, Bert Kuijpers, Cor Swanenberg en Ad de Laat. Niet voor niets heeft Johan de bronzen legpenning van de Stichting Brabants Heem in 1997 en de Brabantse Dialectprijs 'De Vergulde Klomp' in 2008 ontvangen, gevolgd door de Willem Ivenprijs met zijn verhaal *Drollen in de kerrek?* in het Brabants Boekenweekboek 2016.⁹

Tot slot wil ik nog graag de reeks kerstvertellingen memoreren, die Johan van 1989 tot 2010 als klein boekje met een opvallende omslagtekening heeft rondgestuurd. Mijn vrouw Yvonne en ikzelf zagen er met kerstmis naar uit om weer zo'n kerstjuweeltje te ontvangen. Later zijn ze merendeels gebundeld in *Kerstmis in Brabant* (2006).

Ik denk dat Johan die zich 'culturicus'¹⁰ – een zelfbedachte term – noemt, zijn talenten dank zij zijn goede gezondheid en voortreffelijk geheugen uitstekend heeft benut en dan heb ik het nog niet gehad over de muziek. Op zijn negende krijgt hij zijn eerste orgellessen en begeleidt al gauw op het kerkorgel de kerkdiensten. Momenteel doet hij dat al weer een reeks van jaren in de kerken van Luyksgestel en Bergeijk. Zijn optredens met kolderliedjes door hemzelf op gitaar begeleid zijn op CD vastgelegd.

Johan, alvast proficiat met jouw negentigste verjaardag en blijf vooral actief indachtig jouw uitspraak: *Zolang je nieuwsgierig bent, heb je geen tijd om dood te gaan.*

Noten

- 1 Willy Copmans, Johan Biemans 70, in: *Campiniana* 49-53 (2005), 150-154; Marc Somers, Johan Biemans 75, in: *Campiniana* 62 (2010), 30-32; Johan Biemans, In memoriam Willy Copmans (1937-2019), in: *Campiniana* 72 (2022), 16-18
- 2 Johan Biemans, 't Schrijverke, Bergeijk 2013; Johan Biemans, *Adieu Frère Jeroen. Mijn noviciaat 1956-1957*, Bergeijk 2017; Johan Biemans en Kik de Nooijer, *Herinneringen. Twee vrienden schrijven elkaar over hun jeugd*, Bergeijk 2022
- 3 Johan Biemans, Jos Deebe en Frans Theuws, *Eicha Museum Bergeijk*, Bergeijk 1984 en Johan Biemans, *De Prehistorie van het Eicha Museum / Eicha Museum 40 jaar* (mei 2017) als deeltje VII in de reeks *Ontdekkingsreis door Bergeijkse Historie* voor de Vriendenkring Eicha, waarvan tot nu toe negen cahiers zijn verschenen.
- 4 www.johanbiemans.nl (geraadpleegd 6 mei 2023)
- 5 www.cubra.nl/Panken_P_N/index.htm; www.cubra.nl/Brabantse_dialecten/P_N_Panken/P_N_Panken_KEM-PENSCH_TAALEIGEN%20Johan_Biemans_redactie.pdf; www.cubra.nl/Brabantse_dialecten/Panken_Inleidende_teksten_bij_Handschrift.htm; www.cubra.nl/Brabantse_dialecten/Panken_Woordenlijst.htm (geraadpleegd 7 mei 2023)
- 6 www.brabantserfgoed.nl/page7996/johan-biemans (geraadpleegd 7 mei 2023)
- 7 www.nlutskebrabants.nl/index.php/bijwijze-van-zak-mar-zegge (geraadpleegd 7 mei 2023)
- 8 Spoken in de meule, in: *Campiniana* 63 (2011), 60-62; 't Goei bumpke, in: *Campiniana* 68 (2017), 35-36; Spgaakgebgek, in: *Campiniana* 73 (2023), 111
- 9 Johan Biemans: onderscheiden met 'De Vergulde Klomp' 2008 op www.streektaalzang.nl/strk/nbra/pers/po93jbi1.htm (geraadpleegd 7 mei 2023); Johan Biemans wint Willem Ivenprijs op www.nlutskebrabants.nl/index.php/438-johan-biemans-wint-de-willem-ivenprijs-2016 (geraadpleegd 7 mei 2023) en Riny Boeijen, Johan Biemans wint Willem Ivenprijs 2016, in: *Brabants. Kwartaalblad over Brabantse taal* 3 (2016), nr 1, 8-9
- 10 Johan kwam tot deze term om aan te geven dat hij op vele terreinen met raakvlakken aan cultuur in brede zin actief was. Zo is/was hij lid van Creare, Ernest Claesgenootschap, Felix Timmermansgenootschap, Heemkundige Studiekring De Acht Zaligheden, Heemkundekring Bergeijk, Het Noordbrabants Genootschap etc.

Francis De Preter 90 jaar

DOOR PETER THOBEN

Op 30 januari van dit jaar is de dichter Francis De Preter 91 jaar geworden en de huldiging van zijn 90ste verjaardag komt dus aan de late kant, maar is daarom niet minder gemeend. In 1972 is hij door toedoen van Ludo Simons lid geworden van onze Vereniging van Kempische Schrijvers. En tijdens het langdurige lidmaatschap is Francis gehuldigd door Willy Copmans bij zijn zeventigste verjaardag¹ en bij zijn tachtigste heeft Frank Tubex een laudatio uitgesproken.

De rijzige gestalte met kaal glanzende schedel² maak ik al jaren mee op de VKS-bijeenkomsten. Af en toe draagt hij zijn gedichten voor zoals in het Vrieselhof in 2016. Goed kennen doe ik hem niet, dus ben ik voor een uitvoerig gesprek naar Geel getrokken en ik mag wel zeggen, dat het een genoeglijke en boeiende ontmoeting is geweest.

Levensschets

Francis De Preter is in 1932 te Deurne geboren als zoon van Vincent De Preter die in de houthandel zit o.a. van parketvloeren en Nelly Dierickx. Grootvader Jan De Preter moet een bekende advocaat in Antwerpen zijn geweest en grootvader Jozef Ludovicus Dierickx is wisselagent en getrouwd met Eulalia Joanna Kalkers, onderwijzeres aan het Anna Bijns Gesticht in Antwerpen. Haar ouders Joannes Kalkers en Cornelia Maassen zijn uit Nederland afkomstig respectievelijk uit Cuijk en Roosteren.

De Tweede Wereldoorlog heeft grote indruk op de jonge Francis gemaakt, hetgeen blijkt uit de gedichten en verhalen over de oorlogsjaren.³ Ze wonen dan tegenover de voormalige gebouwen van de Minerva autofabrieken. Het bedrijf is in 1934 op de fles gegaan als gevolg van de mondiale financiële crisis na de beurscrach van New York. Omdat de Duitse bezetter de fabriek als Frontreparaturbetrieb Erla VII in gebruik heeft voor de revisie en het herstel van vliegtuigmotoren en de opslag en fabricage van vliegtuigonderdelen is de locatie een doelwit voor de geallieerden. Op 5 april 1943 vindt een bombardement op de fabrieksgebouwen plaats, waarbij ruim 900 burgerslachtoffers vallen bij het zogeheten ‘drama van Mortsel’.⁴ Later zorgen overvliegende V1- en V2-bommen voor paniek en angst. De woning van de familie De Preter wordt door een V2-bom getroffen en onbewoonbaar. Via de broer van zijn vader, pastoor Antoon De Preter (1899-1983) in Heide-Kalmthout, krijgt het gezin er in een villa onderdak, een broer van zijn moeder met tien kinderen komt tegenover hen te wonen.

Na onderwijs aan het Sint-Stanislascollege te Berchem en het Onze-Lieve-Vrouwecollege te Antwerpen gaat Francis naar het seminarie van de jezuïeten in

Lieve Janssens en Francis De Preter – 2023 (foto © Peter Thoben)

de Oude Abdij van Drongen te Gent, waar hij het na drie jaar voor gezien houdt. Van thuis ondervindt hij weinig stimulans. Hij studeert kort aan de Katholieke Universiteit Leuven Slavistiek met name Russisch, maar moet de studie opgeven, omdat de winkel van zijn vrouw in Heverlee failliet gaat. Om diverse culturen te leren kennen volgt hij allerlei avondcursussen zoals Engels en Spaans. Hij werkt als redacteur-journalist bij het damesblad *Libelle*, dat evenals het weekblad *Panorama* door uitgeverij en drukkerij Spaarnestad wordt uitgegeven. Later is hij lector en redacteur bij het Antwerpse filiaal van uitgeverij Desclée De Brouwer te Brugge en bij de Standaard Uitgeverij te Antwerpen. In 1969 verhuist het gezin De Preter naar Heist-op-den-Berg. Op een dag verlaat zijn vrouw hem en hij blijft met vier kinderen in de leeftijd van 5 tot 11 jaar achter. Na de scheiding in 1983 krijgt hij een relatie met Lieve Janssens, met wie hij inmiddels 33 jaar samen is. Na zijn prepensioen in 1986 wordt hij docent Frans in het volwassenonderwijs in Heist-op-den-Berg dat hij tot omstreeks 2015 op vrijwillige basis blijft doen.

Dichter, redacteur, vertaler

Bij zijn eerste schreden op het poëtisch pad legt Francis zijn schrijfsels voor aan Blanka Gyselen (1909-1959), die bevriend is met moeders zus Maria Swaelen-Dierickx (1901-1995). Dat moet begin jaren 1950 geweest zijn, want ze heeft vanwege haar activiteiten binnen de Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft (DeVlag) voor collaboratie tot 1949 vastgezet. Op het buitenverblijf Heidepark van Blanka Gyselen te Bouwel krijgt Francis in 1968 de driejaarlijkse Blanka

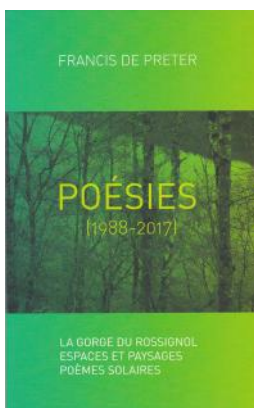

Gyselenprijs voor jonge talentvolle Vlaamse dichters uitgereikt. In 1970 ontvangt hij de Poëzieprijs van de Stad Herentals.

Als dichter debuteert hij in het tijdschrift *Nieuwe Stemmen* en behaalt daarmee in 1960 de Basiel De Craeneprijs voor debutanten. De prijs is genoemd naar pastoor Basiel De Craene (1880-1956), die van 1938 tot zijn dood Vlaamse poëziedagen houdt in de tuin van zijn pastorie te Merendree. In bekende en onbekendere tijdschriften en blaadjes publiceert hij zijn gedichten: *De Dietsche Warande en Belfort*, *De Vlaamse Gids*, *Hoos* (Haarlem), *Sintezé* (Antwerpen), *De Tafelronde* met Paul de Vree, *Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift*, *Digther*, *De Houten Gong*. *Tijdschrift voor poëzie* (van Bert Bevers), *Muzisch Meerdaal*, *Portulaan*, *OpSprak*, *Stroom* etc. In 1976 is hij medestichter van het tijdschrift *Deus ex Machina* en redacteur van Vlaams-Nederlands Literair/Cultureel Tijdschrift *Schoon Schip*, dat onder hoofdredacteur Raymond ten Berge (1939-2018) uit Assen 25 jaar lang is uitgegeven.

In de loop der jaren verschijnen zo'n 18 poëziebundels: *Verzen en seizoenen* (1961), *Stilte rapen* (1962), *Latemse gedichten* (1963), *Brandhout voor den zomer* (1966), *Het uur dat duurde*. *Avondgedichten* (1970), *Natuurgetrouw geschilderd en geschreven* (1974), *Ergens, Nergens* (1974), *Bitterzoet* (1983), *Fabuleuze gedichten* (1988), *Nachtegaalrecht*. *Gedichten 1980-1992* (1992), *In de schaduw van mei* (2002), *Dit vroeger dat weer nu is en altijd* (2007), *Langs wegen en omwegen* (2011), *De wandelende tijd* (2013), *Een verre stem uit glazen droom* (2016), *Poésies* (1988-2017). *La gorge du rossignol, espaces et paysages, poèmes solaires* (2018), *Knooppunten* (2018) en *Kleefkruid* (2021). Van de bundels wordt *Nachtegaalrecht* (1992) in 1994 met de Arthur Merghelynckprijs van Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde bekroond. De Franstalige bundel *Poésies* valt misschien uit de toon, maar Francis vertaalt ook gedichten uit andere talen zoals Duits, Engels, Frans, Spaans en Tsjechisch. Dat laatste heeft te maken met zijn reislust met name naar Centraal en Oost-Europa; aan Tsjechië en Moravië heeft hij zijn hart verloren, wat blijkt uit zijn vertaling van gedichten van de Moravische dichter Jan Skácel (1922-1989).

Francis is cultureel zeer onderlegd met name op het gebied van muziek en

poëzie en is ook nog eens een belezen man. Grote bewondering heeft hij voor Jan van Nijlen, Maurice Gilliams, Anton Van Wilderode en Gustaaf van de Woestijne, maar deze vier kunnen gemakkelijk met vele andere namen, ook uit de buitenlandse literatuur, worden uitgebreid. Hoofdthema's in zijn gedichten zijn natuur, reizen, muziek en jeugdherinneringen (waaronder de oorlog). Op een aandachtige manier probeert hij wat hij observeert of zich herinnert onopgesmukt en met nuance te beschrijven, soms zelfs met een zekere weemoed of melancholie wat misschien met het klimmen van de jaren heeft te maken en het besef dat het einde in zicht komt.

Dagboeknotities

Francis schrijft onregelmatig aan een 'Dagboek' om wat hij waarneemt in de wereld te verwerken en van zich af te schrijven, zodat hij zijn eigen standpunt beter kan bepalen. Deze pretentieloze teksten zijn interessant, omdat die getuigen van zijn blijvende betrokkenheid bij het wereldgebeuren en/of culturele leven. Uit de dagboeknotitie 'Cultureel Vlaanderen of de rit naar de afgrond' van 7 maart 2023 lees ik het volgende fragment voor naar aanleiding van het ordenen van zijn poëziebundels: *... tachtig procent van die poëtische nalatenschap is vandaag de dag ongenietbaar, ja zelfs onleesbaar. Dat de meeste namen vergeten zijn, is te betreuren, maar onvermijdelijk. Wat die dichters beroerde was belangrijk voor hun zelfexpressie, maar irrelevant voor de veranderde tijdgeest. Want wie schrijft nu voor de eeuwigheid? Geen enkele door de tijd noch door zijn talent beperkte mens. [...]* Poëzie brengt ons in contact met het onderbewuste, schept een wereld van oergeluk, maar ook van angst en beklemming. [...]

Francis, het is mij gebleken dat je zeer begaan bent met poëzie, muziek, kunst en cultuur. Alle onvermijdelijke veranderingen door de tijd neem je waar, maar je blijft positief, je wordt niet klagerig, wrang of zuur. Een levenshouding om oud te kunnen worden. Ik ben onder de indruk geraakt van jouw poëzie, essays en verhalen. Een blijk daarvan is al te vinden in de *Campiniana* 73 die ik straks ga voorstellen.⁵ Moge je nog de nodige jaren gegeven zijn.

Francis De Preter – 2016
(foto © Peter Thoben)

Uit het gedicht *Gregoriaans*

*Als nu de koren gaan zoemen
en de klok luidt naar het graf,
dan tranen de stenen gewillig,
men beitelst een naam pro memorie
in een simpel kruis,
een amen voor eeuwig en later.*

Na deze levensschets zullen zo dadelijk Frans Aldelhof en Rik Van Braband nog inhoudelijk op de gedichten van Francis De Preter terugkomen.

Noten

- 1 Willy Copmans, Francis de Preter 70, in: *Campiniana* 49-53 (2005), 99-104
- 2 Op zijn 37ste krijgt hij last van haarverlies of alopecia en wordt kaal.
- 3 Francis De Preter, Met de stoomtram naar de Kempen (herinneringen aan vroeger), in: *Campiniana* 70 (2018), 61-63; Francis De Preter, Herinneringen aan W.O. II. Van krijgsrumoeren en oorlogsgeuren, in: *Campiniana* 71 (2019), 83-84
- 4 Zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Bombardement_op_Mortsel en www.luchtvaartgeschiedenis.be/content/lucht-aanval-op-mortsel (geraadpleegd 9 mei 2023)
- 5 Gedichten van Francis De Preter en graf-schriften en votiefkaarsen, in: *Campiniana* 73 (2023), 101-105

Frans Deputer en Robin Hannelore 85 jaar

DOOR FRANS ALDELHOF EN RIK VAN BRABAND

Frans Deputer

Frans Deputer, geboren op 4 april 1937 en opgegroeid in Lichtaart, is een literaire duizendpoot. Om den brode was Frans leraar Frans en Latijn aan het Sint-Jozefscollege te Herentals, maar ter wille van de muze schreef hij een indrukwekkend oeuvre bijeen: 14 dichtbundels, 14 toneelstukken, 11 monologen, 10 romans, 9 stevig uitgewerkte essays, 7 verhalenbundels en novellen, 5 openluchtspektakels, 4 jeugdboeken, filmscenario's en een massa kritieken, polemieken, boekbesprekingen, recensies en satirische stukken.

Deze laatste werden veelal met peper geschreven voor het rebelse tijdschrift *Heibel*, waarvan Frans – samen met Robin Hannelore en Walter van den Broeck – medeoprichter en redacteur was. Voor bijna elk facet van zijn schrijverskunnen ontving Frans Deputer meermaals bekroningen.

Robin Hannelore

Een volgende Kempische schrijver die zorgde voor *Heibel* in het literaire wereldje, is Robin Hannelore, op 21 maart 1937 in Pulle geboren als August Obbels. Na zijn studies Germaanse talen ging deze jongeman aan de slag als leraar aan het Technisch Instituut Scheppers in Herentals en aan het Algemeen Centrum voor Beroepsvervolmaking in Antwerpen.

Ook het literair palmares van Robin Hannelore is indrukwekkend te noemen. Van zijn hand verschenen liefst 42 romans, 21 poëziebundels, 8 verhalenbundels, 4 novellen, 3 jeugd- en kinderboeken, 2 Vlaamse Filmpjes, 2 reisgidsen, 2 anekdotische natuurbeschouwingen, en een brievenboek samen met Hubert Lampo, naast tientallen artikels, kronieken, essays, beschouwingen in het eerder genoemde tijdschrift *Heibel*, waarvan ook Hannelore medestichter en trouwe redacteur was.

In zijn poëzie toont hij zich een bevlogen verdediger van het mooie en waardevolle van zijn Kempische geboortestreek, terwijl in zijn romans een sterk sociaal engagement spreekt, waarbij hij het steeds opneemt voor de zwakkeren. Tot die 'underdogs' in onze wereld behoren ook de dieren, die hij – in navolging van *Floere het Fluwijn* van Ernest Claes – met veel begrip en piëteit beschrijft in enkele verhalen.

De drie dichters in hun poëzie

Francis De Preter, Frans Deputer en Robin Hannelore, drie gedreven dichters die elk een respectabel aantal dichtbundels hebben gepubliceerd, drie Kempische poëten die elk een unieke plaats innemen in het Vlaamse dichterswereldje,

maar die toch ook enkele universele lyrische kenmerken gemeenschappelijk hebben ...

Ten eerste bekijken ze zichzelf als mens en/of dichter vaak van op een afstand, al of niet met een ironische bril; ten tweede staan ze geregeld stil bij hun intensief schrijven van poëzie; en ten derde hebben ze ook oog en oor voor de stilte en geloven ze in de kracht van het zwijgen.

Wij willen dit even demonstreren met enkele gedichten of poëtische fragmenten van dit illustere drietal.

Ik ben ... / Ik was ...

Het is opvallend hoeveel dichters zichzelf in de spiegel bekijken en trachten te beschrijven wie zij zijn. Meestal gebeurt dit door de woordgroepen 'ik ben' of 'ik was', maar soms is het subtieler omschreven.

Zo schreef **Frans Depeuter** in het slot van zijn lang gedicht 'Ode aan de man' uit 1965 (in het huidige 'wokiaanse' tijdperk is zo'n titel 'Ode aan de man' sowieso al verdacht):

*(...) ik geloof in de man die verzaakt aan het kwaad
en schokkend verlaten zijn daden de droom
uit 't vuurvaste zwijgen van duizenden
poriën breekt langzaam een stem
die roepend de slapende grotten bevolkt
IK BEN DIE BEN*

Robin Hannelore maakte in 1967 eveneens gebruik van deze gekende Bijbelse uitspraak in zijn gedicht 'de 2 345 678 999ste lafaard' om zo de lezer een geweten te schoppen:

*(...) ik ben gek, ja gek, want ik stel me verantwoordelijk
voor de onverantwoordelijken, voor de paus
en de president, voor ministers en redakteurs (...)*

*ik ben die ben, d.i. aansprakelijk
voor de onmondigheid van mannen en vrouwen
die kiezen, kiezen wat verkiesbaar is
nl. zotten, narren, klowns, idioten*

*ik wil verantwoordelijk zijn voor dromen en woorden
ik wil aansprakelijk zijn voor alles*

*behalve voor het leed van kinderen
dat schuif ik in jouw schoenen, canaille.*

In 2013 publiceerde **Francis De Preter** het vers ‘Moment’, waarin ook hij zich afvroeg wat voor iemand hij toen en voordien was:

*Een rukwind brengt het uit de verte mee:
in rook vergane liefdes,
vlees in puin begraven,
in huizen zonder brood.*

*(...) Een windvlaag, een schooldeur
staat op de tocht. Eén ogenblik
dat smeulen, springstof en vlam.*

*Wie was ik, wie ben ik vandaag?
Ik ben een ander, die andere ben ik.*

Hier horen we de verre echo uit de *Zienersbrieven* van de 16-jarige poète maudit Arthur Rimbaud met zijn befaamde zin: ‘Je est un autre ...’

En toeval of niet, in een van zijn *Heibel*-artikels (*Heibel* 1973, nr 1, pag. 72) biecht **Frans Depeuter** op:

Ik wil voortdurend iemand anders zijn dan het ogenblik tevoren ...

Schrijven, dichten, poëzie ...

Ook **Robin Hannelore** typeerde zichzelf als ‘een ander’ in zijn vers ‘inteelt’ uit 1970, een gedicht dat het schrijven als dwingend onderwerp heeft:

*schrijven is getuigen van zichzelf denk ik
en daarom schrijf ik onverbiddelijk over de anderen
om mezelf duidelijk te maken
dat ik een ander ben*

*schrijven is schreien als een zuigeling
om de aandacht te trekken
en daarom schrijf ik gewonnen verloren
om iedereen rond mijn wieg te krijgen*

*en plots te zeggen dat de anderen honger hebben
en dorst en pijn*

*het is trouwens door te schrijven
dat ik eenzaam geworden ben
en volstrekt minderwaardig
want schrijven is ook nog ruzie
en hoogmoed en haat
en heilig zijn als een naakte gek op straat*

*schrijven is een verwoede vorm van doodgaan
een vermetel napraten van de goden
ja zich gedragen als een god die incognito reist
schrijven is spelen met de begoocheling
dat elk gedicht mijn onschuld bewijst.*

In zijn vers 'Pro Domo' (1966) klonk het bij **Francis De Preter**:

*al jaren schrijf ik in het zand dat ik in het krijt sta
bij de woordplantages waar ik heer ben
maar geen meester*

*(...) ik was een bediende van papier
ik registreerde woorden op papier
in folio quarto en octavo
ik dacht: er moet een potlood zijn
dat autonoom begint te schrijven*

*maar ik vergiste mij – er zaten gevoelige snaren aan de taal
die met een bloedspons waren verbonden: het was het moeizaam lezen
van een man die op een natte lei moest schrijven.*

36 jaar later, in 2002, omschreef **Francis De Preter** zijn gedichten als volgt in 'Mijn letters':

*Mijn letters zweven in het duister,
ik kan ze niet doen landen.
Lichter zijn ze nog dan lucht
en zonder woorden zingen ze
strofen vol droefgeestigheid.*

*De nacht spant geen valnet,
tasten is een loos gebaar,
letters kleven niet als vliegen
aan de stroop van mijn getob.*

*Morgen pakt de zon mijn letters in,
's ochtends zal de wind ze wiegen
op schichtige vliegers van papier.*

Frans Depeuter op zijn beurt gaat in *Breaking Point* (1967) akkoord met de burgers die vinden dat dichters wel fraaie zinnen kunnen schrijven, maar toch het leven miskennen:

*(...) en of ze gelijk hebben die burgers
ze hebben het grootste gelijk der eeuw
want (knoop dit goed in je oren)
zonder het leven is de taal een nul
is de dichter een nul
een mooiprater
en mooipraters hebben we niet nodig
zonder het leven verliest de poëzie
haar waardigheid
de enige reden van haar bestaan
een gedicht moet méér zijn dan een lied
méér dan een ritmische eenheid van
klanken en kleuren
een gedicht is
vloek of gebed
erkenning van trots of van onmacht
uitdrukking van een felle emotie
en als dusdanig een bezweringsformule
vreemd ritueel van veredelde tekens
bewegend naar de ring der geboorte
poëzie moet zichzelf scheppen
moet de schrijver uitzinnig maken (...)
zo spreken wij thans en schrijven de taal
mondstuk dat onze liefde vertolkt
of mondklem soms en tetanusstijf
de haat gekrampt in keel en kaak (...)*

Stilte / zwijgen ...

Dezelfde **Frans Depeuter** deed in zijn gedicht 'woordeloos' (1965) een beroep op een hogere instantie om al zwijgend te kunnen opgaan in de stilte van de natuur, in de geluidloosheid van de kosmos:

*god laat me zwijgen
tot de stilte openplooit
als een onbewoonde zomer
vol warme grotten en kastelen
vol donkere kamers als een zomer
die de honden op mijn tong
doet slapen die blauw
mijn handen overrompelt
laat me zwijgen god
tot mijn longen rotsen worden
in de tuinen van mijn lichaam
tot mijn woord verschrompelt
en de zon
mijn vlees verkorrelt
in miljoenen sterren*

Uit het metaforische gedicht 'Zwijgen' uit 1974 van **Francis De Preter** blijkt dat het toch niet zo eenvoudig is om iets eenvoudigs als zwijgen precies te verwoorden én te realiseren:

*Zwijgen is hard luisteren
naar de groene arbeid van de bomen,
is verwekken van hoog gras
omheen de stilte.
Zwijgen is het doden van geluiden
in gewonde dieren,
is de doorn in het oog van de roos,
de pijl in het hart van de bloemen.
Zwijgen is de zomer
met de mond vol vruchten,
is het uur dat overblijft
na ontbinding van de dagelijkse daad.
Zwijgen is lang drinken
aan de tepels van de vrede,
kijken naar de tempel
van een moeder in het groen.*

Net als Frans Depeuter en Francis De Preter begeeft **Robin Hannelore** zich liefst in de natuur wanneer hij de kunst van het zwijgen wil beoefenen. En volgens zijn vers ‘Vleermuis’ (1991) gaat hij daarvoor in de leer bij dit vliegend zoogdier:

*’s Avonds, alleen in de wilde tuin,
bij mijn wijn en mijn gedichten –
gefluister van nimfen in de kruin
van een lork, het timide biechten*

*van pekelzonden, en in huis
gerinkel van glazen en borden –
krijg ik gezelschap van een vleermuis,
een jachtig vaandel langs de horden*

*bomen, een vliegensvlug aftasten
van al wat beweegt langs twijgen,
bladeren, halmen en basten,*

*de grote akrobatie van het zwijgen:
zo wil ik mijn liefde bedrijven,
zo wil ik poëzie schrijven.*

Mensen van 85 en van 90 jaar kunnen terugkijken op een lang leven waarin veel veranderd is, waarin veel nieuws gekomen is, maar waarin ook veel verloren is gegaan. De vader van Gust Obbels – die in 1944 omkwam door een bom – had zijn zoon graag in zijn voetsporen gezien als architect. Maar, zo schrijft de dichter **Robin Hannelore** in zijn vers ‘Brieven aan mijn vader’:

*(...) Het is helemaal anders gegaan:
ik ben in boeken weggevlucht
en bouwde kastelen op de maan,*

*als vitter was ik ooit berucht.
Niets kwam van je dromen uit:
ik ben het varken met de lange snuit.*

Met deze laatste versregel besluiten we graag dit korte overzicht. Bedankt, beste Frans, Robin en Francis voor jullie inspirerende woorden.

Walter Raeymaekers 85 jaar

DOOR RIK VAN BRABAND

Walter Raeymaekers werd op 18 februari 1937 geboren in Retie, het dorp van gekende schrijvers als Lodewijk De Koninck, Aloïs Mathé, pastoor Jozef De Voght, schoolinspecteur Edward Sneyers, August Keersmaekers, Bert Decorte en heel wat mindere goden. Als telg uit een gezin van negen prees hij zich gelukkig met een vader die in de heemkundige verhalen van het dorp geïnteresseerd was, met een moeder die heel goed kon vertellen én met de aanwezigheid van een kleine huisbibliotheek.

Hij herinnert zich nog levendig hoe hij als jonge knaap op een winterse dag in een klasje van de gemeenteschool van Retie (houten banken, inktpot en kroontjespen, gloeiendheet ‘duveltje’

Walter Raeymaekers – 2021
(foto © Erna De Bie)

en aangedampte ramen), hoe hij daarin met groeiende verwondering opkeek naar zijn onderwijzer die de kinderen bijstond in hun garing van allerhande kennis. En hoe hij op dat moment wist: ‘Zó’n meester wil ik ook worden!’ Universitaire studies waren destijds een utopische droom in een bescheiden middenstandersgezin en zodoende kwam Walter in de normaalschool van Mechelen-aan-de-Maas terecht. Ook na de normaalschool bleef hij de eeuwige student: Hoger Instituut voor Opvoedkunde, studies Nederlandse taal, literatuur en handelscorrespondentie bij de L.B.C., akte van bekwaamheid bibliothecaris met lessen van bezielende leraars als Hubert Lampo en Paul Hardy ... Liefde tot de literatuur steeds als boventoon, geboeid door rasvertellers als Ernest Claes, Filip De Pillecyn, Emiel Van Hemeldonck en ... gebeten door het heemkundig werk van zijn dorpsgenoot archivaris Edward Sneyers.

De latere ‘meester Raeymaekers’ van het Sint-Jan Berchmanscollege te Mol werd dan ook actief lid van de Retiese studentenbond ‘Willen is Kunnen’ die hij in 1955 – samen met enkele anderen – nieuw leven had ingeblazen. Ook kwam door zijn hand het studentenblad *Were di* (niet te verwarren met de politieke actiegroep uit die tijd) tot stand.

En hoe kon het ook anders, hij stichtte in 1991 met enkele anderen de Retiese

Heemkundige Kring ‘Zeven Neten’. Reeds 32 jaar lang is hij daarvan de voorzitter en de hoofdredacteur van het gelijknamige tijdschrift *Zeven Neten*, waarvoor hij dezer dagen het 117de ‘Woord vooraf’ schrijft. Tevens is Walter een onvermoeibare kroniekschrijver van lokale historische gebeurtenissen en de initiatiefnemer-inspirator van tientallen heemkundige tentoonstellingen, publicaties en evenementen. Daarnaast schreef hij historische verhalen voor de jeugd, o. a. over de Boerenkrijg, de strooptochten van Maarten van Rossum, de valkerij en de wolven in de zeventiende-eeuwse Kempen.

Maar ook de grote uitdagingen ging hij niet uit de weg. Zo schreef hij in 1995 een biografie over baron François du Four (burgemeester van Turnhout, senator, eigenaar van de fabrieken Brepols, kweker van Engelse volbloedpaarden én kasteelheer in Retie). In 2002 verscheen van zijn hand het lijvige *Reties Album*, een fotoboek over Retie waarover collega Aldelhof zich destijds in het *Nieuwsblad van Geel* lovend uitliet met de woorden: *Retie, een beeld van een dorp in een beeld van een boek*.

Naast medewerker aan verscheidene heemkundige uitgaven was Walter ook in 2017 co-auteur van de meer dan 600 bladzijden tellende publicatie *Retie en de Tweede Wereldoorlog*. En op 1 april jl. verscheen het boek *Koning in de Kempen, De ontginning van het Koninklijk Domein 1850-1950*, waarvan hij ook co-auteur is. Ondertussen blijft de eeuwig jonge 86-jarige Walter onvermoeibaar de fiets nemen vanuit zijn woonst in Balen naar zijn ‘werkkamer’ in de Oude Pastorie in Retie.

Ter gelegenheid van zijn 80ste verjaardag schreef z’n dorpsgenoot Gust Adriaensen een verdiende huldiging met als slot de volgende treffende woorden met een knipoog naar de *Ballade van de dingen die niet overgaan* van de Nederlandse dichter J.W.F. Weremeus Buning: *Zijn professionaliteit, gepassioneertheid en werkkraft verdienen (...) in het licht gesteld te worden. Zich verbonden blijven voelen met waarden en waardevolle zaken die van in de prille jeugd werden bijgebracht en gevoed, de band met zijn wortels koesteren, respecteren en zichtbaar maken: dat zijn immers ‘de dingen die niet overgaan’.*

Vele jaren daarvoor, in 1987, had Walter die ballade al eens gepersifleerd in, wat hij zelf noemde: ‘Jeugdherinneringen gestold in karamellenverzen...’ Graag zouden wij onze laudatio willen afsluiten met Walters eigen slotverzen uit deze herinneringen uit een verre jeugd:

*(...) grage medewerking bij bellekentrek en ander kabaal,
en vluchtig piepen in de spiegeltent van Van Bael,
panische angst voor achturenmoeiers en -dansers in ’t koren,
zacht verdriet om wat het kindergeluk kwam storen,
en stille tevredenheid om de geborgenheid onder Reties toren.
Het zijn dingen die nooit overgaan.*

Hopelijk mogen de Kempische Schrijvers en de Retiese bevolking nog lang genieten van alle dingen die dankzij mensen als Walter nog blijven bestaan.

Marc Somers 70 jaar

DOOR FRANS ALDELHOF

Een geboren en getogen Kempenaar die als geen ander zijn Kempische hart op de juiste plaats draagt, is ongetwijfeld vriend en medelid Marc Somers. Zijn entree vorige maand bij de kring van zeventigjarige leden van de Vereniging van Kempische Schrijvers mag in de entourage van de vereniging absoluut niet onopgemerkt voorbijgaan. Vanaf zijn toetreding tot de Vereniging in 1980 en voornamelijk vanaf zijn

Marc Somers – 2014 (foto © Stanny Correwyn)

functie als secretaris twee jaar later, drukte hij jarenlang mede zijn stempel op het doen en laten van de Kempische Schrijvers. Niet minder dan een kwart eeuw nam hij het secretariaat voor zijn rekening vooraleer hij de leiding van voorzitter Jan-Modest Goris overnam. Hoewel, reeds in 1989, toen August Keersmaekers zijn functie als voorzitter beëindigde, werd Marc als opvolger naar voren geschoven. Hij verkoos echter om de functie aan hem voorbij te laten gaan en derhalve kwam de leiding van de VKS in handen van Jan-Modest Goris.

Wanneer je de imposante lijst van publicaties van Marc Somers onder ogen neemt, ben je verbaasd van wat hij in zijn hoedanigheid van literatuurhistoricus in al die jaren heeft gerealiseerd, niet alleen als leidinggevend ambtenaar bij het AMVC-Letterenhuis, maar ook als secretaris en voorzitter van de VKS. Zijn in memoriams en huldigen zijn stuk voor stuk wetenschappelijk onderbouwd.¹ Onder het voorzitterschap van Jan Goris werd in het begin van de jaren 1990 het ambitieuze plan opgevat om een Kempisch Letterkundig Lexicon samen te stellen. Het zou de mogelijkheid bieden om zowel van de leden als van de sympathisanten van onze Vereniging nader te leren kennen en van informatie te voorzien.²

De tijd-, energie- en zenuwslopende uren die Marc Somers en voorzitter Jan Goris aan de opbouw van het lexicon hebben besteed, zijn niet te tellen. Dat de

eerste editie van het *Lexicon van de Vereniging van Kempische Schrijvers* op 11 november 1995 tijdens de jaarvergadering kon worden voorgesteld, is beslist mede te danken aan Marc Somers.

Naast zijn engagement voor de VKS was hij geruime tijd voorzitter van het inmiddels opgedoekte Felix Timmermans Genootschap. Verder fungeerde Marc Somers als penningmeester van het Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis en van het dr. F. A. Snellaertcomité. Daarnaast maakte hij deel uit van de Provinciale Commissie voor Letterkunde en van de Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde.

Ten slotte was hij lid van diverse genootschappen met betrekking tot bekende letterkundigen als Cyriel Buysse, Jozef Simons, Ernest Claes, Guido Gezelle en de reeds genoemde Felix Timmermans.

Woorden van lof schieten al bij al tekort, wanneer men de integrale bibliografie van Marc Somers overloopt. Zijn gevarieerde bijdragen in de reeks *Campiniana* zijn tot hoogtepunten van zijn literair werk te rekenen.

De zeventigste verjaardag van Marc leek ons een passende aanleiding om hem eens extra in de bloemen te zetten. Beste Marc, nogmaals oprechte dank voor alles wat je voor de Vereniging van Kempische Schrijvers hebt gerealiseerd. Het ga je verder goed!

Noten

- 1 Marc Somers huldigde Johan Biemans, Viktor Claes, Gaston Durnez, Jo Gisekin, Herman-Emiel Mertens, Peter Morreaux, Ludo Simons, Jan Theuwissen, Gommaar Timmermans, Jan Van Hemelryck, Anneke van Rompay-Béber, Jan Vorsselmans en Paula Weyns-Mijlemans; hij herdacht Jos Baudoin (1930-2016), Hugo Belmans (1928-2009), Maurits Bilcke (1913-1993), Karel Boeckx (1929-2016), Jozef Boets (1922-2012), José de Ceulaer (1921-1994), Maria De Vleeshouwer-Verbraeken (1913-1995), Renaat Dresselaers (1917-2009), Roger Geerts (1919-1998), August Keersmaekers (1920-2009), Jeannine Laenen (1942-2013), Herman-Emiel Mertens (1928-2012), Zefa Raeymaekers (1922-2017), Frans Sillis (1928-1995), Rik Van Biesen (1931-2009), Jos Vandelloo (1925-2015), Jan Van den Broeck (1925-2016), Luc Vanderhaeghen (1936-2016), Marcel Vandeven (1908-1984), Jef Van Elst (1942-2009), Jan Van Hemeldonck (1934-2013), Erik Verstraete (1944-2016), mgr Jules Vyverman (1990-1989) en Karel Wauters (1943-2010). Het is in de *Campiniana* terug te vinden.
- 2 Edities verschenen in 1995, 2000 en 2004.

Joke Van den Brandt 85 jaar

DOOR FRANS ALDELHOF

Ooit was het schoonschrift een belangrijke discipline in het lager onderwijs. Naargelang de jaren verstreken verminderde echter de belangstelling voor het ‘mooi schrijven’ en met de komst van de computer was het schrijven veelal gedegradeerd tot vluchtige krabbels.

Landen als China, Japan en moslimculturen niet te na gesproken, begon in Europa de interesse voor de kunst van het schoonschrift toe te nemen. In de basisscholen was vanzelfsprekend het aanleren van lezen en schrijven een noodzakelijkheid

gebleven, maar anderzijds groeide gestadig de aandacht voor de typografie en de kalligrafie alsmede de kunst van letterontwerpers.

Naast hoge artistieke kunst, zoals die van Joke Van den Brandt, blijft het nog steeds een kleine wereld waarin ook veel onkunde en amateurisme bestaat. Bij die onkunde en dat amateurisme behoort allerm minst Joke Van den Brandt. Integendeel, een groot stuk van haar leven besteedde ze aan de artistieke vaardigheid van de kalligrafie en verdiepte ze zich in de geschiedenis van de kalligrafische kunst.

Haar engagement bij de kalligrafie gaat echter verder dan de manuele, sierlijke pennenkunst; zij is een pionier in Vlaanderen met betrekking tot het geven en organiseren van cursussen kalligrafie. In het kader van de vereniging ‘Kalligrafia’ nodigde ze geregeld bekende buitenlandse kalligrafen uit en organiseerde ze jarenlang de ‘Internationale Grote Prijs Kalligrafie’. Ook was ze geruime tijd eindredacteur van het tijdschrift *Letternieuws* van Kalligrafia, de Vlaamse vereniging ter bevordering van de kalligrafie. In 1999 ontving ze de prestigieuze ANV-Visser-Neerlandia prijs voor Cultuur.

Joke Van den Brandt heeft blijkbaar tot op heden niet kunnen stilzitten. De talrijke realisaties en activiteiten, waarmee ze een indrukwekkend palmares heeft uitgebouwd, zijn niet in een notendop samen te vatten.

Enkele hoogtepunten etaleren wat de enthousiaste schoonschrijfster al die jaren heeft verwezenlijkt en niets laat veronderstellen dat ze haar geestdrift heeft getemperd.

Joke Van den Brandt – 2018 (foto © Peter Thoben)

Joke Van den Brandt en Peter Moreaux op het bankje na de herdenking van Toon Vermeylen in het Arboretum Kalmthout, 26 juli 2012 (foto © Peter Thoben)

Frank-Ivo Van Damme en Joke Van den Brandt – 2018 (foto via Frank-Ivo Van Damme)

Naast haar cursussen kalligrafie in culturele centra en academies doceerde ze kalligrafie en codicologie respectievelijk aan de Fachhochschule in Aken en aan de Vrije Universiteit van Brussel. Tevens verleende ze haar medewerking aan vele bibliotheek uitgaven en nam ze deel aan tentoonstellingen in eigen land, maar ook buiten onze landsgrenzen o.a. in Frankrijk, Duitsland en Italië. Verder stond zij aan de wieg van 'Scriptores', de Nederlands-Vlaamse Vereniging voor kalligrafen met gelijknamig tijdschrift, waarvan ze twee jaar voorzitter was.

Vermeldenswaardig is zeker haar creaties van oorkonden die ze ontwierp voor het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, voor universiteiten, stads- en gemeentebesturen en het Vlaamse Parlement. Voor kunstzinnige, passende illustraties kon ze steeds rekenen op haar echtgenoot graficus Frank-Ivo Van Damme. Joke verdiende eveneens haar sporen in de wereld van de poëzie: reeds in 1981 werd ze bekroond in een sonnettenwedstrijd, uitgeschreven door de Vereniging ter Bevordering van het Vlaamse Boekwezen (VBVB). Frappant in dit verband is wel dat ze, geboren op 28 september 1937, de ingezonden gedichten op 17-jarige leeftijd had geschreven.

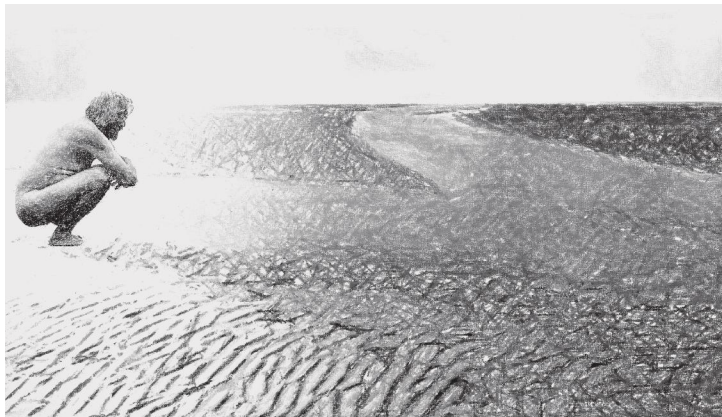
Haar kalligrafisch werk verscheen in meerdere (literaire) tijdschriften. Zo publiceerde ze in het weekblad *Spectator* in 1981 en 1982 *Verrezen Verzen*: door haar gekalligrafeerde gedichten, uitgezocht door Lambert Jageneau. In die periode kalligrafeerde Joke zelfs een 86 bladzijden lange lezing van dezelfde Jageneau over het dichterschap van Gerrit Achterberg, met – hoe kan het ook anders – een passende illustratie van Frank-Ivo Van Damme. Sindsdien heeft de poëzie haar niet meer los gelaten. Evenzeer bleef ze verknocht aan 'de liefde die uit de pen vloeit'. Ooit startte Joke een publicatie naar aanleiding van een inscriptie, die werd aangetroffen op een Grieks kleitabietje: *Met het schrift begint het echte leven*. Joke, beste dank voor uw nooit aflatende scheppingsdrang en vele kalligrafische bijdragen in de culturele wereld. Proficiat, het ga je verder goed in leven en werk.

Gedichten Jan Bulsink

verland

*het water kruipt, nee
sluipst onder onze voeten
dringt ons land binnen
het drinkt ons land in
zuigt ongepast aan wortels van het gras
we lopen over water als ooit de Zoon
dansen met het groen dat
maar net de topjes droog
weet te houden*

*onder ons, nee
in ons rommelt het
overal borrelt het
bang voor een einde
bang voor een nieuw begin
omdat vroeger anders was
later zo niet is wat wij willen
houden wij ons vast
soppen we vast in dit moeras*

zonder einde geen begin

*waar de branding geen begin, geen krul heeft
geen schuimkop draagt
maar als klein drempeltje over het zand glijdt
voorbij de einder naar oneindigheid
en ook daar niet op wil houden*

*waar het water zich terugtrok
net ver genoeg om weer van zee te spreken
niet ver genoeg om al aan land te denken*

*waar alles gelijk
is zand zee en zee zand
is het leven oppervlakkig
kennen hemel en aarde geen overgang*

*is dood leven en leven dood
liggen heuvels en dalen waterpas
rolt toekomst wonderlijk traag naar dit leven
plakt aan verleden vast*

*is het einde van de wereld in zicht
heeft verder kijken geen zin
wat kan er anders zijn
in deze grijze gladde lege vlakte
is er geen achter
achter de kim*

het dal, de val

*waar eigen mening, stromend
door de vlakte een dal uitsleep
echte weerstand meed
scherpe wanden sneed
rolt elke kei als bevestiging
naar de bodem van de kloof
in diepte die almaar dieper wordt
door het armzalig stroompje eigen gelijk*

*dat smalle beekje
dat met een been op de ene
en een op de andere oever
kan worden overspannen
heeft in de hoogvlakte
een onoverbrugbaar ravijn geslagen
hellingen gevormd die onbeklimbaar zijn
waar geen ontsnappen aan is*

*waar geen brugverbinding meer kan hangen,
waar elk weerwoord een gesprek zoekt
een hand reikt
een gesprek dat op voorhand al gestrand lijkt
dramt het water zich een weg
holt de geul uit met haar eigen gelijk*

*het zal de pijn zijn
de tranen die het water voeden
zullen vervlakken
de vlakte overspoelen
de wanden doen verzakken
oeverloos alles verwoestend
het zal de pijn zijn
die meedogenloos toeslaat*

leven vinden voor later

*ik stel me voor
dat ik hier zit
zoals ik zit
en dat ik
zoals ik zit
dood zal gaan
zittend
zal blijven zitten
dood*

*en dat mijn haar
en mijn nagels
zoals dat bij een dode gaat
nog dagen door blijven groeien
dat mijn teennagels wortelen
hier
rond deze steen
voeding vinden in het water
leven vinden voor later*

niet niets

*dat er niets was wordt niet ontkent
een begin een rommelig geluid
de voorkant van oneindigheid
een turen door de buis
de blik gericht op
het eerste zijn
en het vermoeden van een Groot-Vizier,
dat wezen bij de aftrap*

*dat er iets was wordt ontkent
het begin die ietwat dommige knal
maakte van nergens overal
na genesis de catharsis
dan wat ons toevalt*

Gedichten Julius Schellens

Stad in de regen

*Niets ontziend
stort regen zich op de stad.
Een stille steeg,
kronkelend als een kromme ruggengraat.
Uit regenpijpen,
te kort om de grond te raken,
gulpt water
dat in slingerbeekjes een weg zoekt
tussen glibberige kasseien
naar een open goot
die de toevloed niet meer kan leiden.*

*Regen gutst
langs uitgemergelde gevels,
trommelt op een vergeten luifel,
spettert op werkeloze terrastafels,
tokkelt op glas.*

*Een klad mussen tatert een opening
in het gordijn van regen.
Een jankende kat
vindt een schuilplaats,
te klein voor een mens.*

*De stortbui
doordrenkt mijn zomerse kleren,
zuigt zich in mijn kille huid.
Druppels glijden langs neus en wangen.
Modder spat op zwaarder wordende benen.*

*Thuis hangt een regenjas,
droog in de kast.*

maart 2014, Begijnhof Herentals

De Nete vroeger en nu

*Ver hier vandaan,
in een gebied van vennen en plassen,
borrel je uit de aarde op.
Tijdloos zoek je je weg,
slingerend door laagland en beemden.*

*Bescheiden, bijna ongemerkt en geluidloos
kabbel je al eeuwenlang verder,
van bocht naar bocht,
in grillige meanders.*

*Ooit trad je iedere winter,
vrijpostig naar eigen believeen,
buiten je lage zompige oevers.
Nu heeft mensenhand je gedwongen
binnen het keurslijf van hoge dijken.*

2 februari 2018

De taal van de wind

*Als een eeuwige adem
zoekt de wind zich onstuitbaar een weg.
Soms zacht en teder strelend
of bulderend met woeste kracht.
Voor mij een naaste metgezel
die Dingen in mijn hoofd in beweging zet.
In de taal van de wind
worden verhalen geboren,
onuitwisbaar opgeslagen
in het tijdloze archief van mijn leven.
Belevenissen vervagen,
blijven soms knagen.
Eens zal een droom de laatste zijn.*

Westmeerbeek, november 2018

De vluchteling

Ode aan alle mensen die om gelijk welke reden
hun vaderland moeten ontvluchten.

*Niet vrijwillig is hij gegaan.
Gedwongen moest hij zijn land verlaten.
Hij kon van niets of niemand afscheid nemen.
In het verlamdende besef
voor altijd ontheemd te zijn,
nooit nog ergens een thuis te vinden.*

*Gebukt onder knagend heimwee,
onzeker over een weg terug,
ontworteld, zwervend door de tijd,
eindeloos onderweg,
zal hij overal een vreemde zijn.*

juni 2022

Nooit brengt oorlog vrede

*Dit nooit meer!
Al vaak werd ons beloofd
geen oorlog meer te voeren
maar vrede te bewaren.*

*In angst en smart
trachten zwaar beproefde mensen
hun leed te lijden,
hun lijden te vergeten,
hun pijn te verbijten.*

*Uit zucht naar glorie, roem en eer
wordt al te snel vergeten
hoe zinloos waanzin is,*

*Mooie beloften en fraaie leuzen
worden aan flarden geschoten,
vervangen door macht en geweld.*

januari-februari 2023

Omkijken na 40 jaar VKS

DOOR MARC SOMERS

Marc Somers – 2016 (foto © Peter Thoben)

70 jaar is een leeftijd om achterom te kijken. Ik kon dat onlangs doen toen ik op mijn verjaardag zelve in Antwerpen met een tiental vrienden de voeten onder tafel stak.

In de voorbije 70 jaar heb ik er ongeveer 50 doorgebracht in mijn werkmidden in Antwerpen, het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven – nu het Letterenhuis – waar ik als archivaris instond voor de aanwinsten, zoals geschenken en aankopen. Honderden meters (en kilo's!) archiefmateriaal heb ik aangesleurd.

Ik voel het nog in de rug. Ik stapte daar binnen als student en verliet het huis als gepensioneerde. Een vlakke loopbaan, zoals men het nu uitdrukt.

Daar kwamen nog in de loop der jaren een paar niet-lucratieve functies bij. In het begin van de jaren tachtig werd ik, als geboren Lierenaar, bestuurslid van het Felix Timmermans Genootschap. Na een tiental jaren werd ik voorzitter van deze club, die in totaal 47 jaarboeken zou publiceren, het laatste in 2019.

Nog voor het Timmermans Genootschap zich aandiende, was het in de Vereniging van Kempische Schrijvers waar ik een blitzcarrière maakte, van lid begin jaren tachtig tot secretaris enkele jaren later, waarop tot voorzitter weer wat later. De immer bedrijvige en productieve Gust Keersmaekers en de Gezelschapsspecialist Jozef Boets waren mijn mentors, samen met de altijd bedrijvige Ludo Simons.

Van dan af aan heb ik, net als via het AMVC, vele, vele mensen leren kennen, van alle leeftijden en achtergronden. Talrijke huldigingen en herdenkingen heb ik mee tot stand zien komen of was er zelf verantwoordelijk voor. Ik heb daardoor, door mijn werk hier, in het Timmermans Genootschap en in het Letterenhuis, gepoogd deze regio, Vlaanderen en de Kempen, mooier, rijker te maken. Weer een verleden te geven, terug te geven. Deze streek, na het ongeluk van 1830, vraagt om weer verenigd te worden. Er gaat daarover meer dan één (politiek geïnspireerd) stemmetje op.

Hieromtrent mag ik het plan van ons medelid Ludo Helsen aanhalen die

Peter Moreaux en Marc Somers voor de kunstenaarswoning 't Vosseveld te Stabroek, 3 december 2011 (foto © Peter Thoben)

voorstelt als stap-in-de-goede-richting de provincie Antwerpen, waar hij beroepshalve jarenlang député van het provinciebestuur was, Midden-Brabant te noemen.

Brabant, in België, is opgesplitst in Vlaams- en Waals-Brabant en is zuidelijk gelegen. Dit alles kan op termijn tot een grote Provincie, met het Nederlandse Noord-Brabant erbij. Onrealiseerbaar? Het geloof in de goede zaak verzet bergen. Onze vereniging mag zich achter dit plan scharen. Deze vereniging verspreidt een hardnekkig, maar onschuldig virus, niet zo ingrijpend als de corona, dat hier voor heel wat ongemakken heeft gezorgd. Het is het virus van het lange leven.

We hadden tot voor een paar jaar onder ons een mooi voorbeeld daarvan in de persoon van Anneke Van Rompaey-Béber, geboren in Budapest in 1912, overleden in januari 2020. Zij werd 107, een quasi-unicum in België. In 2012 heb ik een hulde aan haar uitgesproken. Vele jaren kwam zij naar onze vergaderingen in gezelschap van een goede vriendin, mevrouw Paula Weyns-Mijlemans, de weduwe van Jozef Weyns, initiatiefnemer van Openluchtmuseum Bokrijk. De twee dames in traditionele klederdracht, zo'n beetje uitgedost in dirndl, lijk in de Alpenlanden.

Ik kan nog talloze voorbeelden aanhalen van medeleden, die de voorbije jaren

Jan-Modest Goris en Marc Somers aan de wandel bij het bezoek aan Esbeek, 31 mei 2014
(foto © Peter Thoben)

indruk op mij gemaakt hebben, niet alleen door hun verschijning, maar ook door hun persoonlijk charisma en empathie.

Zo'n figuur was Gaston Durnez, die mij op velerlei manieren terzijde stond in het Timmermans Genootschap, ja als een drijvende kracht achter de schermen bij de realisatie van de jaarboeken en de organisatie van de jaarlijkse ledendagen. Steeds constructief, voorkomend en vooruitziend. Kon de beoogde gastspreker toch niet komen, Gaston vond een oplossing en een nieuwe naam. Zijn overlijden eind 2019 was een waar verlies. Mild, nederig en veelzijdig, zei een in memoriam. Een mensenvriend, kortom.

Het was één van de voorbeelden die ik kon naar voor brengen. Al lang zal het duidelijk zijn dat met zulke mensen de Kempische Schrijvers nog niet aan het einde van hun latijn zijn gekomen.

Nog tien jaar vooraleer we het eeuwfeest vieren. Ik heb er goede hoop op. Ik wens de leden van onze vereniging allen een mooie toekomst en succes met al wat zij ondernemen.

Geschiedenis op het podium

Gebeurtenissen die niet vergeten mogen worden.

DOOR KEES VAN KEMENADE

Kees van Kemenade – 2023
(foto © Peter Thoben)

Dag na dag, nacht na nacht kwamen ze over, de geallieerde bommenwerpers op weg naar Duitsland. Met grote tevredenheid bij de bevolking zag of hoorde men ze hoog in de lucht, de Lancasters, de Boeings, de Wellingtons. Maar men hoorde ook het geluid van de Duitse jagers, de Focke-Wulfs en de Messerschmitts, en zag men de priemende bundels van het Flak-afweergeschut. Een deel van de toestellen zou de Duitse industriegebieden waar de wapens werden geproduceerd nooit bereiken. Ze werden neergeschoten en als ze geluk hadden, kon een deel van de bemanning zich nog met de parachute redden. Eenmaal op de grond moesten ze proberen uit handen van de Duitsers te blijven en waar mogelijk, terug te keren naar Engeland. Het opleiden van een piloot of bemanningslid duurde lang; er was een groot tekort. Op de grond probeerden leden van het verzet de piloten – zo noemden ze iedereen aan boord van de vliegtuigen – te helpen. Eerst laten onderduiken en dan via de Pilotenlijn terug naar Engeland smokkelen.

De getuigen van die verzetsacties leven niet meer. En met hun dood hebben zij een groot deel van de verhalen meegenomen in het graf. Gelukkig zijn er in het verleden mensen geweest die begrepen dat wij de geschiedenis van het verzet

moesten opschrijven, voordat niemand het meer weet. In 1980 studeerde ik geschiedenis en koos als onderwerp voor mijn afsluitende scriptie het begrip Gelijkschakeling, in het Duits Gleichschaltung, dus het proberen om van de Arische Vlamingen en Nederlanders echte Nazi's te maken, die maar wat graag op wilden gaan in het Groot-Germaanse Rijk dat Hitler voor ogen stond. De belangstelling bestond al wel: net als iedereen van mijn generatie was ik opgevoed met verhalen over de oorlog. Iets niet lusten? ... In de oorlog was je blij als je spruiten te eten kreeg. Niet naar de kerk willen? In de oorlog zaten ze te bidden op hun knieën als er geschoten werd. De verhalen van mijn moeder over de bombardementen op Eindhoven op 19 september 1944 en haar verblijf in de schuilkelder. De belangstelling voor de geschiedenis van de bezetting nam nog toe toen ik met de mensen sprak over de Gelijkschakeling in mijn dorp Hilvarenbeek. Over de Landstand en dat je daar als boer geen lid van wilde worden. Of over de Winterhulp, de charitatieve instelling op nationaalsocialistische grondslag, om maar een paar voorbeelden te noemen. Maar het gesprek kwam ook op andere zaken uit, de voedselproblemen en de distributie, de collaboratie en op de mensen van het verzet.

Gaandeweg groeide het plan om een integrale oorlogsgeschiedenis van de gemeente te gaan schrijven. Bronnen in de archieven waren er volop, ambtelijke stukken en algemene vakliteratuur bleken rijkelijk voorhanden. Het mooiste was dat in het begin van de jaren tachtig nog volop getuigen waren die wilden spreken over de gebeurtenissen veertig jaar tevoren. Ik zocht ze op, vooral ook de mensen van het verzet die het overleefd hadden. Onderwijzer-schrijver Jan Naaijkens en Eugène van der Heijden, die vader en twee broers verloor bij hun strijd voor de goede zaak. Dit om er maar twee te noemen, die actief waren in de Pilotenlijn. Het boek kwam er en werd in 1983 gepubliceerd. De interesse bleef, maar ik ging niet echt verder met dit aspect van mijn liefde voor de geschiedenis. Mijn boek *Hilvarenbeek 1940-1945* bleek wel een uitdaging voor anderen om op de ingeslagen weg verder te gaan, met name de rol van het verzet. Zo ging Ad van Rijswijk uit Esbeek door met het interviewen van

oud-verzetsmensen en piloten die door hen geholpen waren.

De verhalen zijn opgeschreven en deels gepubliceerd in boeken en artikelen. Dat is positief, ze zijn bewaard gebleven. Maar wie leest ze nog? Wie weet dat er in de bossen van landgoed De Utrecht een onderkomen was, van waaruit piloten, Joden, gezochte verzetsmensen, Engelandvaarders en ontsnapte Franse en Waalse krijgsgevangenen geholpen werden en eventueel verder, in de handen van het Belgische verzet, werden doorgesluisd?

De viering van 75 jaar Bevrijding was de aanleiding voor een nieuw plan. Een toneelstuk schrijven, op te voeren door de Esbeekse toneelvereniging In de Kèkert met de hulp van heel veel dorpsgenoten, om zo de herinnering aan de Pilotenlijn levend te houden. Alles wat toen speelde, moest er in komen. De verzorging van de vluchtelingen in hun verblijf in de bossen, de hulp van de Marechaussee, de valse papieren die nodig waren om door België en Frankrijk te

kunnen reizen, de tactiek om de bewaakte grens over te steken, de dreiging van de S.D. die zelfs valse piloten inzette ... Net als ruim veertig jaar eerder zette ik mij aan het werk en schreef een draaiboek voor het openlucht toneelstuk *Neergeschooten! Gered door de Pilotenlijn*. Elf bedrijven, bijna veertig rollen, een toneelstuk op te voeren in de bossen van De Utrecht, waar ook het verzetswerk had plaatsgevonden. Het lukte de groep In de Kèkert om de rollen van het stuk in te vullen en daarna in te studeren, om een ploeg te organiseren voor de decors, de rekwisieten en de kleding. Alles moest kloppen: een echte Duitse legerwagen en een BMW- motor met zijspan werden gehuurd. Tribunes

bouwen en de geluidseffecten verzorgen, bommenwerpers en afweergeschut hoog in de lucht. Verlichting. Publiciteit. Het lukte allemaal. *Neergeschoten! Gered door de Pilotenlijn* werd viermaal opgevoerd eind mei en begin juni 2023. Uitverkocht en met enthousiaste reacties gaf het veel voldoening aan de acteurs en de schrijver. Iedereen die aanwezig was bij de voorstelling, zal nooit meer vergeten hoe het was om in de oorlog bezig te zijn met verzetswerk. Het klemmende bedrijf van een verhooring met methoden van de S.D. maakte diep indruk. En nu? De tijd blijft verder gaan. Nieuwe generaties komen, terwijl de oude langzaam verdwijnen. Maar het draiboek ligt er nog en naar ik hoop zal het over een paar decennia worden afgestoft en opnieuw opgevoerd. Want het zijn gebeurtenissen die niet mogen worden vergeten.

Foto's van het toneelstuk *Neergeschoten! Gered door de Pilotenlijn*, Esbeek 3 juni 2023
(foto's © Lieke van de Wouw-Tax en deze laatste foto © Peter de Laat)

Gerard Baksteen en de Tweede Wereldoorlog

DOOR PETER THOBEN

Na publicatie van het artikel over Gerard Baksteen in het tijdschrift *Campiniana* 73 van de Vereniging van Kempische Schrijvers heb ik toegang kunnen krijgen tot Baksteens dossier in het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging bij het Nationaal Archief in Den Haag.¹ Hoewel zeker niet alle vragen beantwoord worden, geven de paperassen wel meer inzicht over de gang van zaken in en na de oorlog en over de pro-Duitse opstelling van de kunstenaar.

Omstreeks 1930 moet het Gerard Baksteen financieel goed gaan, want hij laat architect Eduard Van Steenberg (1889-1952) op zijn aanwijzingen een moderne atelierwoning bouwen in Schilde-Bergen aan de Goudbloemlaan, waarvan wij afbeeldingen uit het archief van Van Steenberg bij het Vlaams Architectuurinstituut te Antwerpen kunnen afbeelden. Binnen de Kunstkring Moderne Kunst is Gerard Baksteen een geaccepteerd lid, want hij exposeert op groepstentoonstellingen, ontwerpt een affiche en is uitgebreid opgenomen in het boek *De groep kunstenaars van 'Moderne Kunst'* door Ary Delen in 1935.

DeVlag

In 1937 of 1938 wordt Gerard Baksteen, evenals zijn broer Dirk, lid van de Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap (Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft), afgekort DeVlag, die meer als een culturele en niet direct politieke organisatie functioneert, maar tegen het eind van de oorlog politiseert en tegen de SS aanschurkt.² In december 1940 neemt Gerard als vervanger van zijn zieke broer Dirk deel aan de 'omstreden' Duitslandreis naar München, Nürnberg en Berlijn onder leiding van Albert Servaes.³ Onder de deelnemers zijn onder meer de kunstschilders Hubert Malfait, Frans Mertens, Jozef Rottiers, Prosper De Troyer, Jozef Verdegem, Alfons Verheyen, Sam De Vriendt, de beeldhouwers Karel Aubroeck en Frederik Minne, de architect Toon Maes en de letterkundigen Filip De Pillecyn, Ferdinand Vercnocke en ... natuurlijk de DeVlag-leider Jef Van de Wiele.⁴ Deze reis kan wel eens de opmaat zijn geweest voor de reeks tentoonstellingen *Flämische Kunst der Gegenwart* in Duitsland.⁵

Op 25 april 1941 overlegt Gerard Baksteen in een schrijven aan een *zeer geachte Kameraad en Vriend* zijn biografische antecedenten c.q. gegevens. Daarna meldt hij: *De schilderij 'Goudsbloemen' is ingelijst en wacht op vervoer evenals de ets van Dirk welke bij mij hier in huis hangt. Mijn vraag is nu waar alles bezorgt [sic] moet worden of*

Albert Servaes met Joseph Goebbels tijdens de reis van de DeVlag, Berlijn december 1940 (foto © collectie CegeSoma – Rijksarchief (OD4))

komt men het aan huis afhalen. In dit laatste geval moet ik verwittigen dat Zaterdag 26 en 27 April niemand tehuis is. Zijn de andere werken van mij in goede orde in het Museum te Antwerpen aangetroffen geworden? Gaat U zelf of een Vlaamsche afvaardiging mede naar Berlijn voor het inrichten dezer tentoonstelling? Dit zou volgens mijn inzicht en ik heb al vele tentoonstellingen ingericht wenselijk en goed zijn. Een wederkerige bijstand bij het inrichten van dergelijke tentoonstellingen is zeer nuttig en ook wel noodig. Ik verlang dezen zomer hard te werken en zal op de volgende tentoonstelling met nieuw werk uitkomen. Laat ons niet talmen [?] en werkend opbouwen het huis der Vlaamsche kunst. En hij ondertekent met Hou zee! – heil Hitler!

Vrijwel zeker is met 'kameraad en vriend' Philippe Edgard Leonard (1911-1949) bedoeld, die afdelings-leider Kunst bij de DeVlag is. Om de inkomenspositie van Vlaamse kunstenaars te verbeteren organiseert deze een reeks reizende tentoonstellingen onder de titel *Flämische Kunst der Gegenwart*, *Zeitgenössische Flämische Künstler* en later *Flämische Graphik der Gegenwart* in Duitsland. Hij krijgt daarbij hulp van Jozef Muls (1882-1961), de voormalige conservator van het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen en tijdens

de oorlog directeur-generaal van Schone Kunsten aan het Ministerie van Kunsten en Wetenschappen. In het dossier is een gestencilde lijst d.d. 20 januari 1946 opgenomen, gebaseerd op documentatiemateriaal dat bij het bureau van de DeVlag te Brussel in beslag is genomen en op informatie van Henriette De Cuyper, de vrouw van Edgard Leonard. Tentoonstellingen te Düsseldorf, Keulen, Darmstadt, Braunschweig, Saarpfälzischen Verein (te Saarbrücken en/of Kaiserslautern), Görlitz, Wuppertal, Hannover, Trier en Nürnberg worden genoemd en een lijst met namen van 104 Vlaamse en 36 Waalse kunstenaars, waarbij aangegeven is, aan welke van de genoemde exposities ze hebben deelgenomen en met welk totaal aantal kunstwerken. Tot de koplopers behoren James Ensor met 129 op zes en Jakob Smits met 110 werken op acht tentoonstellingen.⁶ Volgens dit document zou Dirk Baksteen met 44 werken op 7 exposities vertegenwoordigd zijn geweest en Gerard Baksteen met vijf werken op exposities in Keulen (juli-augustus 1941)⁷ en Braunschweig (6 juli tot 10 augustus 1941). Volgens de Keulse catalogus exposeert hij dan onder cat.nr 7 het olieverfschilderij *Iris* en zijn broer Dirk drie etsen en een olieverfschilderij onder cat.nrs 3 t/m 6 met de titels *Alte Scheune*, *Finis Campiniae*, *Veteranen V* en *Häuser im Schnee*. Van de expositie in Braunschweig heb ik nog geen catalogus gevonden en is absoluut onzeker.

Opmerkelijk is dat na de start van de reeks tentoonstellingen in januari 1941 in de Kunsthalle of Haus des Kunstvereins für die Rheinlande und Westfalen in Düsseldorf⁸ onder auspiciën van het Reichspropagandaambt wel genoemd wordt, maar de gelijknamige expositie in de Berliner Kunsthalle of Haus der Kunst aan de Hardenbergstrasse in

Edgard Leonard in 1942 (foto © collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis)

Dirk en Gerard Baksteen – 1963, uit Joos Florquin, *Ten huize van ...*

Nationaal zangfeest op de Grote Markt te Brussel 1941 van rechts naar links Jef Van de Wiele, Cyriel Verschaeve, Robert van Roosbroeck, August Borms, Hendrik Jozef Elias, Victor Lee-mans en Henry Luyten (foto © collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis)

Berlijn (17 mei tot 11 juni 1941) in het lijstje niet voorkomt. De begeleidende catalogus van de Berlijnse expositie heeft een voorwoord van Wies Moens (1898-1982) en priester Cyriel Verschaeve (1874-1949) houdt bij die gelegenheid een speech in het Berlijnse raadhuis. Volgens de catalogus wordt dus het hiervoor genoemde olieverfschilderij *Goudsbloemen/Goldblumen* onder cat.nr 7 tentoongesteld en van broer Dirk vier etsen onder cat.nrs 3 t/m 6 met de titels *Veteran III*, *Alte Scheune*, *Finis Campiniae* en *Veteranen V*. In ieder geval is er de expositie *Flämische Graphik der Gegenwart* in de Städtischen Kunsthalle te Mannheim (zie naschrift). Volgens Thomas Helmer uit Mechelen zouden er nog exposities in Breslau, Erfurt, Diedenhofen, Thionville, Stuttgart en mogelijk Wiesbaden zijn. Ook Augsburg en Dortmund worden genoemd.⁹

Per 25 juli 1941 wordt Gerard Baksteen celleider van de dan opgerichte cel Schoten van de DeVlag in de buurt van zijn woonplaats Schilde. Broer Dirk is celleider van de DeVlag in Mol en de DeVlag-referent voor het gewest Kempenland.¹⁰ Maar in deze overlegde biografie staan voor mij enkele nieuwigheden, welke ik nog niet tegengekomen ben of ontdekt heb. Zo heeft hij deelgenomen aan tentoonstellingen van kunstenaarsvereniging De Onafhankelijken te Amsterdam en van de Vereniging van Beeldende Kunstenaars De Rotterdammers – niet te verwarren met de actieve toneelgroep De Rotterdammers in die tijd (zie daarvoor

bijlage). Ook blijkt hij geëxposeerd te hebben op groepstentoonstellingen van *Vlaamse Kunst* in Buenos Aires en Memel (nu Klaipėda) in Litouwen, dat vanaf maart 1939 weer onder Duits nazibestuur komt.

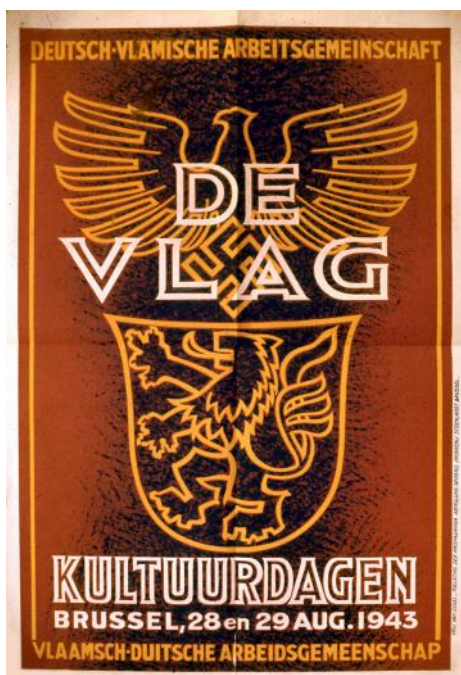
In het dossier wordt de tentoonstelling *Hedendaagse kunst in Vlaanderen*, gehouden van 19 t/m 29 augustus 1943 in het Paleis van Schone Kunsten te Rijsel (Lille), niet genoemd. Deze expositie is georganiseerd in samenwerking met de Vlaamsche Kunstenaars-gilde waarin wij merendeels dezelfde kunstenaarsnamen als bij de DeVlag tegenkomen.

Geïnterneerd in België

Conform documenten in het dossier doet DeVlag-celleider Baksteen op 16 maart 1944 een 'Aanvraag tot het bekomen van een Toelating voor Nacht-

verkeer'. Op 17 april 1944 wordt Baksteen *opgevorderd om op Zondag 23 April a.s. te 14.30 uur in het Kon. Atheneum Victorieplaats te Antwerpen te verschijnen voor het eerste verplichte generaalappel van het Veiligheidskorps*. Bij brief d.d. 10 augustus 1944 krijgt Gerard Baksteen opdracht tot *het uitvoeren der deurschilden, bestemd voor de gewest- en cel sekretariaten vermeld op bijgevoegde lijst*. Het zijn 38 DeVlag-deurschilden. Op de loonstaat van de DeVlag van april 1945 staat Baksteen voor een bedrag van BEF 549,67. Daarnaast zit er in het dossier een serie bonnen uit 1943 voor verzenden van propagandamateriaal aan het adres van Gerard Baksteen.

Als de geallieerden op 20 augustus 1944 de Belgische grens bereiken, roept Jef Van de Wiele met name de kaderleden van de DeVlag op naar Duitsland te vluchten, waar een soort regering in ballingschap, Landesleitung Flandern, met toestemming van de Duitsers wordt gevormd.¹¹ In begin september 1944 volgt Baksteen dit advies op en vlucht hij met vrouw en dochter naar Duitsland. Na de Duitse capitulatie zal hij teruggekeerd zijn naar België. Kort erna in juni 1945 wordt hij 'ambtshalve' geïnterneerd vanwege zijn lidmaatschap van de DeVlag, vermoedelijk eerst in interneringskamp voor collaborateurs Hemiksem en later in Merksplas. Advocaat Henri Picard uit Antwerpen laat begin juli 1945 aan krijgsauditeur E. Van Cutsem weten, dat hij als raadsman van kunstschilder Gerard Baksteen optreedt.

Affiche voor de Kultuurdagen van de DeVlag Brussel 1943 (foto © collectie CegeSoma - Rijksarchief (OD4))

In opdracht van de hoofdkommissaris bij de Veiligheid van den Staat te Brussel wordt veldwachter Petrus Horemans uit Schilde op onderzoek uitgestuurd om informatie in te winnen over Gerard Baksteen. Op 20 juli 1945 schrijft die in het proces-verbaal dat hij bij buurvrouw Anna Coonen (1889-1977), echtgenote van makelaar August Deyne (1889-1965) is geweest *die ons verklaart in 't Vlaamsch: Ik kan met zekerheid verklaren dat Baksteen, Gerard, een paar personen heeft aangeworven binst de Deutsche bezetting om naar Duitschland te gaan werken omdat hij veel bezoek kreeg van militairen. Meer feiten kan ik tegen hem niet aanhalen. Ik heb hem nooit propaganda voor de Duitschen weten voeren en ook geen vergaderingen weten houden. Meer kan ik u hierover niet verklaren. Heeft hare verklaring genaamteekend.*

Horemans bezoekt ook de garagist Jhon (Jozef Jan) Van In (1899-1990) *die verklaart in 't Vlaamsch: Gedurende den ganschen Duitschen bezettingstijd heeft Baksteen, Gerard, Deutsche officieren, onderofficieren, manschappen alsmede allerlei Duitschgezinden waartussen leden van de Zwarte Brigade¹², Vlaamsche Wachters¹³ enz. enz. in zijne woning ontvangen. Hij was hier de schrik van 't volk doordat hij veel propaganda voerde voor den vijand. Ik heb hem echter nooit in gelijk ook welken uniform van den vijand of zijne aanhangers gezien en geloof zelfs niet dat hij hem gedragen heeft. Hij stond hier algemeen bekend als aanwerfer voor Duitschland. Meer kan ik u hier niet verklaren. Heeft zijne verklaring genaamteekend.* En Horemans besluit zijn rapportage: *Wij hebben niemand gevonden, die ons desaan gaande meer inlichtingen kan verschaffen.*

Een week later schrijft veldwachter Horemans op vraag van het krijgsauditoraat te Antwerpen *zou een gebeurlijke vrijstelling opspraak verwekken in de gemeente: ... dat wij nopens het gedrag, de houding en handelingen van Baksteen, Gerard, waarvan gewag in bijgaanden apostiel reeds alle mogelijke inlichtingen hebben verzameld, waarvan wij proces-verbaal hebben opgemaakt in datum 20 Juli 1945 en verzonden aan den Heer Hoofdkommissaris bij de Veiligheid van den Staat te Brussel als gevolg van zijn Verzoekschrift van 16 Mei 1945 en vervolgt: Wij opstellers brengen tevens ter kennis dat er onder de bevolking dezer streek een geweldigen haat bestaat tegen Baksteen, Gerard, als gevolg zijner onvaderlandsche*

Jef Van de Wiele, leider van de DeVlag in 1942
 (foto links © collectie Cege-Soma - Rijksarchief (OD4);
 foto rechts © collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis)

handelwijze binst de Duitsche bezetting. Wij zijn dan ook van meening toegedaan dat zijne vrijstelling veel opspraak zou verwekken in de gemeente. Den burgemeester onzer gemeente, Mariën, Louis¹⁴, is bereid hierover mondelings uitleg te verschaffen. In 't belang zijner eigen veiligheid ware het wenselijk dat Baksteen zou opgesloten blijven. Hierbij zijnen staat van inlichtingen. Waarvan akte Horemans.

Voor krijgsauditeur E. Van Cutsem en adjunct-griffier R. Van Bouwel verklaart Gerard Baksteen op 24 september 1945: *Ik ben lid van De Vlag sedert 1938 of 1939 en ben het gebleven tot op het einde van de bezetting. Gedurende bezettingsjaren heb ik steeds in Schilde gewoond. Ik heb eene voordracht van Van de Wiele in de Zoölogie bijgewoond. Het lidteken van De Vlag beweer ik nooit te hebben gedragen. Een paar weken voor de aankomst der geallieerde legers heb ik bestellingen aangenomen voor De Vlag doch heb ze nooit uitgevoerd. Ik ben samen met mijn vrouw en mijne dochter in September 1944 naar Duitschland vertrokken omdat ik bang was voor moeilijkheden na het achteruittrekken der Duitschers. Mijne vrouw is niet geïnterneerd geweest en woont op het oogenblik bij hare zuster in Antwerpen.¹⁵ Ik beken dat ik in de gemeente Schilde gekend was als zijnde Duitschgezind. Zoo is het dat inwoners van de gemeente last hadden met de Duitschers, deze door het gemeentebestuur bij*

Draag- of lidtekens van de DeVlag (website military.be)

Cyriel Verschaeve spreekt het dankwoord uit bij zijn eredoctoraat van de Universiteit van Keulen, 15 mei 1944 (foto © collectie CegeSoma - Rijksarchief (OD4))

mij werden gestuurd, in de hoop dat ze door mij zouden geholpen worden. Dit heb ik dan ook gedaan, meestal op sociaal gebied. Bij mij zijn nooit Duitsers in huis gekomen, met uitzondering van degenen die bij mij ingekwartierd zijn geweest. Na lezing volhardt en teekent Gerard Baksteen.

Hechtenis en verblijf in Nederland

In tegenstelling tot zijn broer Dirk Baksteen die zich in 1932 tot Belg heeft naturaliseren, heeft Gerard de Nederlandse nationaliteit en is derhalve ‘vreemdeling’ in België. Na acht maanden in Belgische hechtenis lijkt het hem verstandig naar Nederland te gaan. Of is hij soms als vreemdeling over de grens gezet, want alle door België verzamelde bewijsstukken zijn aanwezig in het bewaarde, Nederlandse dossier. In ieder geval wordt hij op 2 februari 1946 door de grensbewaking Dienst Veiligheids Detachement Eindhoven aangehouden. Eerst wordt hij in het Interneringskamp Geldrop ondergebracht en enkele dagen later naar Kamp Vught overgebracht.

Twee maanden later, op 2 april 1946, wordt hij *in vrijheid gesteld* en *onvoorwaardelijk buiten vervolging gesteld* met de summiere motivering: *Het ten laste gelegde voldoende is berecht door den tijd in detentie doorgebracht*. Hij vertrekt naar familielid M. Baksteen aan de Oudedijk 61 in Rotterdam.¹⁶ Zijn officiële ‘Onvoorwaardelijke Buitenvervolginstelling’ getekend door de Procureur-Fiscaal Van Voorst

tot Voorst is gedateerd op 13 juli 1946. Op 19 augustus 1946 schrijft Baksteen vanuit Rotterdam in pension op het adres Mathenesserlaan 196a een bedankbriefje aan de Procureur-Fiscaal en doet het verzoek voor een paspoort: *Is het mij vergund U Ed. een bewijs te vragen en te mogen ontvangen dat mij op grond van boven vernoemde Onvoorwaardelijke Buitenvervolginstelling, en aangezien mijn familie en gezin te Antwerpen, België, verblijft, nu een paspoort voor België mag uitgereikt worden om mijn familie meerdere malen te bezoeken en te kunnen bijstaan.* Of zijn verzoek ingewilligd is, blijkt niet uit het dossier. Het feit, dat hij in Nederland blijft ingeschreven en van 27 september 1948 tot 6 februari 1952 in Haarlem-Tuindorp aan de Leendert Meeszstraat 41 bij zijn zwager Jacques Bernardus Roest (1895-1964) woont, kan erop duiden dat hij als oorlogscollaborateur lange tijd geen verblijfsvergunning voor België heeft kunnen krijgen. Overigens blijkt dochter Lena daar ook gewoond te hebben tot 18 april 1950, wanneer ze naar de Lange Beeldekensstraat in Antwerpen uitgeschreven wordt. Het hoeft niet te betekenen, dat hij daar daadwerkelijk steeds heeft gewoond, maar dat het vooral de functie van ‘officieel’ postadres heeft gehad. In die jaren moet hij zich gedeisd hebben gehouden, want verdere sporen heb ik niet kunnen vinden. Pas in september 1955 treedt hij weer naar buiten met een solotentoonstelling in de raadzaal van het gemeentehuis te Geel, georganiseerd door de V.V.V. in nauwe samenwerking met de Vereniging van Kempische Schrijvers.

Tot slot

Het is jammer, dat de biografieën van pater Jozef Nuyens (1900-1984) en collega-kunstenaar Frans Mertens (1908-1993) deze periode eigenlijk hebben laten rusten of badinerend hebben goedgepraat. De laatste oppert: *Vrij vlug kreeg hij een vrijgeleide voor België waarin (kort samengevat) te lezen stond dat lidmaatschap van de ‘Devlag’, een door de Belgische staat erkende, culturele vereniging (gesticht in 1936), geen reden was om hem lastig te vallen en dat, aangezien voornoemde vereniging niet ontbonden was, hij daar niet alleen lid mocht van zijn, maar ook blijven.*¹⁷ Een staaltje om zo iemands en wellicht ook zijn eigen stoep schoon te vegen. Dochter Lena laat in haar boek als hommage aan haar vader de oorlogsjaren onbesproken.¹⁸ Op zich is dat wel begrijpelijk, maar voor een correcte geschiedschrijving veroorzaakt dit een omissie bij gebrek aan informatie uit de eerste hand.

Noten

- 1 Peter Thoben, Gerard Baksteen en de Kempen, in: *Campiniana* 73 (2023), 73-100
- 2 Frank Seberechts, *Geschiedenis van de DeVlag. Van cultuurbeweging tot politieke partij, 1935-1945*, Gent/Tielt 1991; Bruno De Wever, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Tielt 1994; 5.3 De DeVlag ontpopt zich als een SS-organisatie, 449 ev.; Jonathan Trigg, *Oostfronters. Hitlers SS-legioen Vlaanderen*, Antwerpen 2014; Jonathan Trigg, *Het testament van de Vlaamse Waffen-SS. De allerlaatste Oostfronters getuigen*, Antwerpen/Amsterdam 2017, DeVlag 114-117 en 161
- 3 Albert Servaes, De reis der Vl. Kunstenaars naar Duitsland – nov. 1940. Indrukken van onze reis, in: *De Vlag* 3 (1940-1941), nr 6 van januari 1941, 260-263; Ferdinand Vercnooke, Vlaamsche kunstenaars op rondreis in Duitsland. Indrukken en herinneringen, in: *De Vlag* 3 (1940-1941), nr 6 van januari 1941, 264-272. Met dank aan Thomas Helmer uit Mechelen.
- 4 Jef Van de Wiele (1903-1979) is vanaf 1936 centrale leider van de Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft en hoofdredacteur van het tijdschrift *De Vlag*.
- 5 Herman van de Vijver, *België in de Tweede Wereldoorlog. Deel 8: Het cultureel leven tijdens de bezetting*, Kapellen 1990, 13-14 en 70 (zie http://www.dbnl.org/tekst/vijvoo03belgo2_01/vijvoo03belgo2_01_0008.php (geraadpleegd 29 mei 2023))
- 6 Herman van de Vijver (noot 5) noemt naast Dirk en Gerard Baksteen als de belangrijkste kunstenaars Jan Brusselmans, Jozef Cantré, Evarist De Buck, Jules De Bruycker, Valerius De Saedeleer, Prosper De Troyer, James Ensor, Floris Jaspers, Hubert Malfait, Joris Minne, Luc Peire, Albert Poels, Albert Saverijs, Albert Servaes, Rik Slabbinck, Edgard Tytgat, War Van Overstraeten en Edgard Wiethaese.
- 7 Ute Haug, *Der Költnische Kunstverein im Nationalsozialismus. Struktur und Entwicklung einer Kunstinstitution in der kulturpolitischen Landschaft des 'Dritten Reichs*, 1998 (Dissertatie Philosophischen Fakultät der Rheinisch-Westfälischen Technischen Hochschule Aachen) op Axis History Forum <http://deposit.d-nb.de/cgi-bin/dokserv?idn=964928477> (geraadpleegd 30 april 2022) en op Clio-online <https://www.clio-online.de/webresource/id/webresource-13748> (niet geraadpleegd)
- 8 M.A. Stommel, Flämische Kunst der Gegenwart in Deutschland, in: *Die Kunst für Alle* 56 (1940-1941), 151-155 op https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/kfa1940_1941/0304/image.info (geraadpleegd 12 juni 2023)
- 9 Geert Sels, *Kunst voor das Reich. Op zoek naar naziroofkunst uit België*, Tielt 2022; hoofdstuk 8: Kunst en propaganda, 139 ev. en 353-354. Alleen de catalogus *Flämische Graphik der Gegenwart*, Museum der Stadt Trier (8 tot 20 november 1942) heb ik aangetroffen bij het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie Den Haag.
- 10 W. Steenhaut en M. Van de Steen, *Archief DeVlag*, Brussel 1977 (= Algemeen Rijksarchief Inventarissen 7), 3 – inv.nr 14 (Gerard Baksteen); 7 – inv.nr 56 en 76 – inv.nr 622 (Dirk Baksteen). Het archief heeft toegang: Inventaris AA155.
- 11 Willem C.M. Meyers, De Vlaamse landsleiding. Een emigrantenregering in Duitsland na september 1944, in: *Bijdragen tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog* 4 (1972), 29-86
- 12 De Zwarte Brigade is een nazigezinde, paramilitaire, geüniformeerde organisatie binnen het Vlaamsch Nationaal Verbond, gestructureerd in ploegen en brigades.
- 13 De Vlaamse Wachters zijn in 1941 als hulptroepen van de Wehrmacht en als een soort politiecorps ingesteld, die taken van de Duitse Wehrmacht-troepen zouden kunnen overnemen, wanneer die aan het oostfront worden ingezet.

Naschrift

Onlangs heb ik in de ‘Deutsche Digitale Bibliothek’ een uitvoerig dossier – zo’n 370 scans – met betrekking tot ‘Eröffnung und Durchführung der Wanderausstellung Flämische Graphik der Gegenwart’ aangetroffen rond de tentoonstelling in de Kunsthalle der Stadt Mannheim, waar de reizende expositie op 20 december 1942 wordt geopend met ‘einführende Worte’ door Edgar Leonard en een pianosonate van Beethoven gespeeld door pianist Richard Laugs (1907-1978). Er zit een negen pagina’s lang verhaal van Edgar Leonard in, dat als volgt begint: *Die Ausstellung flämische Grafiker der Gegenwart möchte Ihnen Gelegenheit geben, durch Zeichnungen, Skizzen, Holzschnitte und Radierungen tiefer einzudringen in das Wesen des begabtesten heutigen Künstler Flanderns und – in weiterem Sinne – in die Kunst des flämischen Volkes überhaupt.* Naast catalogus met aantekeningen zitten er prijslijsten in, een opgave van verkochte werken aan wie of welke instelling en correspondentie van en aan dr. Walter Passarge (1898-1958), directeur van de Städtischen

Kunsthalle, met andere musea en expositieplekken, het Reichspropagandaamt, de Propaganda-Abteilung Belgen en het Brusselse bureau van de DeVlag. Opvallend is de belangstelling voor de aankoop van het werk van Jules De Bruycker en James Ensor. Een interessante bron op <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/4RKzZFIWS5J2UABVUZKFC4I4UP4NDIQD> (geraadpleegd 1 april 2024). Daarnaast geeft de website ‘Proveana. Datenbank Provenienzforschung’ de nodige informatie.

Bijlage

Intermezzo: onbekende informatie

Kunstenaarsvereniging De Onafhankelijken is op 13 juli 1912 te Amsterdam opgericht met als doel het stichten van een eigen verenigingsgebouw en daardoor het scheppen van gelegenheid om schilderwerk te publiceren, onafhankelijk van eenig ander oordeel dan van eigen smaak en zelfkennis, zoals de journalist van *De Maasbode* van 14 mei 1913 neerschrijft. De eerste expositie wordt gehouden aan de Willaertstraat en dezelfde journalist stelt, *Dat inzendingen als van Boom, Casteelen, Huszar, Baksteen, van Steel, en onzegbare dwaasheden als van Wichman en de Winter, om iets uit het onbetekenende te noemen, ons tot nog toe niet vertoond zijn, wie zal 't betreuren? De bestaansnoodzakelijkheid der “Onafhankelijken” heeft deze eerste expositie ons dus niet getoond; misschien zal een volgende zulks doen; alle begin is moeilijk.* Iedere kunstenaar kan dus ‘juryvrij’ deelnemen naar voorbeeld van de Salon des Indépendants te Parijs met gevolg dat er honderden kunstwerken ingezonden worden, waar men later toch

van terugkomt en het ingezonden werk weer gaat beoordelen. Ook *De Telegraaf* van 16 mei 1913 noemt de naam Baksteen. Frits Lapidoth (1861-1932) merkt in *De Nieuwe Courant* van 18 mei 1913 op: ... *als lichtstudies wel interessante schilderijen van Baksteen, die echter geen wolken schildert, maar balen met watten*. Hier heeft hij het met zekerheid over Gerard. Kunstcriticus Gio noemt in het *Algemeen Handelsblad* van 19 mei 1913 beide broers Baksteen: *Maar eigenlijk komt het hier meer aan op inzendingen van mensen, die wij niet van andere tentoonstellingen kennen. Bij herhaald rondgaan heb ik opgemerkt ... landschappen van Dirk en Gerard Baksteen, ... die alle wel belangstelling verdienen. Dat alles moet echter sterker worden, zal het van wezenlijke betekenis zijn*. De recensent, vermoedelijk Albert

Plasschaert (1874-1941), van *Het Vaderland* van 22 mei 1913 schrijft: *Ik zag enkele aardige schilderijtjes en teekeningen van Baksteen ... En dan daarnaast het groote, zeer groote getal werken dat waarachtig niet het exposeeren waard is. Maar alle begin is moeilijk, en misschien kan deze vereeniging nog eens later haar goed recht van bestaan door een mooie tentoonstelling bewijzen*. Op de derde expositie van De Onafhankelijken in mei 1914 wordt door recensent Maria Viola (1871-1951) in het *Algemeen Handelsblad* opgemerkt: *Den catalogus volgende, maken we nog melding van den Belg Dirk Baksteen, een volger, zonder eigen vinding nog, van Jacob Smits, in zijn voorstellingen van het Kempische landschap De Onafhankelijken beschikken dan over een withouten gebouw aan de Amstelveenseweg 165, hoek Cornelis Krusemanstraat, waar ook Belgische vluchtelingen van de Grote Oorlog in Amsterdam opgevangen worden. Dit heb ik kunnen opdiepen uit de kranten over Baksteen en De Onafhankelijken in Amsterdam. Aan de latere tentoonstellingen hebben beide broers waarschijnlijk niet meer meegedaan. In 1918 voert De Onafhankelijken weer de ballotage van leden in om dilettanten te kunnen weren. Als aspirant-lid mogen die wel lid zijn maar niet deelnemen aan de tentoonstellingen. In de jaren 1920 gaat de vereniging een baanbrekende rol spelen bij de introductie van de moderne kunst met tentoonstellingen in het Stedelijk Museum te Amsterdam, waar Nederlanders zoals Theo van Doesburg, Piet Mondriaan en Jacoba van Heemkerk, maar ook buitenlanders zoals Pablo Picasso, Wassily Kandisky, Max Pechstein, Kurt Schwitters, Paul Signac en anderen exposeren. Voor de tentoonstelling van mei-juni 1926 in het Stedelijk Museum worden Belgische kunstenaars uitgenodigd, waaronder James Ensor, Frans Masereel, Constant Permeke, Prosper de Troyer, Edgard Tytgat en ... Jakob Smits.¹*

De Vereniging van Beeldende Kunstenaars wordt in het voorjaar van 1914 te Rotterdam opgericht. Wanneer niet-Rotterdamers lid willen worden, besluit men aan de naam ‘De Rotterdammers’ toe te voegen, want de statuten eisen *dat werkende leden te Rotterdam geboren of werkzaam en woonachtig moeten zijn*. Kunst-lievende leden c.q. donateurs ontvangen jaarlijks een premie *in de vorm van een ets, litho of grafisch kunstwerk*.² Na uitstel vindt de eerste tentoonstelling plaats van 30 mei tot 27 juni 1915 in de zaal van de Rotterdamsche Kunstkring aan de Witte de Withstraat 35. Albert Plasschaert recenseert in *Het Vaderland* van 15 juni 1915 de expositie en constateert: *Veel krachtigs of rijke persoonlijkheid vindt ge er nog niet*. Over Gerard Baksteens schilderij *Rog* schrijft hij: *... was verwant met Belgisch werk (wat niet verwondert) in schildering en in aanschouwing*.³ Een tweede expositie met werk van leden vindt van 16 oktober tot 26 november 1915 plaats in het pand van Kunstzaal Oldenzeel aan de Gedempte Glashaven 20. In het najaar van 1916 wordt een ledenexpositie in drie gedeelten aangekondigd. Het eerste deel *met schilderijen in olieverf, aquarel, pastel, beeldhouwwerken enz.*, het tweede als *zwart- en wit-tentoonstelling* (t/m 12 december) en het derde deel *wederom schilderijen in olieverf enz* evenals het eerste deel (van 16 december tot 15 januari).⁴ Ze vinden plaats aan de Schiedamschesingel 35, Huize van Hasselt, waar Baksteen in 1917 met de houtsnijder-graveur Henri Wils (1892-1967) zal exposeren. Hoewel aan de exposities van de vereniging met regelmaat in pers aandacht besteed wordt, heb ik de naam Baksteen niet verder aangetroffen. Men moet wel bedenken, dat Gerard Baksteen bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog naar Nederland terugkeert, op het eiland IJsselmonde verblijft, op 14 mei 1919 te Antwerpen met Anna Wichern (1888-1982) trouwt, dochter Lena op 15 november 1921 te Poortugaal geboren wordt en het gezin zich in 1922 definitief in België vestigt.

Noten

1 Karlijn de Jong, *De Onafhankelijken 1919-1929. Onbevooroordeeld, belangeloos en Onafhankelijk*, Utrecht 2009 (masterthesis kunstgeschiedenis) op <https://studenttheses.uu.nl/handle/20.500.12932/3818>; Karlijn de Jong, ‘Geen jury, geen oordeel. Over de Amsterdamse kunstenaarsvereniging De Onafhankelijken’, in: *RKD Bulletin* 2010, nr 1, 43-48. Het archief van De Onafhankelijken berust bij RKD; zie Tiny de Boer en Karlijn de Jong, Inven-

taris van het archief van Vereniging van Beeldende Kunstenaars ‘DE ONAFHANKELIJKEN’ 1912 – 2006 (Den Haag 2001/2009).

2 *De Maasbode* en *Het Vaderland* van 12 mei 1914

3 Plasschaert denkt hier ongetwijfeld aan het werk van Walter Vaes (1882-1958).

4 *Het Vaderland* van 8 oktober en 16 december 1916 en *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 1 december 1916

De rurale Kempen, al eeuwenlang uniek

DOOR CHRISTEL VAN DAMME

Op de voorjaarsbijeenkomst in het Kasteel de Renesse was prof. dr. Maïka De Keyzer, docent Geschiedenis aan de KU Leuven bij de Onderzoeksgroep Middeleeuwen, onze gastspreker. Zij specialiseerde zich in de geschiedenis van de landbouw in de Kempen, promoveerde in 2014 aan de Universiteit van Antwerpen op een proefschrift over laatmiddeleeuwse gemene gronden, duurzaamheid en inclusiviteit. Ze had haar voordracht getiteld *500 jaar collectieve actie. Het landbouwsysteem in de Kempen (1250-1750)*.¹

Maïka De Keyzer (foto © Peter Thoben)

Professor De Keyzer stelde in haar jarenlange historisch onderzoek vast dat de Kempen hun uniciteit danken aan enkele eeuwenoude kenmerken, namelijk het gezamenlijk gebruik van de zogenaamde ‘gemene gronden’, de collectieve actie van de bewoners en het duurzame beheer van de heide. De gemene gronden, oftewel *commons* in het Engels, ontstonden tussen de vijfde en de tiende eeuw, wanneer landbouwfamilies grote stukken grond zonder eigenaar gemeenschappelijk gaan gebruiken. Over de regels inzake beheer toentertijd is weinig geweten.

Bronnen duiken pas op vanaf de dertiende eeuw, wanneer zich heuse dorpsgemeenschappen vormen, met eigen rechten en bijhorende schepenbanken. In de bronnen is sprake van dorpsfuncties, politiereglementen, regels inzake private en gemene gronden.

In die periode is er een machtsstrijd aan de gang tussen de hertogen van Brabant en de lokale heren. Als derde partij plukken de dorpsgemeenschappen daarvan de vruchten: ze krijgen allerlei privileges in verband met de gemene gronden, al dan niet in ruil voor het betalen van cijns.

De gemene gronden betreffen beemden, heide en akkers. De beemden – ook vloeiweiden genoemd – zijn grotendeels private gronden en pas vrij te gebruiken na de eerste oogst door de eigenaar. Zij worden vooral gemaaid. Hooi is immers essentieel voor het vee in de wintermaanden.

De akkers, steeds privaat bezit, zijn enkel gemeenschappelijk te gebruiken tegen cijns aan de eigenaar.

Op de heide echter mogen de boeren hun vee – schapen, maar ook koeien en paarden – continu laten grazen. Er mag ook turf worden gestoken, maar houtkap is niet toegelaten. Een gangbare praktijk is ook het maaien van de heide. Dit maaisel wordt in een mengsel met plaggen en koeienmest gebruikt als bemesting voor de onvruchtbare zandgronden.

Internationaal vergelijkend onderzoek van prof. De Keyzer (en haar team) toont aan dat er naast de veeleer noordelijke gebieden van het Europees vasteland – in België, Nederland, Duitsland, Denemarken en Polen – ook in Engeland zandgronden te vinden zijn. Daar was in de middeleeuwen echter een heel ander maatschappijmodel in zwang. Zo werden de zandgronden er grotendeels ingezet voor de konijnenkweek, en dit bovendien enkel door rijkere boeren. De minderbegoeden mochten geen gebruik van deze *commons* maken, dit in tegenstelling tot het collectief gebruik op het Europees vasteland. Het ontbreken van dit collectief gebruik, alsook van enig duurzaam beheer, leidde tot het verlies van het oorspronkelijk waardevolle landschap, een proces dat zich nog moeilijk laat terugdraaien.

Prof. De Keyzer verwijst dienaangaande ook naar het ontbreken van een degelijk beheer in de Veluwe in Nederland, met desastreuze zandverstuivingen en woestijnvorming tot gevolg.

In Vlaanderen daarentegen werden tal van maatregelen genomen om het kwetsbare heidelandschap van de Kempen te beschermen. Zo was boskap verboden, en werden zelfs heidebossen aangeplant. Heggen werden geplaatst om de uitbreiding van woestijnen door opstuivend zand te voorkomen en ontstonden er toch putten, dan werden die opgevuld. Ook werden de arealen voor begrazing afgebakend en het aantal stuks vee beperkt. Tevens gold het verbod op de verkoop van producten om winst te maken. De keurboeken, waarin al de maatregelen stonden beschreven, maken ook melding van de aanstelling van vorsters en aardmeesters om de opgelegde regels uit te voeren en te controleren.

Spreekster besluit dat dankzij de collectieve actie en een inclusieve maatschappij, met een sterke herverdeling waarbij ieder zijn deel kreeg, er in de Kempen een sociaal resistente maatschappij kon ontstaan en zich handhaven, uniek in Europa.

Noot

Maïka De Keyzer, *Inclusive commons and the sustainability of peasant communities in the medieval low countries*, Routledge New York

2018: Maïka De Keyzer (red.), *Tot de bodem. De toekomst van de landbouw in Vlaanderen*, Universitaire Pers Leuven 2023

Verhalen

Jozef Weyns en het Confiscatierecht des Konings

DOOR CASPAR VAN DE VEN

Het was ergens midden in de jaren tachtig van de vorige eeuw dat ik samen met Miep Mandos-van de Pol en met mijn vrouw Marga en mijn dochter Mascha naar België ging. We hadden afgesproken bij ons oud-VKS-lid Paula Weyns-Mijlemans, de weduwe van dr. Jozef Weyns (1913-1974) op Ter Speelbergen, het majestueuze mooie huis van de familie Weyns in Beerzel bij Heist-op-den-Berg. Mijn dochter Mascha, die om en nabij twaalf jaar oud geweest zal zijn, kreeg haar eerste inwijding in 'de taal der Belgen'. Wij waren die morgen vanuit Waalre bij Eindhoven naar Heist-op-den Berg gereden en Paula stelde mijn dochter de vraag: 'Awel, wilt gij een pralienneke of hebt gij liever een boterham met hesp?' Na een paar tiental kilometers van Waalre naar

Heist-op-den Berg gereden te hebben kon de cultuurbotsing niet groter zijn. Ik moest mijn dochter uitleggen dat Paula vroeg of ze een bonbonnetje wilde of dat ze liever een boterham met ham had. Het begon namelijk al langzaam tegen de middag te lopen. We hebben in de jaren tachtig meerdere genoeglijke bezoeken aan de weduwe Weyns gebracht. In die tijd had ik nog niet van de VKS gehoord, laat staan dat ik wist dat Paula en haar vriendin Annuska (Anneke) Van Rompay-Béber, beiden lid van dit gezelschap waren. Haar man Jozef Van Rompay was een boezemvriend van Jozef Weyns.

Van Paula of van Miep Mandos leerde ik nog een detail kennen dat ik hier niet onvermeld wil laten. Later vertelde ik deze kleinigheid eens aan zoon Lodewijk Weyns, de psychiater. Interessant was dat hij verklaarde dit detail niet te kennen. Jozef Weyns had kennelijk van de Belgische koning de opdracht gekregen het Openluchtmuseum Bokrijk te realiseren. Hij had van hem bij deze taak ook een machtsmiddel gekregen, nl. het 'Confiscatierecht des Konings'.

Wanneer toentertijd sommige boeren in de gaten hadden dat Weyns interesse had in hun boerderij(tje) om het te plaatsen in het Openluchtmuseum, dan dreven ze de prijs niet marktconform op. Mij is verklaard dat de boeren een bijna

Jozef Weyns in het openluchtmuseum Bokrijk (foto © collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis)

Ter Speelbergen, Beerzel
(foto van internet)

altijd marktconforme prijs kregen en dat er relatief weinig onmin over de prijs geweest is. Maar maakte een individu het te bont, dan kon Weyns uit naam van de Sire het onroerend goed in beslag nemen en

zij konden het doen met de basisprijs die Weyns c.s. vaststelden. Hoe vaak het ‘Confiscatierecht des Konings’ is toegepast, laat de geschiedenis onvermeld. Feit blijft dat België met zijn weids opgezette Openluchtmuseum Bokrijk een fraaiere realisering heeft dan de door plaats bekrompen versie van het Nederlandse Openluchtmuseum Arnhem.

Jozef Weijns¹ werd op 4 april 1913 op ‘het Goor’, een van de vele gehuchtjes van Heist-op-den-Berg geboren. De boerenfamilie woonde daar al sinds 1639. Naar de tijdverhoudingen was de familie welgesteld en volgens de familietraditie mocht één kind doorstuderen en dat was Jozef. Na de lagere school ging hij naar de Rijksnormaalschool in Lier (1927-1932). Daarna studeerde Jozef Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde aan de Vlaamstalige (!) Rijksuniversiteit in Gent. Daar maakte hij kennis met de jonge wetenschap der etnologie of volkskunde. Jozef Weyns werd getroffen door de bezielende colleges van professor Frans Olbrechts (1899-1958). Hij werd zijn eerste student. In 1946 huwde hij met Paula Mijlemans. Het gezin kreeg zeven kinderen. In de beginjaren vijftig bouwde hij zijn woonhuis ‘Ter Speelbergen’ wat hij als zijn schepping beschouwde. Ook het groen eromheen was belangrijk. Elke boom die hij plantte, had voor hem een betekenis met het heem. Ook onderhield hij een hechte band met het ‘Verbond voor Heemkunde’, waarvan hij jarenlang ook de voorzitter was. Onder zijn leiding werd het Verbond een levende gemeenschap.

Ondertussen werkte hij onvermoeibaar verder aan zijn levenswerk: het Vlaams Openluchtmuseum te Bokrijk, een grootse opdracht die hij absoluut tot een goed einde wilde brengen. Het zou een ankerpunt worden in de geschiedenis van openluchtmusea in West-Europa. Voor hem was het een stuk van zijn leven. En dan ... zijn standaardwerk *Volkshuisraad in Vlaanderen*² in vier dikke delen, een uiterst waardevolle bijdrage aan de Nederlandse cultuurgeschiedenis. Op 15 juli 1974 wordt hij in Bokrijk voor de derde keer getroffen door een hartinfarct. Diezelfde dag overlijdt hij, veel te jong, amper 61 jaar oud. Patrick De Rynck schreef in 2008 zijn biografie.³

Met dank aan Peter Thoben voor zijn drietal mij niet bekende aanvullingen.

Noten

- 1 Gegevens ontleend aan: Jozef Van Rompay, Feiten uit zijn leven, in: *Haard en Heem. Leesboek over heemverbonden dingen* door Dr. Jozef Weyns, Heistse Heemkring 'Die Swane' Heist-op-den-Berg 1984, 9-14
- 2 Jozef Weyns, *Volkshuisraad in Vlaanderen, Naam, vorm, geschiedenis, gebruik en volkskundig belang der huiselijke voorwerpen in het Vlaamse land van Middeleeuwen tot de Eerste Wereldoorlog*, I-IV, Uitgave in eigen beheer 'Ter Speelbergen' Beerzel / Antwerpen 1974
- 3 Patrick De Rynck, *Achter de traditie: op zoek naar een levend verleden: leven en werk van Jozef Weyns*, Antwerpen 2008

Tabak, de ezel van boer Wijns

DOOR STAF VERSWEYVELD

Dat mensen van dieren houden, daar bestaan schone voorbeelden van. Van het tegenovergestelde al evenzeer. Zeldzamer evenwel zijn de voorbeelden van dieren die onnoemelijk trouw zijn aan de mens, al zal ieder van u wel hier of daar, thuis of bij een oom of een tante, bij een buur of verre vriend, een hond kennen die ontroerende blijken van aanhankelijkheid toont tegenover hen die hij beschouwt als leden van zijn roedel. Hoogmoedige mensen als wij zijn, menen wij met grote arrogantie te weten wat er in de gedachten van de dieren omgaat. Wij gebruiken en misbruiken ze en we eten ze zelfs op, omdat wij ons de meesters van de schepping wanen. Het eenvoudige verhaal van de ezel Tabak haalt heel deze eigenwaan en eigenwijsheid onderuit. Dat een ezel daartoe in staat is, mag op zich al een wonder heten, want wat is er bescheidener en wat maakt er minder aanspraak op status en eer dan een grauwe, pluizige langoor?

Tabak, de ezel van boer Wijns, was één van mijn beste vrienden. Boer Wijns woonde in een kleine hoeve recht tegenover het kerkhof, een plaats die ik veel bezocht. Niet dat ik voor de laatste rustplaats der afgestorven zielen een eigenaardige of ongezonde belangstelling aan de dag legde. Zaak is dat ik twee zeer jong gestorven broertjes had, waarvan er één dezelfde naam droeg als ik. Ze lagen samen onder éénzelfde, kleine grafsteen met links bovenaan een porseleinen engeltje met een harpje in de hand. Ik ging er wekelijks als het ware mijzelf bezoeken en bleef dan wat treurig mijmeren bij de gedachte hoe heerlijk ik met hen had kunnen spelen, waren zij in leven gebleven. Ik liet er altijd een snoepje achter. Soms een koekje of een stukje fruit, die wonderwel bij het volgende bezoek altijd waren verdwenen. Op die wijze was ik mij al zeer jong goed bewust van de vergankelijkheid en de ongewisheid van het menselijke bestaan. Immers, zo vroeg ik mij vaak af, waarom zij en niet ik? En als mijn broer-naamgenoot was blijven leven, zou ik dan hebben bestaan? En zo ja, welke naam zou ik dan

hebben gedragen? Dergelijke diepzinnige vragen durfde ik al wel eens voor te leggen aan mijn goede vriend Tabak. Antwoorden deed hij nooit. Balken deed hij met mondjesmaat, alsof hem dat veel inspanning en geld kostte. Hij bekeek mij hooguit begripvol met een lodderig oog en krulde zijn bovenlip bij wijze van verstandhouding en bij wijze van uitnodiging, want hij was een bedelaar. Hij was verzot op tabak. Vandaar zijn naam. Rouwmoedig pleit ik in dezen mede zwaar schuldig, want in mijn ijver om almaar plezierige dingen te doen voor gelijk welk wezen op deze aardbol, beijverde ik mij in mijn vrije tijd om op zeer onhygiënische wijze sigarettenpeukjes te verzamelen, ze open te prutsen en Tabak onder het uitspreken van liefkozende woorden de restantjes shag toe te steken. Aan peukjes was er geen gebrek. Ik woonde immers in de buurt van een oudemannenhuis en de heertjes rookten als locomotieven bij gebrek aan bezigheden die hun dagen zinvol en levenswaardig maakten. Tabak liet het zich welgevallen. Hij genoot er zichtbaar van, hetgeen erop wijst hoe verslavend dit genotsmiddel wel is. Tabak leed onmiskenbaar aan nicotinezucht. Hij rookte weliswaar niet, maar vrat met des te meer genoegen elk draadje versneden gebladerte dat hem werd toegestopt. Overigens beantwoordde Tabak slechts matig aan de stereotypen die aan zijn ras worden toegeschreven. Koppig was hij allerm minst en als ik boer Wijns dan al eens hoorde sakkeren, dan was dat hooguit omdat Tabak traag was, tergend traag, soms trager dan boer Wijns zelf. Het is die traagheid die mijn grauwe vriend uiteindelijk fataal is geworden, samen natuurlijk met zijn onbetwifelbare genegenheid voor boer Wijns, zijn vriendelijke baas met het kogelronde gezicht en de sierlijke snor. Boer Wijns is heel zijn leven een sukkelachtig mens geweest en gebleven. Hij zag niet goed. Als knaap was hij op een bouwwerf in een kalkput gevallen en als gevolg daarvan was zijn gezichtsvermogen beperkt, maar voldoende om de boerenstiel rustig en ongehaast te kunnen uitoefenen. Ook de rest van zijn gestel was niet onbeschadigd gebleven, want boer Wijns leed aan wat wij noemden, de vallende ziekte. Hij kon pardoes bewusteloos vallen en na een tijdje gewoon weer opstaan en verder werken of wandelen alsof er niets van betekenis was gebeurd. Eenmaal per week spande de man Tabak voor het ezelskarretje en beladen met seizoengroenten trokken ze naar de markt in Haast op de Heuvel, een slaperig provinciestadje niet ver van ons dorp. Was het al te koud in de winter, dan bleef Tabak op stal en dan nam Wijns, enkele manden met zich meezeulend, het stoomtrammetje dat in ons dorp passeerde en Haast op de Heuvel verbond met Herendal, het andere naburige provinciestadje waar zich zelden wat belangwekkends voltrok. Dat trammetje was een amechtig ding. Het ratelde en knarste, het kreunde en stonk en snel rijden deed het ook al niet. Enige regelmaat in het komen en gaan was niet te bespeuren, maar het was wel oersterk en robuust. Zelfs een legertank zou het ding niet hebben kunnen tegenhouden. Hoe lachwekkend dit vandaag in tijden van telegeleid en elektronisch gestuurd verkeer ook moge klinken,

de stoomtram was voor ons het symbool van vooruitgang en welvaart, de band met de buitenwereld. Ik was gefascineerd door het naar olie, kolen en sissend stoom riekende vehikel en het was mijn onuitgesproken hoop ooit te kunnen studeren voor stoker, bestuurder of conducteur, wat helaas nooit is bewaarheid. Verneem thans wat er op die ene, rampzalige dag is gebeurd. Zwaar beladen, te zwaar beladen met pas gerooide aardappelen, begaven boer Wijns en zijn ezel zich in de vroege ochtend ter markt. Aan het tramspoor gekomen raakte het wiel van het ezelskarretje klem en hoe Tabak zich ook inspande, de kar bewoog niet meer. Wijns zette zich mee schrap en duwde, duwde, duwde. Door deze inspanning en mede door het feit dat hij achter de bocht de stoomfluit hoorde van de tram, kreeg boer Wijns het benauwd en viel ten slotte, geheel conform de karakteristieken van zijn ziekte, bewusteloos op het tramspoor. Tabak moet het gevaar hebben begrepen. Met een inspanning die de normale krachten van een doorsnee-ezel te boven gaan, heeft hij de kar kunnen keren en begon traag, ijzingwekkend traag in de richting van het stoomrijtuig te lopen. Berrevoets, de trambestuurder, die het traject kende als een baby zijn wieg, en die als naar gewoonte nog half zat te slapen, bemerkte het obstakel te laat en met krijsende remmen en vonkende wielen gaf het ijzeren gevaarte Tabak een klap zodat hij met kar en al en met gebroken nek naast het spoor terecht kwam. Zoals de ezel daar lag met zijn gelige tanden bloot, leek het wel of hij dankbaar lachte omdat hij het leven van zijn baas had kunnen redden. Boer Wijns was ontroostbaar en ik voelde mij al even verdrietig. Dat in mijn jonge leven twee mij zo duurzame zaken zo hardhandig en fataal met elkaar in aanraking konden komen, stemde mij mateloos droevig en ook vandaag begrijp ik nog altijd niet hoe er uit twee mooie dingen afzonderlijk, samen soms toch zoveel verdriet kan voortkomen. Boer Wijns wou zijn ezel niet naar het vilbeluik brengen. Eigenhandig heeft hij voor Tabak een kuil gegraven in de wei waarin het edele dier vele jaren vredig had staan grazen en tabak eten. Ik heb hem daarbij geholpen en terwijl wij dit werk van barmhartigheid ten einde voerden, spraken wij in lovende bewoordingen over de ezel, Tabak genoemd, van de dorpse dieren het edelste en trouwste beest dat ik ooit heb gekend. Drie zomers later is boer Wijns na een aanval niet meer wakker geworden. Kort daarop werden zijn hoeve en de wei verkocht zodat het mij niet langer mogelijk was Tabaks graf met peukjes te bezaaien. De wei werd gekocht door de Grote Zuster-orde, een groep aan God gewijde dames die met gedecideerde hand regeerden over het oudemannenhuis en die dachten aan uitbreiding van de zaak vanwege een beloftevolle toekomst. Tabaks graf verdween onder het stortbeton. Had hij dat bij leven en welzijn geweten, ik wed dat hij zijn bruine nicotinetanden balkend bloot had gelachen.

(Uit de ongepubliceerde bundel *Hij lurkte aan zijn pijp en sprak. Wereldverhalen uit de Kempen* van Staf Versweyveld)

Gedichten Pit van Nes

Aan tafel

*Alle dagen zijn anders maar alles is vreemd
en onzeker, achter de lege straten schuilt
ongekend leed, ik open een poort naar verbeelding
de engel van toekomst, mijn voedsel op kweek*

*ik werkwoord mee in bijvoeglijk, in krachtige
kookkunst klassiek, in duurzame groenten genadige
bloemen, weemoedige handen maken het licht*

*ik lach en geniet nog, verzilver de noden het
brood uit de rooster, jouw naaste gezicht
ik slijp het bestek uit de oven, het lyrisch
verwijlen, indachtig je namen, het vrije gewicht*

Dappere reis

*Eindelijk kan je leunen op je vlucht, je
wilt leren lopen in de lucht zonder
kruimels en andermans water.*

*Steeds hoger en hoger zing je het lied
van ver voorbij de einder,
opgenomen en gedragen door je laatste
levenszucht.*

Huishouden van de kinderen

*Kinderen zwemmen in een badje
hangmat ligt vlak bij het net,
mamma heeft foto's gemaakt
mee naar huis genomen,
sluiks in een portret gezet.
Spiegels ziet ze, stopt met dingen
start een liedje, danst en doldanst
rondjes om de keukentafel leuk.*

*Als je hoofd je maar goed vasthoudt
anders raak je het nog kwijt,
zegt een ouder kind.*

*Staat de vaat met vaat in gootsteen,
alfabetisch wast ze, aardewerken
bord en cakeblik, eierlepels
deksels - andersom.
Komt de post met kaarten, blijft
een vriendje eten, gaat ze
kippen kijken, eiert in het gras.
Wat een knuffels in de bedden,
redt ze pitten uit de bloemen,
struikelt over aangeharkte noten*

*spant zij kronen, hoge kronen
zoet haar huis
een houding aan.*

Beeldentuin (niet aanraken)

1

*Diep in mijn keelgat
kijk ik,
scherp, stug.*

*De vis groeit in omgekeerde richting,
een man valt neer.
Wie zal hem dragen,
wie raapt hem op.*

*De lucht is scheel en welluidend,
ledigt zich in een handomdraai.
Het zingt in de stenen
een wereld voorbij.*

*Zonnestralen dringen aan,
klimop verzet zich hevig
terwijl de gevallen man een draad spant,
mij wenkt naar het zoomomrande gras
met vocalende klinkers,
de stenen pilaar in harnas.*

2

*Het gezang houdt aan,
het is privé en stopt de gekantelde
knieën, het verkouden koeienhoofd,
anoniem is zonder nummer.*

Wat houdt me tegen.

*Het te harde lachen?
Het klinken van een bel?
Ingeblikt landschap raakt schor,
ik stap op.*

*De man toont me het gezicht
achter een masker: barsten in verbazing.
Wat zie ik in de ogen?
De dood is niet lief
en dicht tegen de aarde,
een vingerhoed in gevecht met
het te krachtige.*

3

*Ik word gefotografeerd als
wervels tegen dennenbomen,
zittend op een groene stoel.*

*Ik word verknipt als golvende watten,
uitgerekt door een donkere rand,
geketend in nietsontziende lijnen
en altijd draait het op huilen uit.*

De man heeft het gezien.

*Hij trekt de lucht op,
een palissade uit het niets,
een brief die knalrood uitslaat
tussen rododendrons in knop,
met mos op de voeten.*

Ik zwijg niet meer.

*In het meest ultieme ribbelmoment
geef ik de luiken door*

Rustpunt

*We zitten afgesproken, niet
te dicht aan tafel.*

*Ik lees hardop de breeklijnen
van mijn dagelijkse brood.*

*Er blinkt iets in je ogen, bars
dicteer je 'dan stopt het hier.'*

*Het zijn je eerste woorden.
Ik vraag 'is dit het enige'*

sta krachtig op, schud je de hand.

*Je probeert een keer,
draait borden in herhaling, weert
de smaken grijs, ik sta opnieuw.*

Mij rest het eindelijke.

*Ik veeg verlaten kruimels,
plooi het linnen
zoals vroeger
in een licht gebaar*

*richt mijn oog op jou, jij
die er altijd bent
je laat me schrijven
aan een schone tafel*

Gedichten Karel Sergen

belgië

*een ongelijkzijdige driehoek. met builen en kuilen.
in de derde bult van boven werd ik geboren. het noorden.
bij zwijgers van mensen. zandgrond. honkvastigheid.*

ik wou naar brussel. waar was ik.

*zag er delvaux, zijn treinen, zijn stijfnaakte vrouwen,
hun venusbosjes. hun grote, bruine ogen. welke wereld dit.
zag er magritte, zijn dromen, zijn tegenzeggelijkheid.*

*ik ging wonen bij de buren, in die andere taal. het zuiden.
ik landde boven het nest van de duif met de drie eieren.
als ik vloog zag ik hoe de driehoek niet bestond dan
op de witkaart van mijn jeugd. mijn oude jeugd.*

nu: vleugels, grenzeloos.

*ik beschrijf blauwe lucht en witte wolken
boven een huis in de nacht waar
't broedlicht nooit werd uitgedoofd.*

necropolis in Grimde

*u bent één voor één opgenomen en samen opgebaard,
om te getuigen van een oud, barbaars verleden,
stille wijzers naar onze toekomst ook,
de dood is nooit genadig.*

*hier weegt de lucht zwaar, onbekende makkers,
de kerkkou slaat ons ruggelings,
al wil de zon hoog door het glas in lood
met kleuren binnen priemen, droefheid oplichten.*

*wij wandelen traag rond. u ligt eenstemmig onder
‘t kruis met de grote, gespreide armen, met naast u,
in strak gelid, de andere jongens, onder gepolijst
natuursteen, hoog of laag in rang, uitgevallen.*

*uw helmen werden ingemetst, geen hoop staat
op uw hoofd. u bent binnenin weggeteerd.
uw tanden liggen los, uw dromen ver weggeschoten,
uw jeugd kapot jammert aan onze slepende voet.*

*het zou niet mogen, zegt een stem vlakbij,
het zou niet mogen, maar wij vergeten niet.*

onttovering

voor sanda dia

*ik wou het genot proeven
drinken uit dezelfde bron
kameraadschap verdienen
een schacht hoort te dienen*

*moest daarvoor door schaduwpoorten
met nog andere dopelingen,
tot de ijzeren tralies dichtsloegen
en de grendels knarsten:
onttovering*

*hoe kan ik nu nog terug
Reuzegom
het is hier bitter koud
duffel mij warm aub
naar jullie aardekant*

meisje van 15

*beste reiziger, welkom aan boord, hoort ze.
ze kijkt zo onweerstaanbaar helder
uit haar ogen naar niets.*

*haar lijf lijkt opgekruld, varens in de knop,
onontdekt gewas. zal zij zich ontrollen,
de stad vol dier in haar sporen laten treden.*

*zal zij overstag, een droom die huid wordt,
twee huiden, honger die wekt, die stilt.*

*nog houdt ze bleek haar hand in de schoot,
haar knie helt naar links, ze deint, ze wiegt,*

*de trein fluit, dit is brussel,
u komt aan op uw bestemming, hoort ze.*

roemeense straathond

*zij blafte, bleef blaffen.
wie is er niet bang voor het vreemde.
zij zweeg, na hard en duidelijk order.
zelf haat ik bevelen of bevolen worden.*

*ik leerde haar kennen. ze hield haar hoofdje schuin
als je tegen haar praatte en ze verstond: wandelen,
babbelen, zingen (ze rekte haar nek naar de maan en klaagde
als een wolf), stop, af, karel, dodo, mama. zij was een teef,
witte krulvacht, nat neusje en een ventilatorstaart.
het beestje moet veel slaag hebben gekregen:
pak geen borstel of ze vlucht!*

*nu springt ze tegen me op en likt het liefst mijn tenen.
nu ze beschut is en in de sofa slaapt is ze zo blij
dat ze rondjes draait als ze aandacht krijgt.
of een achtbaan rent, als ze zeer blij is.*

*neen, adoptie is niet altijd nefast.
wees helder, standvastig, leer ze aan,
en hou van haar.*

15-18 februari 2022 Oorbeek

Foto-impressies

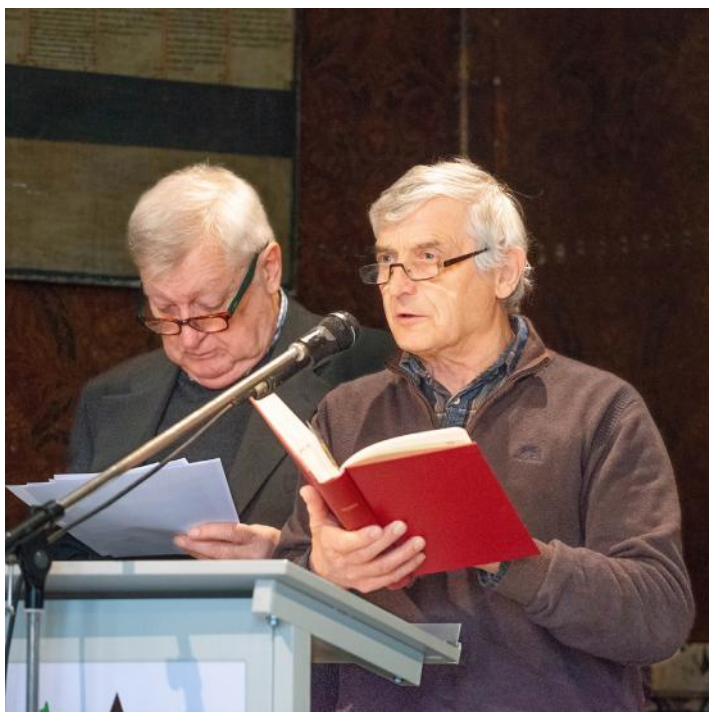
Voorjaarsbijeenkomst Kasteel de Renesse Oostmalle op 13 mei 2023

Peter Thoben aan het woord, Frans Aldelhof en Jan Vosselmans aan de bestuurstafel
(foto © Yvonne Thoben-Cornelissen)

Frans Aldelhof en Marc Somers (foto © Peter Thoben)

Frans Aldelhof en Rik Van Braband (foto © Stanny Correwyn)

Willem Adelaar en Pit van Nes (foto © Stanny Correwyn)

Julius Schellens en Anne Van Moere (foto © Peter Thoben)

Peter Thoben, burgemeester Sanne Van Looy met de nieuwe *Campiniana* 73 en Jan Vorrsmans (foto © Stanny Correwyn)

Johan Biemans en Francis De Preter (foto © Peter Thoben)

Jacqueline Bervoets, Francis Schellekens en Staf Versweyfeld
(foto © Peter Thoben)

Hans F. Marijnissen, Annemarie van Asten, Willem Adelaar, Pit van Nes, Wim van Wijk, Jacques van Gerven en Jan Bulsink (foto © Peter Thoben)

Staf Versweyfeld, Lydia Dillen, Frans Depeuter, Robin Hannelore, Betty Obbels en Patrick Vandewalle (foto © Peter Thoben)

Hugo Van den Bosch, Rita Scheers en Yo Van Braband (foto © Peter Thoben)

Ludo Simons, Rik Van Braband, Leentje Vandemeulebroecke, Jan-Modest Goris en op de achtergrond Chantale De Vrindt en Yo Van Braband (foto © Stanny Correwyn)

Het bestuur van de Vereniging van Kempische Schrijvers: Rik Van Braband, Frans Aldelhof, Jan Vosselmans, Christel Van Damme, Jan-Modest Goris en Peter Thoben
(foto © Stanny Correwyn)

Groepsfoto met alle aanwezigen (foto © Stanny Correwyn)

Bezoek kunstenaarswoning Melsen Stabroek op 16 september 2023

Jan H. Melsen, Frans A. Brocatus, Maria Brocatus, Toon Breës en Yvonne Thoben-Cornelissen in de tuin (foto © Peter Thoben)

Jan H. Melsen, Yvonne Thoben-Cornelissen, Frans A. Brocatus, Maria Brocatus en Toon Breës in de woonkamer (foto © Peter Thoben)

Toon Breës, Yvonne Thoben-Cornelissen, Maria Brocatus, Frans A. Brocatus en Jan H. Melsen in het atelier (foto © Peter Thoben)

Peter Thoben fotografeert zichzelf in de spiegel van de goede kamer (foto © Peter Thoben)

Najaarsbijeenkomst Hof van Aragon Lier op 11 november 2023

Overzicht van de aanwezigen (foto © Peter Thoben)

Yo Van Braband, Chantale De Vrindt, Rik Van Braband, Frans Aldelhof, Jan-M. Goris en Lilianne Vloemans, Hans Marijnissen, Jan Melsen, Bob Vincke, Paula Ceusters (foto © Peter Thoben)

Peter Thoben, Willem Adelaar en Pit van Nes (foto © Jan Vosselmans)

Jan Bulsink aan het woord (foto © Peter Thoben)

Bob Duijvestijn, Frans A. Brocatus en Karel Sergen (foto © Peter Thoben)

Peter Thoben aan het woord met een aandachtig publiek (foto © Frank-Ivo Van Damme)

Frank-Ivo Van Damme en Bob Vincke (foto © Peter Thoben)

Jan H. Melsen, Rita Scheers, Hugo Van den Bosch, Julius Schellens en Anne Van Moere
(foto © Peter Thoben)

Vereniging van Kempische Schrijvers

Ledenlijst – stand april 2024

Leden

De heer Willem Adelaar, Rogier van der Weijdenstraat 37,
NL-5642 JG Eindhoven
De heer Frans Aldelhof, Nieuwstraat 52, 2440 Geel
De heer Jean Bastiaensen, Bareelstraat 19, 2920 Kalmthout
Mevrouw Ivette Bens, Hoogstraatsebaan 116, 2390 Oostmalle
De heer Johan Biemans, Lavendelplein 8, NL-5571 HN Bergeijk
De heer Antoon Breës, Maantjessteenweg 148, 2170 Merksem
De heer Frans August Brocatus, Dorpsstraat 65, NL-4861 AB Chaam
De heer Roger Bryssinck, Grotesteenweg 245/2, 2600 Berchem
De heer Jan Bulsink, Coninckstraat 45, NL-3811 WE Amersfoort
Mevrouw Paula Ceusters, Lebonstraat 19, 2440 Geel
Mevrouw Leentje de Kinderen-Saey, Augustijnenlaan 77 bus 102,
2200 Herentals
De heer Francis De Preter, Geelhandlaan 2 bus 1, 2220 Heist-op-den-Berg
De heer Koen De Vriese, Jozef Ickxstraat 87, 2180 Ekeren
De heer Frans Depeuter, De Heikens 29, 2250 Olen
Mevrouw Rosette Dillen, Moereind 22, 2275 Wechelderzande
De heer Alex Dingemans, Ter Dorpe, Handelslei 292, B34, 2980 Zoersel
Dr. Bob Duijvestijn, Veldhoven 9, NL-5081 NK Hilvarenbeek
De heer Augustinus Eyckmans, Oude Zoerlebaan 3, 2260 Westerlo
De heer Peter Geraerts, Frankenbocht 6, NL-5081 SV Hilvarenbeek
De heer Jan Gerits, Vossenpad 9, 3670 Gruitrode
Dr. Marcel Gielis, Korte Mermansstraat 71, 2300 Turnhout
Dr. Jan-M. Goris, Nieuwstraat 20, 2200 Herentals
De heer Lieven Gorissen, Houtsniplei 23, 2950 Kapellen
De heer Ludo Helsen, Oude Geelsebaan 19, 2431 Veerle
De heer Carlo Hermans, Bergen 15, 2370 Arendonk
Mevrouw Mía Hermans, Herendaliapad 4, 2200 Herentals
De heer Eddy Huyghe, Heimeulenweg 95, bus 5, 2980 Zoersel
Mr. drs. Frank Judo, Morenhoekstraat 36, 2840 Rumst
De heer Guido Landuyt, Bouwschen Pad 43/4, 2300 Turnhout
De heer Hans F. Marijnissen, Alsacelaan 89, NL-5627 CB Eindhoven
De heer Jan H. Melsen, Huart-Hamoirlaan 47 bus A, 1030 Brussel

De heer Paul Melsen, Secretaris Meyerlei 39, 2170 Merksem
 De heer Louis Mertens, Koolmeesstraat 2, 2400 Mol
 De heer Luc Neefs, Baron Van der Grachtlaan 7, 2460 Kasterlee
 De heer August Obbels, Van Craeynhemstraat 37, 2280 Grobbendonk
 De heer Jaak Peeters, Doffen 4, 2250 Olen
 Dr. Paul Peeters, Gillès de Pélichylei 97, 2970 's-Gravenwezel
 De heer Walter Raeymaekers, Gerststraat 4, 2490 Balen
 De heer Luc Rochtus, Van Breestraat 33, 2018 Antwerpen
 Mevrouw Hilda Schalck, Veldhoven 9, NL-5081 NK Hilvarenbeek
 De heer Francis Schellekens, Langstraat 104, 2270 Herenthout
 De heer Jozef Schellekens, Burg. J. Van Aperenstraat 14 bus 5,
 2320 Hoogstraten
 De heer Julius Schellens, Elzenstraat 18, bus 2/1, 2235 Westmeerbeek-Hulshout
 De heer Karel Segers, Place de St. Rémy 7, 1370 Saint-Rémy-Geest
 De heer Eli Sillius, Nieuwkerk 3, 2382 Poppel
 Em. prof. dr. Ludo Simons, Rudolfstraat 45, 2018 Antwerpen
 De heer Ad Smeijers, Doornboomstraat 2, NL-5081 GP Hilvarenbeek
 De heer Ton Smulders, Adrianus Loefflaan 2, NL-5081 SH Hilvarenbeek
 Drs. Marc Somers, Van de Wervestraat 41 A bus 1, 2060 Antwerpen
 De heer Paul Spapens, D'n Duyp 41, NL-5066 GA Moergestel
 Prof. dr. Jos Swanenberg, Houtvestersstraat 49, NL-5241 JZ Rosmalen
 Drs. Peter Thoben, Tramstraat 48, NL-5611 CR Eindhoven
 De heer Bert Tops, Waterstraat 2, 2430 Eindhout
 De heer Frank Tubex, Romeroplein 2/301, 2200 Herentals
 De heer Rik Van Braband, Kanariestraat 8, 2400 Mol
 De heer Walter Van Braeckel, Westerlosesteenweg 22, 2230 Herselt
 De heer Sam Van Clemen, Vredestraat 93/3, 2300 Turnhout
 Mevrouw Christel Van Damme, Watermolenstraat 17, 9111 Belsele
 De heer Frank-Ivo Van Damme, Sint-Lucaslaan 22, 2180 Ekeren
 Mevrouw Leentje Vandemeulebroecke, Rudolfstraat 45, 2018 Antwerpen
 Drs. Caspar van de Ven, Florapark 35, NL-5644 BW Eindhoven
 De heer Hugo Van den Bosch, Meistraat 55, 2590 Berlaar
 Dr. Aloïs Van den Bossche, Markt 2, 2290 Vorselaar
 Em. prof. dr. Herman Van der Wee, Ettingestraat 10, 9170 Sint-Gillis-Waas
 De heer Jacques van Gerven, Dommelstraat 11, NL-5551 TA Valkenswaard
 De heer Jef van Gils, Doelenstraat 68, NL-5081 CM Hilvarenbeek
 Em. prof. dr. Hendrik Van Gorp, Maleizenstraat 76, 3020 Herent
 Dr. Herman Van Hemeldonck, Oosterwijkseweg 42, 2250 Olen
 De heer Jan Van Hemelryck, Brusselsesteenweg 142, 3020 Winksele
 De heer Kees van Kemenade, Hellebaard 4, NL-5081 RS Hilvarenbeek
 Mevrouw Pit van Nes, Judas Taddeusplein 22, NL-5622 JX Eindhoven

Drs. Peter van Tilburg, P.C. de Brouwerlaan 1, NL-5081 SJ Hilvarenbeek
Mr. Albert A.S.M. van Uden, Ooievaarshoek 1, NL-5081 RK Hilvarenbeek
Prof. dr. Hans Verboven, Eindhoutseweg 29, 2440 Oosterlo
De heer Maurice Vermeylen, Bikschotelaan 179, 2600 Berchem
De heer Staf Versweyveld, Nijlensesteenweg 162, 2270 Herenthout
Dr. Jan Veulemans, Aquamarijn, Hofstraat 6 bus 103, 2460 Kasterlee
De heer Bob Vincke, Bergstraat 2/4, 3550 Heusden-Zolder
De heer Gert Vingerroets, Streepstraat 17, 2950 Kapellen
Drs. Jan Vorsselmans, Bethaniënlei 122, 2980 Sint-Antonius-Zoersel
De heer Paul Vos, Statiestraat 71 bus 301, 2400 Mol
De heer Wim van Wijk, Willem II-plein 26, NL-5554 AJ Valkenswaard

Sympathisanten

Brabant Collectie, Library Tilburg University, Postbus 90153,
NL-5000 LE Tilburg
Mevrouw Inge Copmans, Tessenderloseweg 39 2440 Geel
De heer Frans Jochems, Cuyllithofstraat 55, 2920 Kalmthout
Mevrouw Olga Maene, Grote Plaats 52 A, 2323 Wortel
Mevrouw Yo(landa) Van Braband, Waterstraat 23, 2440 Geel
Mevrouw Ria Verstappen, Nieuwendijk 16, 2222 Itegem

Bestuur

Erevoorzitter: Dr. Jan-M. Goris
Voorzitter: Frans Aldelhof
Ondervoorzitter: Drs. Peter Thoben
Secretaris-penningmeester: Drs. Jan Vorsselmans
Bestuursleden: Rik Van Braband, Christel Van Damme en
Prof. dr. Hans Verboven

Bestuursvergadering,
Geel 13 januari 2024

't Vosseveld Stabroek (foto © Peter Thoben)

Alle moeite is gedaan om het copyright te regelen. Degene die desondanks meent rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met het bestuur van de Vereniging van Kempische Schrijvers en/of redactie van de *Campiniana*.